

LASTENSUOJELUN ASIAKASSUUNNITELMA SOSIAALITYÖN LEGITIMOINNIN VÄLINEENÄ

Tutkimus Helsingin lastensuojelun avohuollon sosiaalityössä kirjoitetuista asiakassuunnitelmista

Anitta Jokinen
Pro gradu-tutkielma
Sosiaalityö
Jyväskylän yliopisto / Kokkolan
yliopistokeskus Chydenius
Kesäkuu 2014

TIIVISTELMÄ

Lastensuojelun asiakassuunnitelma sosiaalityön legitimoinnin välineenä

Tutkimus Helsingin lastensuojelun avohuollon sosiaalityössä kirjoitetuista asiakassuunnitelmista

Anitta Jokinen

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Ohjaajat: Aila-Leena Matthies ja Anu-Riina Svenlin

Heinäkuu 2014

94 sivua, 2 liitettä

Lastensuojelun asiakassuunnitelma on lakisääteisesti määritelty asiakirja, joka on oltava jokaisella lastensuojelun sosiaalityön asiakkaana olevalla lapsella. Asiakassuunnitelma on sekä lastensuojelun työväline että asiakkaan ja sosiaalityöntekijän oikeusturvan kannalta keskeinen dokumentti. Lastensuojelun asiakassuunnitelman tutkiminen on tärkeää sosiaalityön arvioimisen ja kehittämisen näkökulmasta. Aliresursoidussa ja pirstaloituneessa lastensuojelun sosiaalityössä tarvitaan toimivia työvälineitä, joiden avulla voidaan jäsentää asiakastyötä sekä siirtää asiakasprosessin tieto vaihtuvien organisaatorakenteiden ja sosiaalityöntekijöiden välillä, niin ettei asiakkaan tarvitse aloittaa tarinaansa alusta uuden sosiaalityöntekijän tai organisaation myötä.

Pro gradu -tutkielmassani tutkimuksen kohteena ovat Helsingin lastensuojelun avohuollon sosiaalityössä kirjoitetut asiakassuunnitelmat. Tavoitteenani on saada käsitys siitä, kuinka monella lastensuojelun avohuollon sosiaalityön asiakkaan olevalla lapsella on lastensuojelulain edellyttämä asiakassuunnitelma ja millaisia asiakassuunnitelmat ovat sisällöltään ja rakenteeltaan. Tutkielmani on aineistolähtöinen lastensuojelun sosiaalityöntutkimus, jonka teoreettinen viitekehys pohjautuu ekososiaaliseen sosiaalityöhön.

Aineisto koostuu elokuussa 2013 Efficia -asiakastietojärjestelmästä kerätyistä lastensuojelun asiakassuunnitelmista tai niitä symboloivista tyhjästä liuskoista (n=96). Tutkielman täydentävän aineiston muodostavat lastensuojelulain 30 § ja Helsingin kaupungin pysyväisohje 2010 ”Lastensuojelutarpeen selvitykseen perustuva asiakassuunnitelman laatiminen ja arviointi”. Tutkimusmetodina käytän grounded theory -menetelmää. Sitoudun analyysiprosessissa Strauss ja Corbinin (1990) tutkimusstrategiseen etenemiseen. Tutkielmani analyysin tuloksena syntyneessä ydinkategoriassa tiivistyy lastensuojelun asiakassuunnitelmien rakenne ja sisältö.

Tutkimusaineiston lapsista 40 %:lla ei ole lainkaan asiakassuunnitelmaa tai se on yli vuoden vanha. Yleisin suunnitelmissa esitetty perustelu lastensuojeluasiakkuudelle on perheväkivalta. Lastensuojelutyöskentelyn tavoitteita suunnitelmissa kuvataan epämääräisesti ja fraasillisesti. Asiakassuunnitelmissa on mainintoja lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteistä runsaasti ja lastensuojelun sosiaalityöntekijän työskentelyn kuvausta esiintyy paljon. Sosiaalityöntekijöiden työskentelyä voidaan kuvata markkinoinnin, motivoinnin, verkonkutomisen, vahtimisen ja päättämisen käsitteiden kautta. Lainsäädäntö ja organisaation ohjeistus korostavat asiakkaan osallisuutta suunnitelmien laatimisessa, mutta asiakassuunnitelmissa osallisuuden kuvaus on lähes yhtä niukkaa kuin lapsen elinolosuhteiden kuvaus ja arvio. Tutkimuksen perusteella asiakassuunnitelman tekemistä ohjaavat vahvasti lastensuojelulaki ja hallinnon antamat ohjeet. Suunnitelmien rakennetta ja sisältöä ohjaa kuitenkin kaikkein voimakkaimmin asiakastietojärjestelmän, jonka ehdottama otsikkorakenne toteutuu lähes sataprosenttisesti aineiston asiakassuunnitelmissa. Suunnitelmien keskeinen funktio on legitimoida lastensuojelun sosiaalityön oikeus puuttua lapsen ja vanhemman elämään ja olla siinä läsnä.

Avainsanat: lastensuojelu, asiakassuunnitelma, sosiaalityö, avohuollon tukitoimi, grounded theory

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	5
2.1 Ekososiaalinen sosiaalityö asiakassuunnitelmien tulkintakehyksenä	5
2.2 Lastensuojelu ja avohuollon sosiaalityö	6
2.3 Asiakassuunnitelma lastensuojelun dokumenttina	9
2.4 Aikaisempi tutkimus	11
3 TUTKIMUKSEN TAVOITE, TUTKIMUSKYSYMYKSET JA AINEISTON ESITTELY	18
3.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	18
3.2 Tutkimusaineisto	18
3.3 Asiakassuunnitelmien jakautuminen aineistossa	24
3.4 Täydentävä aineisto	26
4 GROUNDED THEORY JA SEN SOVELTAMINEN AINEISTON ANALYYSISSÄ	27
4.1 Kvalitatiivinen tutkimusote	27
4.2 Grounded theory tutkimusstrategiana ja analyysimenetelmänä	28
4.3 Grounded theory ja aineistolähtöinen analyysiprosessi	31
4.4 Aineiston koodaus	35
4.5 Tutkimuseettiset kysymykset	38
5 LASTENSUOJELUN AVOHUOLLON SOSIAALITYÖ ASIAKASSUUNNITELMIEN VALOSSA	41
5.1 Ristiriita tietojärjestelmän antaman jäsenyyksen ja lakisääteisen asiakassuunnitelman välillä	41
5.2 Pääsylippu lastensuojeluun: Millä lastensuojeluasiakkuus perustellaan?	43
5.3 Mihin lastensuojelun sosiaalityössä pyritään ja kuinka asiakkaan osallisuus näyttäytyy aineistossa?	48
5.4 Tekeminen -kategoria: Mitä sossu duunaa?	51
5.5 Tukitoimenpiteet: Millä asiakasta autetaan?	55
5.6 Arviointi: Koska tarkistamme asiakassuunnitelman?	61
5.7 Ekososiaalityön ulottuvuudet aineistossa	62
5.8 Lastensuojelun sosiaalityön legitimointi	63
6 JOHTOPÄÄTÖKET	67
6.1 Puuttuvat ja puutteelliset asiakassuunnitelmat	67
6.2 Asiakastietojärjestelmä tahaton vallankäyttäjä	70

7.1 Tutkimusprosessin tarkastelu	75
7.2 Tutkimuksen luotettavuus	78
7.3 Jatkotutkimusaiheet	80
LÄHTEET	83
Liite 1. Tutkimuslupa	95
Liite 2. Sähköpostikirje johtaville sosiaalityöntekijöille	96

KUVAT JA TAULUKOT

Taulukko 1: Aineistoon poimittujen asiakassuunnitelmien jakautuminen lasten iän mukaan	23
Taulukko 2: Asiakassuunnitelmissa esiintyvien lasten perherakenne	23
Taulukko 3: Effica YPH -sovelluksena otsikkomallit	24
Taulukko 5: Asiakassuunnitelmien jakautuminen luokittain ja suunnitelman laatimisesta kulunut aika	25
Taulukko 6: Avoimen koodauksen kategoriat	35-37
Taulukko 7: Tavoite -alakategorioiden aineistoesimerkit	49
Kuvio 1: Lastensuojeluasiakkuuden perustelu ja huolihavainnot aineistossa	43
Kuvio 2: Pääsylippu lastensuojeluun -kategorian muodostuminen	44
Kuvio 3: Tekeminen -kategorian rakentuminen	52
Kuvio 4: Tukitoimenpiteiden jakautuminen aineistossa	55
Kuvio 5: Lastensuojelun palvelut -alakategorian havaintojen jakautuminen aineistossa	56
Kuvio 6: Ydinkategorian rakentuminen	65
Kuvio 7: Asiakassuunnitelmat aineistossa	68

1 JOHDANTO

Elina Pekkarinen (2011, 56) toteaa ”Lastensuojelun tieto ja tutkimus” -hankkeen loppuraportissa, että asiakassuunnitelmien tutkimukselle on tilaus, sillä ne ovat jääneet lastensuojelun tiedonmuodostuksen katvealueeseen. Ritva Poikela (2010, 10) puolestaan huomauttaa väitöskirjassaan, ettei lapsiperheiden kanssa työskentelyn yhteydessä laadittuja asiakassuunnitelmia ole juurikaan Suomessa tutkittu. Näen lastensuojelun asiakassuunnitelman tutkimuksen tärkeäksi myös sosiaalityön kehittämisen näkökulmasta. Kehittämistyön pohjaksi tarvitaan kuitenkin tutkimustietoa jo olemassa olevista lastensuojelun asiakassuunnitelmista. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomuksen (6/2012) mukaan asiakassuunnitelmien tärkeys tiedostetaan lastensuojelun avohuollossa, mutta kuusi kuntaa kymmenestä ei tee avohuollon asiakkailleen lastensuojelulain edellyttämiä asiakassuunnitelmia. (Hanhinen & Rintala 2012,121.)

Pro gradu -tutkielmani aiheena ovat lastensuojelun asiakassuunnitelmien sisältö ja rakenne. Tutkimuksessani tavoittelen kokonaiskuvaa siitä, mitä lastensuojelun asiakassuunnitelmat sisältävät ja miten ne on laadittu. Pro gradu -tutkimukseni on kvalitatiivinen, aineistolähtöinen lastensuojelun sosiaalityön käytäntöä tarkasteleva tutkimus. Tutkielmani paikantuu lastensuojelun toimintaprosessien ja lastensuojelun asiakirjatutkimukseen.

Lastensuojelun avohuollon asiakasmäärät ovat kasvaneet 1990-luvun alusta alkaen rajusti. Vuonna 1996 avohuollossa oli noin 34.000 lasta kun vastaava lukumäärä vuonna 2011 oli 81 500 lasta ja nuorta. Vuonna 2012 lastensuojelun avohuollon asiakkaiden määrä oli 7 prosenttia enemmän kuin vuonna 2011 eli noin 87 200 lasta ja nuorta. Samaan aikaan kuntakyselyn mukaan vain joka neljännessä Suomen kunnassa sosiaalityön työpanos oli riittävä suhteessa tarpeeseen. Työntekijäkyselyn mukaan 83 % vastanneista oli sitä mieltä, että avohuollon sosiaalityöntekijöitä on liian vähän. Ainoastaan 15 % työntekijäkyselyyn vastanneista kertoi, että heillä on riittävästi aikaa työskennellä lasten kanssa. Valtakunnallisesti lastensuojelutyön dokumentoinnin laatu ja tavat vaihtelevat alueittain, kunnittain ja jopa työntekijöittäin. ”Toimiva lastensuojelu” selvitystyöryhmän loppuraportin mukaan tilanne on erittäin ongelmallinen, koska epäpätevien työntekijöiden määrä on runsas ja sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus suuri. Selvitystyöryhmän mukaan kattava ja hyvin laadittu dokumentointi kannattelee lastensuojelun sosiaalityön jatkuvuutta työntekijöiden vaihtuessa. (Kananoja & Lavikainen & Oranen 2013, 13–14, 18, 39; Lastensuojelu 2012, 1.)

Lastensuojelun sosiaalityössä tarvitaan työvälineitä, joiden avulla voidaan jäsentää asiakastyötä, tiivistää asiakastietojärjestelmään kertynyt informaatio ja siirtää asiakasprosessin tieto vaihtuvien sosiaalityöntekijöiden ja organisaatorakenteiden välillä, niin ettei asiakasta kuormiteta yhtään enempää vaatimuksella kertoa tarinansa uudelleen ja uudelleen. Näkemykseni mukaan asiakassuunnitelmaa tulisi kehittää siten, että se voi toimia työvälineenä, asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välisessä dialogissa. Ideaalitulanteessa asiakassuunnitelma on lapsen, hänen vanhempiensa ja sosiaalityöntekijän yhdessä kirjoittama viestikappala, joka kuljettaa lapsen lastensuojelun tarinan, tavoitteet ja päämäärät matkassaan asiakkuuden päättymiseen saakka.

Tutkielmani aiheen äärelle minut johdatti työkokemukseni lastensuojelun sosiaalityöntekijänä ja kiinnostukseni lastensuojelun asiakassuunnitelmaa kohtaan. Olen työskennellyt seitsemän vuotta sosiaalityöntekijänä yhdessä Helsingin lastensuojelun toimipisteessä. Vuosien aikana lastensuojelun asiakassuunnitelmasta on tullut minulle merkittävä apuväline dialogin rakentamisessa asiakkaan kanssa. Erityisesti asiakassuunnitelman asema sosiaalityön prosessissa korostui Helsingin lastensuojelun sosiaalityön organisaatiouudistuksessa 2012, jolloin lastensuojelutarpeen arviointi ja suunnitelmallinen sosiaalityö eriytettiin omiksi toiminnoikseen. Työprosessien eriyttämisen tavoitteena oli sosiaalityön vaikuttavuuden ja työn hallittavuuden lisääminen sekä lastensuojelulain määräaikojen toteutuminen. (Sosiaaliviraston toimintakertomus 2012, 11.) Työprosessien eriytymisen myötä tuli entistä suurempi tarve löytää lastensuojelutyöprosessia kokoava työväline. Tällä hetkellä asiakassuunnitelma on ensisijainen asiakirja, johon sosiaalityöntekijä voi koota lapsen elämäntarinaa, sosiaalityön asiakasprosessin etenemisen sekä lastensuojelutyöskentelyn tavoitteita ja toimenpiteitä. Olen itse sosiaalityöntekijänä saanut asiakassuunnitelmasta usein nopeasti käsityksen asiakkaan tilanteesta, kun asiakkuus on siirtynyt yksiköstä toiseen tai olen vuosilomien tai asiakkaiden kriisitilanteiden aikana joutunut vastaamaan kollegani asiakkaiden asioista.

Lastensuojelun sosiaalityössä lainsäädännön tuntemus on merkittävä osa sosiaalityöntekijän substanssinhallintaa. Asiakassuunnitelman sisällölliset vaatimukset on määritelty lastensuojelulaissa ja suunnitelma on asiakkaana olevan lapsen lakisääteinen oikeus. En näe lastensuojelun juridisoitumista (Sinko 2001, 132–133) negatiivisena asiana. Lainsäädännön tehtävä on turvata niin asiakkaan kuin sosiaalityöntekijänkin asema. Sosiaalityö antaa ne työvälineet, joiden avulla toteutetaan juridisesti kestävä lastensuojelua.

Haluan avata vaikuttimeni ja lähtökohtani tutkimukselle mahdollisimman rehellisesti, jotta lukijalla on riittävät edellytykset arvioida tutkielmani validiteettia. Laadullisen tutkimuksen arvioinnissa on tiivistetysti kysymys tutkimusprosessin luotettavuudesta ja sen lähtökohtana on tutkijan avoin subjektiviteetti ja sen hyväksyminen, että tutkija on tutkimuksensa keskeisin tutkimusväline. (Eskola & Suoranta 1998, 211.) Koko tutkimusprosessin ajan henkilö- ja työhistoriani, persoonani, ihmiskäsitykseni, teoreettinen sosiaalityön tietoperusta sekä maailma ja sen tapahtumat ovat kietoutuneet osaksi tutkimusmatkaani.

Tutkimusprosessi ajoittuu aikaan, jolloin painetussa ja sähköisessä mediassa käytiin kiihkeää keskustelua lastensuojelusta. Keskustelu sai alkunsa Helsingin lastensuojelun asiakkaana olleen kahdeksanvuotiaan tytön murhasta toukokuussa 2012, josta seurasi sosiaalityöntekijöiden virkarikossyytteet kesällä 2014. (Kumpula 2013, Peiponen & de Fresnes, 2014; Sosiaaliviraston toimintakertomus 2012, 12.) Aineiston analyysivaiheessa oululainen isä julkaisi YouTube-videon, jossa sosiaalityöntekijät hakivat sijaishuoltopaikasta karanneet kaksospojat kotoa. Videon julkaisemisesta seurasi vilkas väittely lastensuojelusta ja sen tilasta Suomessa. Polarisoitunut keskustelu lastensuojelusta on tutkimuksen aikana virittänyt minut tarkastelemaan aineistoani niin sosiaalityöntekijän, vanhemman, poliittisen päättäjän kuin asiaa vihkiytymättömän sivullisen silmälasein. Lukiessani kiivaana käyvää lastensuojelukeskustelua yritin eläytyä kaikkiin edellä mainitsemiini rooleihin ja kysyä itseltäni, millaisen kuvan aineistoni asiakassuunnitelmat lastensuojelusta antavat eri osapuolille.

Tutkimustani lastensuojelun asiakassuunnitelmista on alusta alkaen virittänyt myös kysymys siitä, kuinka niissä tulevat näkyviksi lapsen elin- ja kasvuolosuhteet ja miten ekososiaalisen sosiaalityön teoria näyttäytyy suunnitelmissa. Tutkimusaineiston keräämisen ja ensimmäisten lukukertojen jälkeen olin ymmälläni, sillä aineisto ei suostunut kertomaan mitään ekososiaalisen sosiaalityön viitekehukseen liittyvistä näkökulmista ja omat esioletukseni tutkimuskohteesta näyttivät sitovan silmäni ja tukkivan korvani. Palasin kysymykseen tutkimusmetodista ja päädyin aloittamaan analyysin alusta grounded theorya hyödyntämällä: mitä suunnitelmissa on, jos siellä ei ole kuvausta lapsen elin- ja kasvuolosuhteista? Tästä alkoi pitkä ja vaivalloinen matka. Aineiston analyysi grounded theory -menetelmällä oli työläs, aikaa vievä, mutta myös antoisa prosessi. Aineiston pilkkominen ja uudelleen kokoaminen kuljetti tekijänsä vääjäämättömästi lastensuojelun ydinkysymysten äärelle: mikä on lastensuojelun oikeutus astua lapsen ja perheen yksityisyyden areenal-

le, mitkä ovat sosiaalityön auttamisen välineet ja kenen asiakassuunnitelmista on kysymys, mitkä ovat ne rationaliteetit, jotka ohjaavat asiakassuunnitelman tekemistä?

Tutkielma jakautuu seitsemään päälukuun. Luvussa kaksi jäsenän ymmärrystäni ekososiaalisesta sosiaalityöstä ja sen kytkeytymisestä lastensuojelun sosiaalityöhön ja asiakassuunnitelmaan. Lisäksi määrittelen tutkimuskohteen hahmottamiseen olennaisesti liittyvät käsitteet lastensuojelun ja avohuollon sosiaalityön. Tämän jälkeen tarkastelen asiakassuunnitelmaa lastensuojelun dokumenttina sekä esittelen aikaisempia tutkimuksia sosiaalityön dokumentaatiosta ja asiakassuunnitelmista. Kolmannessa luvussa esittelen tutkimuksen tavoitteen ja tutkimuskysymykset sekä kuvaan tutkimuksen aineiston. Neljännessä luvussa perustelen metodiset valintani, esittelen Grounded theory -menetelmän ja sen soveltamisen aineiston analyysissä sekä pohdin tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Luvussa viisi kuvaan analyysin tulokset. Tutkielmani johtopäätökset kokoan luvussa kuusi. Pohdinta luvussa tarkastelen tutkimusprosessin herättämiä kysymyksiä, ja luotettavuutta ja esitän jatkotutkimusaiheita ja toimenpide-ehdotuksia.

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

Tässä luvussa kuvaan ymmärrystäni ekososiaalisesta sosiaalityöstä ja sen kytkeytymisestä lastensuojelun sosiaalityöhön. Määrittelen tutkimuskohteen hahmottamiseen olennaisesti liittyvät käsitteet: lastensuojelu ja avohuollon sosiaalityö. Tämän jälkeen tarkastelen asiakassuunnitelmaa lastensuojelun dokumenttina ja esittelen aikaisempia tutkimuksia lastensuojelun dokumentaatiosta ja suunnitelmista.

2.1 Ekososiaalinen sosiaalityö asiakassuunnitelmien tulkintakehyksenä

Ekososiaalisen sosiaalityön viitekehyksen valitseminen tutkielmani teoreettiseksi viitekehykseksi saa perustelunsa lastensuojelulain ensimmäisestä pykälästä, jossa todetaan, että lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 2007, 1§). Tämän vuoksi on perusteltua kysyä, miten lapsen kasvuolosuhteet ja ympäristö näyttäytyvät lastensuojelun asiakassuunnitelmissa.

Ekososiaalisen sosiaalityön käsite viittaa erilaisiin sosiaalityön traditioihin ja keskusteluihin, joissa yhdistetään sosiaalisia ja ekologisia näkökulmia (Matthies & Närhi 2014, 87). Ekososiaalisen sosiaalityön perusideana on pyrkiä vahvistamaan ihmisten luonnollisia sosiaalisia selviytymisedellytyksiä ja sosiaalityöntekijän herkistymistä asiakkaiden elämämaailmasta tuleville viesteille. (Matthies 1993, 239, 247; Matthies & Närhi 1998, 8, 16, 20; Närhi 2004, 34, 63–65.) Lastensuojelun asiakassuunnitelmassa ja sen työstämisessä tämän pitäisi käsitykseni mukaan merkitä sitä, että sosiaalityöntekijä pysähtyy asiakkaansa kanssa tutkimaan hänen elinympäristönsä tarjoamia mahdollisuuksia ja muutostarpeita. Ekososiaalisen sosiaalityön näkökulmasta lastensuojelun sosiaalityöntekijän substanssin hallintaan kuuluvat asiakkaan elinympäristön, palvelurakenteen ja eri toimijoiden verkostojen tuntemus. Sosiaalityöntekijän tulisi toimia asiakkaan ja hänen elinympäristönsä resursseja hyödyntäen.

Vaikka ekososiaalinen teoriamuodostus on Suomessa vielä melko tuntematonta, voidaan ekososiaalisen sosiaalityön alkujuuret paikantaa sosiaalityön pioneerien Mary Richmondin ja Jane Addamsin toimintaan. Ekososiaalinen sosiaalityö voidaan jäsentää kahden päälinjan kautta. Systemiteoreettiseen lähestymistapaan ankkuroitunut ekososiaalinen sosiaalityö nähdään kokonaisvaltaiseksi ihmisen elinolosuhteiden ja hyvinvointipalveluiden suhteeksi. Toinen päälinja, paikantuu rakenteelliseen lähestymistapaan, jossa korostuu kriitti-

syys ja pyrkimys vaikuttaa yhteiskunnan päätöksentekoon. Ekokriittisessä lähestymistavassa painottuvat ekologisen kriisin tiedostaminen ja ympäristöliikkeiden vaikutus sosiaalityöhön sekä rakenteellisen sosiaalityön merkitys. (Matthies & Närhi 1998, 8; Närhi 2004, 83–84.) Ekologisen sosiaalityön kehityksessä ihmisen sosiaalinen ja fyysinen ympäristö ovat toisiinsa kytkeytyneenä ja toisessa osa-alueessa tapahtuva muutos heijastuu toiseen. Ekologisesti viisaat ratkaisut tuottavat lähes säännönmukaisesti myös toivottuja sosiaalisia seurauksia. Esimerkiksi jos lapsen likaiseen, rojun täyttämään kotiin pystytään saamaan järjestystä ja siisteyttä, sillä on välittömiä vaikutuksia lapsen sosiaaliseen hyvinvointiin, kun lapsi voi kutsua kavereita kotiin.

Aila-Leena Matthiesin ja Kati Närhen (2013, 23) mukaan ekososiaalinen lähestymistapa jäsentyy systeemiteoreettisen ja ekokriittisen suuntauksen kautta ja sitä voidaan pitää katkokäsitteenä, jonka alla voidaan käsitellä monella eri tavalla ihmisen ja elinympäristön välistä suhdetta. Systeemiteoreettinen painotus korostaa sosiaalisen ympäristön merkitystä ihmisen kasvun ja hyvinvoinnin keskeisenä elementtinä. Systeemiteoreettisesta lähestymistavasta kumpuavan kokonaisvaltainen näkökulman ajatellaan auttavan sosiaalityöntekijää hahmottamaan paremmin asiakkaan elinympäristön ja hyvinvoinnin välisiin suhteisiin liittyviä ongelmia, haasteita ja resursseja. Tässä tutkielmassa ankkuroidun ekososiaalisen sosiaalityön systeemiteoreettiseen lähestymistapaan, joka tarjoaa teoreettisen maiseman, johon lastensuojelun asiakassuunnitelmien jäsenystä ja sisältöä voi peilata. Se kiinnittää huomion kokonaisvaltaisesti lapsen sosiaaliseen, fyysiseen, kulttuuriseen, emotionaaliseen ja historialliseen ympäristöön. Ymmärrän ekososiaalisen sosiaalityön laajana käsitteenä, joka ulottuu yksilöstä yhteisöön, niin materiaalisten kuin immateriaalisten tekijöiden välityksellä. Lastensuojelun asiakassuunnitelman työstämisessä ekososiaalinen lähestymistapa antaa sosiaalityöntekijälle työvälineitä pysähtyä asiakkaansa kanssa tarkastelemaan ja tutkimaan asiakkaan elämään vaikuttavien sosiaalisten rakenteiden sekä hänen elinympäristön antamia mahdollisuuksia ja haasteita. Ekososiaalisen sosiaalityön näkökulmasta tarkasteltuna lapsen fyysisen elinympäristön ja sosiaalisten suhteiden kuvaaminen lastensuojelun asiakassuunnitelmassa on keskeinen osa hänen elämäntilanteensa näkyväksi tekemistä.

2.2 Lastensuojelu ja avohuollon sosiaalityö

Lastensuojelu käsitteenä voidaan ymmärtää sekä laajassa että suppeassa merkityksessä. Laajassa merkityksessä lastensuojelu tarkoittaa yhteiskunnassa tehtäviä toimenpiteitä ja työtä, joka tähtää lasten hyvinvoinnin, kasvun ja kehityksen turvaamiseen, vanhemmuuden

tukemiseen sekä ennaltaehkäisevään lastensuojeluun. (Rousu 2010, 37; Rätty 2007, 17–20; Taskinen 2007, 10–13.) Ehkäisevää lastensuojelua toteutetaan kunnan peruspalveluissa kuten neuvoloissa, terveydenhoidossa, päivähoitossa, kouluissa ja nuorisotoimissa. Lastensuojelulaki velvoittaa kunnat laatimaan suunnitelman lastensuojelun järjestämisestä ja kehittämisestä. (Rousu 2010, 38; Rätty 2007, 50–52; Taskinen 2007, 25–27;.) Lisäksi ennalta ehkäisevää lastensuojelua toteutetaan järjestöjen toimesta niin paikallisella kuin valtakunnallisella tasolla. Laajassa merkityksessä lastensuojelu on siis työtä ja toimenpiteitä, jotka tähtäävät lasten suotuisien elinolojen ylläpitämiseen ja kehittämiseen, lasten kasvun ja kehityksen turvaamiseen ja vanhempien kasvatustehtävän tukemiseen. Laajassa merkityksessä lastensuojelua tehdään läpäisymenetelmällä yhteiskunnan mikrotasolta makrotasolle. Lastensuojelu laajassa merkityksessä ymmärrettynä, jolloin se kytkee yhteiskunnan ja talouden rakenteita sekä luonnon ja elinympäristön suhteita sosiaaliseen hyvinvointiin ja sosiaalisiin ongelmiin on ymmärrettävissä osaksi ekososiaalista viitekehystä. (Matthies & Närhi 2014, 91–92.)

Suppeassa merkityksessä lastensuojelu on lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua, jonka tehtävänä on turvata lapsen oikeus tasapainoiseen elämään ja mahdollisuus turvallisiin ihmissuhteisiin. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteutetaan tekemällä lastensuojelutarpeen selvitys, asiakassuunnitelma, tarjoamalla avohuollon tukitoimia, kiireellisellä sijoituksella, huostaanotolla sekä niihin liittyvillä sijaishuollolla ja jälkihuollolla. (Rätty 2007, 19–20; Taskinen 2007, 12.) Lastensuojelun avohuoltoa voivat saada lastensuojelulain mukaan vain ne lapset, jotka ovat lastensuojelun asiakkaita. Asiakkuus edellyttää, että lapsesta on tehty lastensuojeluilmoitus, joka on johtanut lastensuojelutarpeen selvityksen tekemiseen ja asiakkuuden alkamiseen. Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä lapsi itse, hänen vanhempansa tai kuka tahansa, joka on huolestunut lapsen tilanteesta. (Rousu 2010, 44; LsL 25 §.) Lisäksi viranomaiset poliisitoimesta seurakuntien työntekijöihin ovat velvollisia tekemään lastensuojeluilmoituksen, mikäli heille on herännyt huoli lapsen tilanteesta. (Lunabba & Särkiö 2009, 130–131; Rätty 2007, 145–146; LsL 25 §.)

Avohuollon tukitoimenpiteitä ovat toimeentulon ja asumisen turvaaminen sekä muut lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteet, joita voivat olla lapsen ja perheen ongelmien selvittäminen, lapsen taloudellinen tukeminen esim. harrastusmaksujen maksaminen, tukihenkilö ja tukiperhetoiminta, perhetyö, vertaisryhmätoiminta, loma- ja virkistystoiminta, koko perheen sijoitus perhe- tai laitoshoitoon tai lapsen sijoitus avohuollon tukitoimena perhe- tai laitoshoitoon. (Rätty 2007, 201–209; LsL 35–37 §.) Sirkka Rousun (2007, 60)

mukaan avohuollon tukitoimenpiteistä ei ole kattavia selvityksiä tai tilastoja lukuun ottamatta avohuollon tukitoimenpiteenä tapahtuneita sijoituksia, joiden määrä on vuosittain lisääntynyt.

Tiina Muukkonen (2008) toteaa, että suunnitelmallista sosiaalityön vaihetta edeltää aina lapsen tilanteen arvioiminen eli asiakkuuden alkaessa lastensuojelutarpeen selvitys ja lastensuojeluasiakkuuden ollessa voimassa lapsen tilannearvio senhetkisestä tilanteesta. Lastensuojelutarpeen selvitys ja tilannearvio ovat luonteeltaan hyvin samanlaisia, mutta ne paikantuvat eri lastensuojelun työprosessien vaiheisiin. Kummassakin arviossa pyritään selvittämään lapsen ja hänen perheensä tilannetta niin tarkasti, että kyetään tarjoamaan mahdollisimman toimivaa tukea lapselle ja hänen perheelleen sekä laatimaan hyvä asiakassuunnitelma. (Muukkonen 2008, 40–42; Lunabba & Särkiö 2009, 131; Rätty 2007, 181–184.)

Muukkonen (2008) jakaa suunnitelmallisen sosiaalityön työprosessin kolmeen osaan; asiakassuunnitelman tekoon, työskentelyvaiheeseen ja arviointiin (Muukkonen 2008, 42). Asiakassuunnitelma sisältää lapsen ja hänen perheensä nykytilanteen kuvauksen, johon sisältyvät lastensuojeluasiakkuuden historia, lapsen perhesuhteiden ja muiden merkittävien suhteiden kuvaus, lapsen päivittäisen elämän kuvaus ja luonnehdinta hänen käyttäytymisestään. Lisäksi asiakassuunnitelmaan kirjataan tavoitteet, mihin työskentelyllä pyritään ja miten ne saavutetaan. Asiakassuunnitelmaan kirjataan ne palvelut, joita lapselle ja hänen perheelle tarjotaan, ja ne perusteet miksi niitä tarjotaan. (Rätty 2007, 184–186; Taskinen 2007, 39; LsL 30 §.)

Suunnitelman paikka on selkeästi osoitettu niin laissa kuin kirjallisuudessa. Vuoden 1983 lastensuojelulaissa asiakassuunnitelman edeltäjästä huoltosuunnitelmasta oli kahden lauseen maininta laissa. 1.1.2008 voimaantulleessa lastensuojelulaissa asiakassuunnitelma on selkeästi ja yksityiskohtaisesti määritelty. (LsL 13.4.2007/417, 30 §; 5.8.1983/683, 11 §.) Myös kirjallisuudessa on käsitelty laajalti asiakassuunnitelman roolia ja merkitystä lastensuojelun sosiaalityön prosessissa. Oman tutkimukseni tiedonintressin kannalta on kiinnostavaa tarkastella kuinka lainsäädännössä ja kirjallisuudessa varsin tarkasti määritellyt asiakassuunnitelman rakenteelliset ja laadulliset kriteerit käytännössä toteutuvat ja missä laajuudessa.

2.3 Asiakassuunnitelma lastensuojelun dokumenttina

Sosiaalityön olemassaolon oikeutus rakentuu eettisistä ja juridisista lähtökohdista. Eettinen ulottuvuus sisältää asiakkaan auttamisesta kumpuavat näkökulmat. Sosiaalityön juridinen oikeutus taas on viimekädessä peräisin yhteiskunnassa vallitsevista normeista ja laeista. (Thompson 2010, 41, 130–131.) Lastensuojelun lainsäädännöllinen toimintakehys perustuu voimassaolevaan perustuslakiin 731/1999, lastensuojelulakiin 417/2007, hallintolakiin 434/2003 ja lakiin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000 sekä Lasten oikeuksien sopimukseen 60/1991.

Stefan Morénin (1999, 331) mukaan sosiaalityön dokumentoinnin keskeinen tehtävä on hallinnollisten tarpeiden ja lainmukaisuuden palveleminen. Samalla hän kysyy, kuinka dokumentaatiota voidaan käyttää asiakkaan tilanteen ymmärtämiseen ja muuttamiseen. Asiakassuunnitelmalla on keskeinen rooli lapsen edun toteutumisen sekä lapsen ja hänen perheensä tarvitsemien palveluiden ja tukitoimien suunnittelemisen ja toteuttamisen kannalta. Hallituksen esityksessä lastensuojelulain 36 §:n muutosta koskien todetaan, että asiakassuunnitelman laadinnan tulee olla prosessi, jossa lapsi ja hänen vanhempansa, sosiaalityöntekijän avustuksella, arvioivat elämäntilannettaan ja selvittävät keinoja myönteisen muutoksen aikaansaamiseksi. Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan lastensuojelun asiakassuunnitelmassa on kyse lapsen, hänen vanhempiensa ja sosiaalityöntekijän kannalta erittäin merkittävästä lastensuojelun dokumentista. (HE 137/2010 vp; Hanhinen & Rintala 2012, 120; Laaksonen ym. 2011, 47–48.)

Uusi lastensuojelulaki astui voimaan 1.1.2008 ja sen ensimmäisessä pykälässä todetaan, että lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 2007, 94§, 1§). Laki korostaa peruspalveluiden, varhaisen puuttumisen ja avohuollontukitoimien ensisijaisuutta. Laki antaa myös aikarajoineen selkeät raamit, lastensuojeluprosessien rakenteelle ja etenemiselle. (Kuoppa & Hehku & Stenroos 2009, 2.) Mikäli lastensuojelutarpeen selvityksessä päädytään siihen, että lastensuojeluasiakkuus jatkuu, on asiakkaalle laadittava asiakassuunnitelma. Asiakassuunnitelma on laadittava ja tarkistettava yhteistyössä lapsen ja huoltajan sekä tarvittaessa lapsen muun laillisen edustajan, vanhemman, muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan taikka lapselle läheisen henkilön sekä lapsen huoltoon keskeisesti osallistuvan tahon kanssa, ellei siihen ole ilmeistä estettä. Asiakassuunnitelmaan kirjataan ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, lapsen

ja hänen perheensä tuen tarve, palvelut ja muut tukitoimet, joilla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan, sekä arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan. Asiakassuunnitelmaan on kirjattava myös asianomaisten eriävät näkemykset tuen tarpeesta ja palvelujen sekä muiden tukitoimien järjestämisestä. Asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 30§).

Ritva Poikelan (2010) mukaan toimintajärjestelmän tasolla suunnitelmat ovat toiminnan välineitä, joiden avulla lastensuojelun palveluita tuotetaan asiakkaille. Suunnitelmat ovat hypoteeseja siitä, mistä lapsen tilanteesta on kysymys ja mitä pitäisi tehdä, jolloin ne ovat myös asiakastyön välineitä. Asiakastyö edustaa siten perustoimintaa, jossa lastensuojelun asiakassuunnitelmaa käytetään. (Poikela 2010, 74.) Helsingin sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen pöytäkirjassa lastensuojelutarpeen selvitykseen perustuvan asiakassuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista todetaan, että asiakassuunnitelma on suunnitelmallisen lastensuojelutyön apuväline. Suunnitelma ei ole muutoksenhakukelpoinen yksilöhuoltoa koskeva päätös, eikä se sellaisenaan ole kuntaa sitova asiakirja, jonka nojalla lapsi tai hänen huoltajansa voisivat vaatia itselleen palveluja ja tukitoimia. (Pysyväisohje 3.0.5, 2010, 1; Rätty 2010, 235.)

Helsingin kaupungin sosiaalivirasto on laatinut lapsiperheiden palveluiden vastuualueelle yhteisen pysyväisohjeen 22.9.2010, jossa tarkennetaan lastensuojelulain 13.4.2007/417 asiakassuunnitelma-pykälää. Pysyväisohjeen mukaan hyvä asiakassuunnitelma on kirjoitettu ymmärrettävästi ja sen ilmaisutavat ovat selkeitä. Käytännössä lastensuojelun asiakassuunnitelma ja lastensuojelutarpeen selvitys liittyvät kiinteästi toisiinsa. Selvityksessä jäsenetään lapsen kokonaistilanne ja suojelun tarve. Selvitykseen perustuen määritellään asiakassuunnitelmaan kirjattavat muutostarpeet, tavoitteet, keinot ja arviointi. Asiakassuunnitelman tarkoituksena on edistää tavoitteellista lasta ja hänen vanhempiaan osallistavaa asiakastyötä. Pysyväisohje edellyttää, että asiakassuunnitelmaa arvioidaan vähintään kaksi kertaa vuodessa, kun lastensuojelulaki velvoittaa tarkastamaan asiakassuunnitelman vähintään kerran vuodessa. Lapsen kasvuympäristön kuvauksesta ei esiinny erityisiä ohjeita, vaikka lastensuojelulain 1 § todetaan lain tarkoituksena olevan mm. lapsen turvallisen kasvuympäristön turvaaminen. Pysyväisohjeessa viitataan lapsen kasvuolosuhteisiin siten että lapsen nykytilanteen kuvaukseen voi sisällyttää asumisen: kenen kanssa lapsi asuu? (Pysyväisohje 3.0.5, 2010, 1-7, Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 30 §.)

2.4 Aikaisempi tutkimus

Esittelen ja analysoin seuraavassa niitä tutkimuksia, joiden katson teemoiltaan ja sisällöiltään olevan yhteydessä omaan työhöni ja edustavat sitä tutkimustraditiota, johon tutkimukseni asettuu. Synnöve Karvinen-Niinikosken ja Maria Tapolan (2002, 10) mukaan dokumentteihin liittyvä tutkimus voidaan jakaa karkeasti kahteen päälinjaan tiedonintressien ja lähtökohtien perusteella. Ensinnäkin tutkimuksessa dokumenteista paikannetaan yhteiskuntaa, sosiaalityötä ja asiakkaita koskevaa faktatietoa, toiseksi dokumentteja voidaan tarkastella sosiaalisen todellisuuden ja ongelmien määrittäjinä. Tutkielmassani etsin lastensuojelun asiakassuunnitelmista niin faktuaalista tietoa asiakkaiden lakisääteisen asiakirjan olemassaolosta, rakenteesta kuin sosiaalityön olemuksesta.

Erilaisilla dokumenteilla on pitkät perinteet yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Tutkimuksien aineistona on käytetty mm. asiakasmuistiinpanoja, hoitokertomuksia, tilastoja, elämäkertoja ja organisaatioiden asiakirjoja. Suomalaisessa lastensuojelun ja sosiaalityön tutkimuksessa asiakirjojen käytön uranuurtaja on Reino Salo (1956), joka hyödynsi laajasti eri viranomaisten arkistoja tarkastellessaan lakisääteisen lastensuojelutyön tuloksia tilastollisesti. 1978 ja 1980 Urho Rauhala tutki asiakirjojen avulla huostaanoton syitä, kestoja ja jatkon ennustamista. 1996 Johanna Mäenpää ja Maritta Törrönen tutkivat lastensuojeluasiakirjoista, miten lapsi näkyy viranomaisverkostoissa ja millaisen kuvan asiakirjat antavat lapsen asiakkuudesta. Mirja Kajava puolestaan on käyttänyt sosiaalitoimistojen asiakasasiakirjoja 1988 ja huostaanottopäätöksiä 1997 tutkimuksiensa aineistona. (Kääriäinen 2003, 14–19; Kajava 1997, 66–67, 70–73.)

Erja Sauraman (2002) väitöskirjan ”Vastoin vanhempien tahtoa” -aineistona olivat 1953–1979 Helsingin sosiaaliviraston vastentahtoisten huostaanottojen asiakkaina olleiden lasten asiakirjat. Saurama etsi pakkohuostaanottoasiakirjoista vanhemmuuden normaaliuden määrittelyä ja sitä, kuinka viranomaiset tunnistavat ”riskirajan”, jossa lastensuojelun tuli puuttua vanhemman toimintaan. Sauraman kiinnostus kohdistui yhteiskunnassa vallitsevan normaaliuden vaihteluun. Tutkimuksessaan Saurama haki vastausta kysymykseen, millainen on perimämme elämän suojelemisen käytännöissä. (Saurama 2002, 7, 26–27, 219.) Asiakirjojen kautta avautui lastensuojeluinstituution toimintakäytäntöjen lähihistorian ajallinen ja temaattinen jaottelu, jonka syntyminen edellytti asiakastyötä tekevien sosiaalityöntekijöiden toimintakäytäntöjen ja lastensuojelupolitiikkaa koskevan yhteiskunnallisen kontekstin tarkastelun yhtäaikaaisuutta. Ajallisesti ja temaattisesti Saurama jaottelee aineiston

kolmeen aikakauteen. 1950-luvun mielenterveysongelmista kärsivien äitien lasten pakko-huostaanottoihin. 1950-luvulla suomalainen oikeuskäsitys ei antanut sanottavasi julkiselle vallalle oikeutta puuttua vanhempien kasvatusoikeuteen. Poikkeuksen tästä säännöstä teki vanhemman mielisairaus, joka legitimoiti viranomaisien puuttumisoikeuden. Samaan aikaan erilaiset lapsiin kohdistuneet pahoinpitelymuodot jäivät puuttumisen ulkopuolelle, koska niitä ei osattu asettaa diskurssiin, jossa ne olisivat tulleet ymmärretyiksi. 1960-luvulla hyvinvointivaltion rakentaminen ja kehitysoptimismi olivat vallalla ja samaan aikaan yhteiskunnan liberalisoituminen ja radikalisoituminen antoivat oman mausteensa yhteiskunnalliseen ilmapiiriin, joka heijastui myös lastensuojeluun. Lastensuojelu joutui sopeutumaan tilanteeseen jopa niin, että vastentahtoisista huostaanotoista luovuttiin lähes kokonaan. 1970-luvulle tultaessa sosiaalityöntekijöiden työvälineet terävöityivät ja ammatillinen vahvuus lisääntyi. Huostaanotot siirtyivät pysyvästi marginaaliin lastensuojelun toimenpidevalikoimassa ja avohuollon toimenpidearsenaali laajeni. Tutkimuksen tuloksena voidaan todeta, että lastensuojelun totuusjärjestelmää ja käytäntöjä koskeva maailmankuvan murros on nähtävissä, kun lastensuojelun omaksuma oikeustieteelliset ja psykiatriset diskurssit väistyivät sosiaalityön psykososiaalisen ulottuvuuden ja terapeutin otteen tieltä. (Saurama 2002, 7, 221, 228–236.) Sauraman tutkimus osoittaa hätkähdyttävällä tavalla, kuinka syvälle yhteiskunnalliseen keskusteluun voidaan päästä tutkimalla asiakirjoja. Sauraman tutkimuksen asiakirjoista avautuva ajallinen kehityskulku ja lastensuojelun työkäytäntöjen muutosten kuvaus antavat perspektiiviä pohtia, millaisia muutostavoitteita voidaan lastensuojelun asiakassuunnitelmien tuottamiselle asettaa. Saurama (2002, 234) toteaa, että mikro-tason tarkastelu toi näkyväksi, kuinka vähittäisistä ja hitaista muutoksista on kysymys. Muutosten suuntaan ja intensiteettiin vaikuttavat niin yhteiskunnassa vallitseva poliittinen ilmapiiri, talouden reunaehdot, ideologinen ilmapiiri, organisaation johtamiskäytännöt kuin sosiaalityöntekijöiden toimintakäytännöt. Sauraman tutkimuksen pohjalta voidaan kysyä, missä ajallisessa ilmapiirissä aineistoni asiakassuunnitelmat on tuotettu ja mitkä ovat ne vastavoimat, jotka aineistoa kirjoittaneiden sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden maailmassa kamppailevat.

Aino Kääriäisen (2003, 27) väitöskirjan ”Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina” tutkimusaineiston muodostavat vuosina 1999–2000 lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden laatimat muistiinpanot ja huostaanottopäätökset. Kääriäisen väitöskirja nosti dokumenttien tutkimuksen valokeilaan ja avasi keskustelun lastensuojelun dokumentoinnista. Väitöskirja ei vain herätellyt keskustelua, vaan sen pohjalta syntyi myös käytännönläheinen kirja, joka

tarjoaa opastusta ja ideoita lastensuojelutyön dokumentointiin. (Kääriäinen & Leinonen & Metsäranta 2006, 7.) Kääriäisen tutkimuksen tarkastelu kohdistuu lastensuojelussa tuotettuihin asiakirjoihin. Lähtökohtana on, että asiakirjojen laatiminen on erottamaton osa sosiaalityötä. Laaditut dokumentit säilyvät jälkinä tehdystä työstä, vaikka asiakkuus päättyisi ja sosiaalityön tarve häviäisi. (Kääriäinen 2003, 5.) Kääriäiselle tutkimuksen asiakirjojen merkityksen kiinnostavuus tutkimuskohteena syntyi siitä, että dokumentteja pidetään epäluotettavina ja mielenkiinnottomina niiden yhteiskunnallisten sidosten vuoksi. (Kääriäinen 2003, 20.) Tutkimuksen tehtävänä oli selvittää, mikä on dokumentoinnin merkitys lastensuojelun sosiaalityön tiedonmuodostuksessa ja ammattikäytännöissä. Kääriäinen haki vastausta aineistoltaan miten, mitä ja miksi -kysymyksien avulla. Kysyessään, miten asiakirjoja kirjoitetaan, hän oli tiukasti kiinni aineistossa ja sen ilmiäisissä. Mitä asiakirjoihin kirjoitetaan, kysymyksellä Kääriäinen siirtyi lähemmäksi lastensuojelutyötä ja sen prosesseja sekä työn kuvaamistapoja. Miksi lastensuojelun sosiaalityön asiakirjoja kirjoitetaan niin kuin kirjoitetaan, hän irtautuu tekstin ilmiäisistä tarkastelemaan kirjoittajien tarkoitusperiä ja ympäröivää maailmaa. (Kääriäinen 2003, 3, 5, 163.) Kolmen eri analyysin tuloksena aineiston sosiaalityön dokumentit näyttäytyvät moniäänisinä teksteinä, joissa useiden eri henkilöiden puheet, mielipiteet, kuvaukset ja käsitykset elävät. Moniäänisyys on vaikuttamiskeino, jolla asiakirjoissa voidaan tuoda eri näkökulmia ja ristiriitoja esiin. Sosiaalityöntekijät varovat asiakkaiden kategorisointia ja kirjoittavat sellaiset ilmaisut muiden asiantuntijoiden sanomaksi. Muistiinpanoteksteissä sosiaalityöntekijät asettuvat ulkopuolisen tarkkailijan rooliin ja antavat muille toimijoille äänen. Sosiaalityöntekijöiden oma ammatillinen puhe puuttui teksteistä. Tutkimuksen perusteella näyttää siltä, että sosiaalityöntekijät valitsevat kielenkäytön ja kirjoittamisen tavat tarkoituksellisesti kulloisenkin tekstin käyttötarkoituksen mukaan. Dokumentoinnin avulla muodostetaan ymmärrystä, kerätään ja tallennetaan tietoa sekä suunnitellaan toimintaa. (Kääriäinen 2003, 165–171.) Kääriäinen (2003, 168) muistuttaa, että asiakirjojen lukeminen ja niistä tulkintojen tekeminen tulee käsittää tiedonmuodostuksen näkökulmasta yhtä merkitykselliseksi työksi kun asiakirjojen laatiminen. Kääriäisen tutkimuksen avulla hahmotin tutkimusaineistoni paikkaa lastensuojelun dokumentaation kentällä, pohdin kysymyksiä siitä millaisia asiakassuunnitelmat ovat luonteeltaan, miten lapsen ääni kuuluu asiakassuunnitelmissa, kuinka sosiaalityöntekijän ja vanhempien ääni tulee suunnitelmissa kuuluviin ja millaisia asiakassuunnitelmien tulisi olla.

Elina Pekkarinen (2010, 9, 15, 40, 43, 163-, 201–207) käytti väitöskirjansa ”Stadilaispojat, rikokset ja lastensuojelu” ensisijaisena aineistona Helsingin suojelukasvatus- ja lastensuojelutyössä tuotettuja asiakasasiakirjoja vuosilta 1930–2004. Pekkarisen tutkimuksen kohteena on institutionaalinen lastensuojelutyö tilanteessa, jossa lapsi syyllistyy toistuvasti rikoksiin, samalla tutkimus on kuvaus lastensuojeluprosessien ajallisesta muutoksesta Helsingissä. Pekkarisen tutkimuksen tavoitteena oli selvittää viitenä eri vuosikymmenenä rikoksiin syyllistyneen helsinkiläispojan lastensuojeluprosessia asiakirjojen avulla. Pekkarinen etsi aineistostaan vastausta siihen, millaiseksi rikoksiin syyllistyvän lapsen positio, sosiaaliset suhteet ja arjen rakenteet muodostuvat lähi- ja viranomaisyhteisöiden reaktioiden seurauksena. Tutkimuksessa poikien toimintaan ja suhteisiin vaikuttavia mekanismeja käsitteellistettiin yhteisöreaktion teorian avulla. Aineiston poikien perheitä yhdistivät köyhyys, ihmissuhdevaikkeudet ja muut sosiaaliset ongelmat. Eri vuosikymmeninä vallalla olleet näkemykset kasvatuksesta nousivat keskeisiksi perheistä tehtyjen tulkintojen kannalta: 1930-luvulla epäkelvoiksi määritetyille vanhemmille ei annettu edes mahdollisuutta perustaa perhettä. 1950–60 lukujen taitteessa huomio kiinnittyi äitisuhteeseen, kun taas 1970-luvulla koko perhesysteemi tuli tarkastelun alle. 1980-luvulle tultaessa lapsi nostettiin esiin subjektina, jolla on oikeuksia. Suhtautuminen rikoksilla oirehtiviin poikiin oli yhteydessä historialliseen aikaan. 1940-luvulla poikkeavasti käyttäytyvään lapseen suhtauduttiin stigmatoiden ja eristäen. Yhteisö suojautui eristämällä normirikkojan. 1950–1960-luvuilla lapsen positio muuttui uhrin, tuettavan ja ohjattavan positioksi. 1970–1980-luvuilla lapsi asemoitui autettavan ja suojeltavan asemaan, jossa lasta suojeltiin vaurioittavalta perhesysteemiltä. 2000-luvulle tultaessa lapsen positio muuttui vaaralliseksi yksilöksi, jota pyritään sopeuttamaan rajojen ja kontrollin avulla ja tähän toimintaan osallistui laaja viranomaisverkosto. (Pekkarinen 2010, 40, 93–94, 121–123, 141–142, 160–162.) Pekkarisen (2010) tutkimuksen asiakirjoista avautuvat poikien tarinat ovat kytkettyinä yhteiskunnalliseen kontekstiin, jota kautta syntyy ymmärrys sosiaalityön monitasoiseen ja moniulotteiseen auttamisjärjestelmään. Pekkarisen tutkimus palauttaa kysymyksen yhteisön roolista ja näkemyksestä lastensuojelun suojelun asiakassuunnitelmissa. Lisäksi se kietoo ekososiaalisen sosiaalityön ulottuvuudet yhteen lapsen sosiaalisen kokonaisrakennelman kuvauksen vaatimuksessa asiakassuunnitelmissa.

Ritva Poikela (2010, 207–208, 210–211, 225) tutki väitöskirjassaan ”Asiakassuunnitelma asiakaslähtöisen auttamista tavoitteellistamassa” asiakassuunnitelmaa moniammatillisen lapsiperhetyön välineenä. Poikelan tutkimusaineisto koostui kolmen asiakastapauksen

asiakastapaamiskeskustelujen kuva- ja ääninauhoitteista, haastatteluista ja asiakasdokumenteista. Poikela tarkasteli tutkimuksessaan suunnitelman ja asiakastyön käytännön välistä suhdetta. Poikelan tutkimustulosten mukaan suunnitelman tavoitteet asetettiin institutionaalisen palveluvalikon mukaan, ei asiakkaan tarpeen kautta. Asiakaslähtöisyys ymmärrettiin asiakaskeskeisenä vuorovaikutussuhteena, jossa asiakkaan oman arjen erityislaatuisuuden huomioonottaminen pysyi ulkopuolelle ja ammatillisten toimijoiden rooli jäi passiiviseksi. Asiakaskeskeisyys, jollaisena asiakaslähtöisyys sai merkityksen tutkimuksessa, edellytti asiakkaalta aktiivisuutta itsenäisenä päättäjänä. Poikelan (2010, 225) mukaan suunnitelman teolle ovat lähtökohtana asiakkaan arjen kokonaisuus ja erityislaatuisuus. Tämä edellyttää työtapaa, jossa asiakkaan arki nähdään dynaamisena, systeemisenä ja moninaisena suhteiden kautta rakentuvana toimintana, johon sisältyy myös ammatillisten toimijoiden tuottamien palveluiden merkitys ja vaikutus asiakkaan arkeen.

Tarja Vierula (2010) tarkastelee valmisteilla olevassa väitöskirjassaan asiakkaiden kokemuksia lastensuojelussa. Tarkastelun keskiössä ovat asiakkaan ja dokumenttien välinen suhde. Vierulan kiinnostuksen kohteena on asiakkaan rooli ja osallisuus itseään koskevan tiedon tuottamisessa, muotoilussa, jakamisessa, käyttämisessä ja tulkitsemisessä. (Vierula 2010, 1-2.) Janus-lehden artikkelissa Vierula (2012) käsittelee asiakkaiden ja asiakirjojen välistä suhdetta lastensuojelussa vanhempien näkökulmasta. Aineiston muodostavat 12 lapsen vanhempien teemahaastattelut, joita Vierula analysoi aineistolähtöisesti temaattisella sisällönanalyysillä. Asiakirjojen ja asiakkaiden välinen suhde voidaan jäsentää käytännöllisen, traumaattisen, toiminnallisen, alistavan ja toissijaisen suhteen kautta. Vierulan tulkinnan mukaan jäsenyyksen voi lukea kuvauksena siitä, mitä asiakkaan henkilökohtaiselle tiedolle on tapahtunut sen käydessä läpi transformaatioprosessin, jossa asiakkaan arkikieli muuntuu institutionaaliseksi asiakirjatiedoksi. (Vierula 2012, 149–155.)

Artikkelissaan ”Lastensuojelun asiakaskirjakäytäntöjen tahattomat seuraukset vanhempien kokemana” Vierula (2013, 281, 297) suuntaa katseensa asiakkaan osallisuuden toteutumiseen tai toteutumattomuuteen lastensuojelun asiakirjakäytännöissä. Vierula aineistona ovat seitsemän lastensuojelun asiakkaina olevien huostaan otettujen lasten vanhempien teemahaastattelut, joissa on löydettävissä traumaattinen ja/tai alistava asiakkaan ja asiakirjan välinen suhde. Vierulan huomio kiinnittyy dokumentointiohjeistusten normien ja ihanteiden väliseen ristiriitaiseen suhteeseen, jossa näyttäytyvät hyvää tarkoittavien normien ja ihanteiden tahattomat seuraukset. Vierulan (2013, 280) mukaan voidaan kärjistäen sanoa, että osallisuutta tuotetaan virallisissa dokumentointiohjeissa asiakkaan ylä- ja ulkopuolelta.

Osallisuus saa yksiulotteisen, formaalin ja juridisen ilmenemismuodon, jossa asiakkaan yksilölliset tilanteet ja olosuhteet ohitetaan. Asiakirjakäytäntöjen tahattomista seurauksista Vierula on paikantanut aineistosta kirjaukset kohteellistajina, jolla hän kuvaa asiakkaiden kokemusta siitä, ettei heillä ole vaikutusmahdollisuutta asiakirjojen sisältöön. Asiakkaat kokevat olevansa kirjausten objekteja ja ihmettelevät erilaisia kirjattavaksi valittuja asioita. Lisäksi asiakkaat mainitsevat kirjaamiseen liittyvät väärintulkittamisen mahdollisuuksista niin asiakirjojen kirjoitus kuin niiden lukemisvaiheessa. Asiakirjat toimivat vanhemmille menneen ylläpitäjänä niin lyhyellä kuin pitkälläkin aikavälillä, pitämällä yllä tuskallisista muistoja tapahtumista ja asiakaspalavereista. Lisäksi kirjauksilla oli stigmatisoiva vaikutus asiakkaille. (Vierula 2013 284, 289, 292) Vierulan (2013, 297–298) mukaan asiakirjat eivät lisää haastateltavien osallisuutta, elämänhallintaa tai luottamusta, toisin kuin dokumenttiohjeistukset tavoittelevat. Sen sijaan ne toimivat yleistämisen ja objektivoinnin välineenä tuottaen asiakkaan ja sosiaalityöntekijän valta-aseman eroa korostavaa institutionaalista järjestystä. Vierulan johtopäätökset virallisten dokumenttiohjeiden ideaalien ja todellisuuden ristiriitojen voimakkaasta olemassaolosta ohjaa minut pohtimaan, kuinka lastensuojelun asiakassuunnitelmissa tulevat näkyviksi hallinnon ohjeiden esittämät vaatimukset asiakkaan osallisuuden osalta.

Sauraman, Kääriäisen ja Pekkarisen tutkimusaineistot ovat koostuneet puhtaasti lastensuojelussa tuotetuista asiakirjoista, kun taas Poikelan väitöskirjassa asiakassuunnitelmat ovat olleet vain osa tutkimusaineistoa. Vierula puolestaan on paneutunut asiakkaiden ja dokumenttien väliseen suhteeseen asiakkaita haastatteleamalla. Omassa työssäni olen tuottanut tietoa yksinomaan dokumenttien kautta. Aineistonani ovat toimineet niin lastensuojelussa tuotetut asiakirjat, hallinnon laatimat ohjeistusasiakirjat kuin lainsäädännön määräykset. Näin tutkielmassani on löydettävissä niin sosiaalityön, organisaation kuin juridiikan antama ääni asiakassuunnitelman tarkastelulle.

Sauraman, Kääriäisen ja Pekkarisen tutkimuksissa hahmottuu selkeänä yhteiskunnallisen ilmapiirin vaikutus sosiaalityön käytännöille, lastensuojeluprosessille ja tiedonmuodostukselle. Myös ekososiaalisen viitekehyksen elementit ovat heidän töissään läsnä. Erityisen selkeänä ekososiaalisen sosiaalityön systemiteoreettinen lähestymistapa on nähtävissä Pekkarisen tutkimuksessa, jossa yhteisön vaikutus lapsen position muuttumiseen on selkeästi osoitettu. Oman työni tutkimuskysymykset rajautuvat Kääriäisen tapaan mitä- ja miten

-kysymysten alueelle, jolloin miksi -kysymyksen antama laajempi yhteiskunnallinen konteksti jää tarkastelun ulkopuolelle. On kuitenkin perusteltua kysyä, missä ajallisessa ja yhteiskunnallisessa kontekstissa tutkielmani aineisto on tuotettu, millainen oli maailma 2004–2007, jolloin lastensuojelulain valmistelu oli käynnissä, missä yhteiskunnallisessa ja poliittisessa kontekstissa asiakassuunnitelman pysyväisohje muotoiltiin 2010 ja miten kompleksisessa todellisuudessa aineiston asiakassuunnitelmien lapset ja heistä kirjoittaneet sosiaalityöntekijät operoivat.

Poikelan tutkimuksessa katse on kääntyneenä suunnitelmien ja asiakastyön käytäntöjen suhteeseen ja tuota samaa suhdetta paikannan myös itse tutkielmassani etsimällä vastausta kysymykseen, millaisena sosiaalityöntekijän työskentely piirtyy asiakassuunnitelmissa. Poikelan tutkimuksessa ekososiaalisesta viitekehyksestä rakentuva asiakkaan arjen kokonaisvaltainen huomioonottaminen puuttuu ja tutkimuksensa tuloksena Poikela hahmotteli uutta käytäntöä toimintalähtöisen suunnitelman tuottamiseksi moniammatillisessa asiakasyhteistyössä, jossa ekososiaalisen viitekehyksen systemiteoreettinen ulottuvuus on vahvasti läsnä. (Poikela 2010, 225–228.)

Vierulan valinta tutkia lastensuojelun dokumentaation ja asiakkaan suhdetta ilman asiakirjojen ääntä, on tuottanut arvokasta tietoa sosiaalityön näennäisesti eettisesti kestävien käytäntöjen tahattomista seurauksista. Vierulan tutkimustulokset osoittavat vahvasti sosiaalityön kompleksisuuden ja osallisuuden suuren haasteen asiakastyön käytännöille. Vierulan tutkimus on kirvoittanut minut pohtimaan ja etsimään ratkaisuja asiakkaiden ja sosiaalityöntekijän valta-aseman väliseen ongelmaan ja asiakkaiden objektivoinnin ongelmiin työstettäessä lastensuojelun asiakassuunnitelmaa. Lisäksi Vierula on ansiokkaasti nostanut esiin ristiriidan hallinnon ja lainsäädännön asettamien vaatimuksien ja sosiaalityön käytäntöjen suhteesta asiakkaan osallisuudelle lastensuojelutyöprosessissa.

Aikaisempien tutkimuksien tuottamat näkökulmat ohjaavat minua kohdentamaan oman katseeni asiakassuunnitelman sisältöön ja ekososiaalisen viitekehyksen paikantumiseen suunnitelmissa.

3 TUTKIMUKSEN TAVOITE, TUTKIMUSKYSYMYKSET JA AINEISTON ESITTELY

Dokumenteilla on aina ollut vahva asema tutkimuksien aineistoina yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. (Kääriäinen 2003, 14.) Pro gradu -tutkielmani aineisto rakentuu puhtaasti dokumenttien varaan. Tieto, jota tutkielmassa tuotan, on asiakirjojen antamaan informaatioita. Tutkielmassani dokumenttiaineisto on kolmiulotteinen sisältäen lastensuojelun sosiaalityössä tuotettuja asiakassuunnitelmia, hallinnon ohjausasiakirjoja ja juridisia määräyksiä. Lastensuojelun asiakassuunnitelmista etsin ekososiaalisen sosiaalityön ulottuvuuksia, lasten kasvuolosuhteiden kuvausta ja sosiaalisten verkostojen toimintaa ja yhteisöllisiä tuen muotoja. Tässä luvussa kuvaan tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset. Esittelen tutkimusaineiston ja aineiston analyysimenetelmän.

3.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Asiakassuunnitelmien sisällöllisen laadun tunteminen on lähtökohta asiakassuunnitelmien kehittämistyölle ja lastensuojelun työskentelyn kehittymiselle. Tutkimuksen tavoitteena on rakentaa ymmärrystä siitä, mikä on lastensuojelun asiakassuunnitelman ydin. Lisäksi tavoitteena on tuottaa tietoa Helsingin avohuollon sosiaalityössä laadituista lastensuojelun asiakassuunnitelmista, niiden rakenteesta ja sisällöstä. Erityisesti haluan kääntää katseen lapsen elinolosuhteiden ja kasvuolosuhteiden kuvaukseen asiakassuunnitelmissa. Tutkimustavoitteeseen pyrin vastaamaan seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

1. Kuinka monella Helsingin avohuollon sosiaalityön asiakaslapsella on lastensuojelulain mukainen asiakassuunnitelma?
2. Millaisia asiakassuunnitelmat ovat sisällöltään?

3.2 Tutkimusaineisto

Tutkittaessa kirjallisia dokumentteja niihin tulee suhtautua teksteinä, ei absoluuttisena todistusaineistona sosiaalisen todellisuuden kuvauksesta esim. lastensuojelun sosiaalityöstä tai lapsen elinolosuhteista. Asiakirjat sisältävät omanlaisensa todellisuuden, joka on sekoitus sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden konstruktiota todellisuudesta. (Atkinson & Coffey 2004, 73.) Tutkimusaineistostani avautui monivivahteinen ja epätasainen kirjo lain ja orga-

nisaation velvoituksena syntyneitä asiakassuunnitelmia, joissa oli vaihtelevasti paikannettavissa sosiaalityön metodinen ja eettinen ääni. Tutkimusaineiston perustan muodostavat elokuussa 2013 Efficia YPH -sovelluksesta kerätyt 96 asiakassuunnitelmaa tai niitä symboloivaa tyhjää paperia. Täydentävänä aineistona on lastensuojelulain 30 § ja Helsingin kaupungin pysyväisohje ”Lastensuojelutarpeen selvitykseen perustuva asiakassuunnitelman laatiminen ja arviointi ” 3.0.5/ 22.9.2010. Kuvaan seuraavaksi tarkemmin, miten tutkimusaineisto on kerätty.

Jari Eskola (2001, 136) toteaa, että tutkijan tulee selvittää itselleen, mitä hän aineistostaan hakee ja minkä tähden hän on sen kerännyt. Minua on usean vuoden ajan kiinnostanut tietää millaisia asiakassuunnitelmia sosiaalityöntekijät Helsingissä tekevät, mitkä rationaliteetit ohjaavat asiakassuunnitelmien laatimista: sosiaalityön professiosta nousevat metodit ja etiikka, juridiikka vai hallinto? Jatkuvasti kasvavat lastensuojelun asiakasmäärät, sosiaalityöntekijöiden aliresursointi ja raskas juridisen ja eettisen vastuun taakka lapsen vastuusosiaalityöntekijän harteilla pakottavat sosiaalityöntekijät jatkuvaan työnsä jäsentämiseen sekä priorisointiin. Yksi työprosessin jäsentämisen ja tehostamisen työväline voi olla asiakassuunnitelma.

Tutkimukseni ensisijainen aineisto koostuu lastensuojelun asiakasprosessissa tuotetuista salassapitosäännösten alaisista materiaaleista, joiden käyttö ja käsittely edellyttävät tarkkaa pohdintaa ja perustelua. Aineistossa mukana olleiden lasten, heidän vanhempiensa ja asiakassuunnitelmia kirjoittaneiden sosiaalityöntekijöidensä anonymiteetin tulee olla horjumaton ja tämän vuoksi asiakirjojen haltijan tulee arvioida tutkimusluvan hakijan kyky täyttää salassapitosäädökset. Helsingin valitseminen tutkimuspaikkakunnaksi suojaa tutkimuksen kohteena olevia lapsia, vanhempia ja sosiaalityöntekijöitä, sillä suuressa aineistomäärässä yksittäisen lapsen ja vanhemman anonymiteetin säilyminen on turvatumpi kuin pienellä paikkakunnalla. Lisäksi Helsingin palvelurakenteen ja työkäytäntöjen tuntemus perusteli tutkimuspaikkakuntani valintaa.

Toimitin tutkimuslupahakemuksen Helsingin kaupunkiin kirjaamoon 24.5.2013. Tutkimuslupahakemuksessa tutkimuksen aihe oli ”Lastensuojelun sosiaalityön asiakassuunnitelma. Lapsen elinolosuhteiden näkyväksi tekemisen välin”. Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysviraston perhe- ja sosiaalipalveluiden lastensuojelun johtaja myönsi minulle tutkimusluvan 30.7.2013.

Tutkimusluvanmukaisesti poimin Effica YPH -sovelluksesta yhden asiakassuunnitelman jokaiselta lastensuojelun avohuollon sosiaalityön sosiaalityöntekijältä satunnaisotannan menetelmällä. Olen itse yksi avohuollon sosiaalityön tiimin sosiaalityöntekijöistä, joten myös minun asiakkaileni tehdyt tai tekemättömät asiakassuunnitelmat olisivat voineet tulla valituiksi tutkimusaineistoon. Tutkimuseettisistä syistä en ottanut mukaan aineistoon omien asiakkaideni asiakassuunnitelmia. Kaksoisroolini tutkijana ja tutkimusaineiston kirjoittaneena sosiaalityöntekijänä olisi aiheuttanut tutkimuseettisiä ongelmia. Olisin tunnistanut kirjoittamani asiakassuunnitelman, jolloin aineiston lasten ja perheiden anonymiteetti ei olisi toteutunut. Myös objektiivisuuden tavoite suhteessa tutkimusaineistoon olisi vaarantunut, sillä omien tekstien analyysissä neutraaliuden säilyttäminen on mahdotonta.

Suoritin aineiston keruun pienissä erissä ajalla 14.8–28.8.2013, jotta pystyin minimoimaan virheet, jotka johtuvat väsymyksestä ja hälystä ym. Suoritin aineiston poiminnan iltaisin työpäiväni päätyttyä, jolloin toimisto oli hiljentynyt ja pystyin suorittaman aineiston keruun keskeytyksettä. Ennen aineiston poimintaa lähetin kirjeen (Liite 2) kaikille avohuollon sosiaalityön tiimien johtaville sosiaalityöntekijöille. Kirjeellä halusin informoida aineistoa tuottaneita sosiaalityöntekijöitä ja heidän lähiesimiehiään tutkimushankkeestani. Lisäksi soitin ja tarkastin avohuollon sosiaalityön tiimien johtavilta sosiaalityöntekijöiltä, ketkä Effica YPH -sovelluksen organisaatiohaulla ilmoitetut sosiaalityöntekijät olivat tosiasiallisesti aineistonkeruupäivänä työsuhteessa, eivätkä esim. äitiys- tai vanhempainlomalla.

Tutkimusaineiston keruun kannalta seitsemän vuoden työkokemus ja Effica YPH -sovelluksen tuntemus olivat suureksi avuksi aineiston poiminnassa. Asiakastietojärjestelmän hakutyökalun avulla etsin ensin lastensuojelun avopalvelun tiimit, joita oli yhteensä 17 ja kunkin tiimin sosiaalityöntekijät. Aineiston keräsin päivämäärähaulla 14.8.2013. Aineiston keruupäivänä koko kaupungissa oli avoinna Effica YPH -sovelluksessa 6716 lastensuojelutarpeen selvitystä. Tämän luku kertoo, että Helsingin sosiaali- ja terveystieteiden keskuksen oli kyseisenä päivänä lastensuojelun asiakkaina 6716 lasta, joko arviointiyksiköiden asiakkaina, jolloin heillä oli meneillään lastensuojelulain 27 §:n mukainen lastensuojelutarpeen selvitys tai he olivat suunnitelmallisen sosiaalityön tiimien, sijoituksenaikaisen sosiaalityön tai jälkihuollon asiakkaita, joille lastensuojelulain 30 §:n mukaan oli laadittava lastensuojelun asiakassuunnitelma tai jälkihuollon asiakassuunnitelma. Näiden asiakkaiden asiakirjojen tuottamisesta vastasi aineistonkeruuhetkellä 155 sosiaalityöntekijää. Mikäli 14.8.2013 asiakasmäärän jakautuisi tasaisesti sosiaalityöntekijöiden kesken, olisi jokaisella

lastensuojelun sosiaalityöntekijällä Helsingissä vastuullaan 43 asiakkaan lakisääteisen asiakirjan (lastensuojelutarpeen selvitys tai asiakassuunnitelma) laatimisen velvoite. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön ”Toimiva lastensuojelu” raportin mukaan selvitysryhmälle tehtyjen lastensuojelun sosiaalityöntekijän asiakasmääränormien ehdotukset vaihtelivat 20–50 lasta/sosiaalityöntekijä. Selvitysryhmän mukaan käytettävissä olevien tietojen perusteella ei ole toistaiseksi mahdollista määrittää kunnille velvoittavaa lastensuojelun avohuollon henkilöstömitoitusta. (Kananaja & Lavikainen & Oranen 2013, 39.)

Kirjasin aineistoa kerätessäni kunkin sosiaalityöntekijän asiakasmäärän. Tähän asiakasmäärälukuun sisältyvät sosiaalityöntekijän vastuuasiakkaat ja työpariasiakkuudet. Vastuuasiakkaalla tarkoitan lasta, jonka vastuusosiaalityöntekijä sosiaalityöntekijä on. Työpariasiakkaalla tarkoitan asiakasta, jonka vastuusosiaalityöntekijä on toinen sosiaalityöntekijä, jolle toimitaan työparina. Tutkimusaineiston sosiaalityöntekijöiden (n=97) asiakasmäärien keskiarvo, mediaani ja moodi oli 47 asiakasta, vaikka sosiaalityöntekijöiden asiakasmäärissä oli suurta hajontaa. Vähimmillään asiakkaita oli 2 ja enimmillään 101. Työparityöskentelykäytännöt vaihtelevat avohuollon sosiaalityön tiimien välillä, joten näin ilmoitettu asiakasmäärä ei ole vertailukelpoinen luku eri toimipisteiden välillä. Effica YPH -sovelluksesta ei pystynyt poimimaan vain sosiaalityöntekijän vastuuasiakkaita, jolloin olin voinut saada selville luvun, jota olisi voinut käyttää vertailussa eri toimipisteiden asiakasmäärien välillä. Aineistoa ei näin ollen erotella toimipisteittäin, vaan 17 toimipisteestä koostuva aineistoa käsitellään koko analyysivaiheen ajan yhtenä kokonaisuutena.

Tutkimuspäiväkirjaan kirjasin kunkin sosiaalityöntekijän asiakasmäärän ja valitsin keskimmäisen asiakaslapsen asiakassuunnitelman aineistoon, jolloin noudatin systemaattisen otannan periaatetta. Jos sosiaalityöntekijän asiakasmäärä oli 42, poimittu asiakassuunnitelma oli 21. Asiakassuunnitelmat olivat Effica YPH -sovelluksen listauksessa satunnaisesti järjestyksessä, eivät lasten iän, asiakkuuden keston, nimen tai muun muuttujan mukaan järjestettynä. Tutkimuspäiväkirjaan merkitsin asiakkuuden alkamispäivän. Valitsin Effica YPH -sovelluksen CDS- asiakirjan avaamispäivän kuvaamaan asiakkuuden alkamista. Tämä päivämäärä kertoo, että tuona kyseisenä päivänä lapselle on avattu ensimmäinen lastensuojelutarpeen selvitys Effica YPH -sovelluksessa. Myöhemmin asiakkuus on voinut päättyä ja alkaa taas uudelleen. Helsingin lastensuojelu siirtyi Effica YPH -sovelluksen käyttöön 2008. Tätä ennen lastensuojelun dokumentaatio tehtiin ATJ -tietojärjestelmään. Järjestelmämuutoksen yhteydessä voimassa olleet lastensuojeluasiakkuudet siirrettiin ATJ -tietojärjestelmästä Effica YPH -sovellukseen. Lisäksi kirjasin tutkimuspäiväkirjaan lap-

sen viimeisimmän asiakassuunnitelman päivämäärän ja lapsen iän. Viimeisimmän asiakassuunnitelman päivämääräksi valitsin tapahtumapäivän. Kirjaus on voitu tehdä tietojärjestelmään myöhemmin (esim. tapahtumapäivä 12.6.2013, kirjattu asiakassuunnitelma tietojärjestelmään 24.6.2013) Eli lastensuojelun asiakassuunnitelman laatiminen on tapahtunut asiakasneuvottelussa 12.6.2013 ja sosiaalityöntekijä on ehtinyt kirjoittaa sen Effica YPH -sovellukseen 24.6.2013. Asiakassuunnitelmien laatimisen ja päivityksen yhteydessä sosiaalityöntekijä tekee asiakastyönmerkinnän, joka toimii tilastoinnin välineenä.

Tulostetuista asiakassuunnitelmista leikkasin välittömästi poimimisen jälkeen pois sivun yläosan, johon on kirjattu lapsen nimi, osoite ja sosiaaliturvatunnus. Tällä toimenpiteellä varmistin tutkimusaineistoon valikoituneiden lasten anonymiteetin. Henkilötunnisteet hävitin laittamalla ne lukittuun silppuriin menevään roska-astiaan, jota säilytetään sosiaali- ja terveystieteiden tiloissa. Asiakassuunnitelmat numeroin juoksevin numeroin 1-97. Puuttuvaa asiakassuunnitelmaa symboloi tyhjä paperi.

Tutkimusaineistoon valikoituivat kaikki Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden avohuollon sosiaalityön tiimien sosiaalityöntekijät, jotka olivat työsuhteessa 14.8.2013. Heitä oli yhteensä 97 henkilöä, itse en ole mukana luvussa. 28 %:ssa (n=20) asiakassuunnitelmista ilmeni sosiaalityöntekijän henkilöllisyys. Avasin Effica YPH -sovelluksen 97 sosiaalityöntekijän asiakaslistat. Poimin jokaiselta sosiaalityöntekijältä asiakaslistalta keskimmäisen lapsen päiväkirjan eli lapsen asiakastiedoston ja sen jälkeen avasin dokumenttiosan ja menin otsikkopuussa kohtaan asiakassuunnitelma. Yksi asiakassuunnitelma tuli kahteen kertaan poimituksi. Saman asiakassuunnitelman sattuminen aineistoon johtui siitä, että lapsi oli kahden sosiaalityöntekijän asiakaslistalla. En huomannut virhettä aineistonkeruuvaiheessa, enkä enää myöhemmin pystynyt paikantamaan virhettä. Näin ollen tutkimusaineisto koostuu 96 sosiaalityöntekijän asiakaslistan keskimmäisen lapsen asiakassuunnitelmasta. Asiakassuunnitelmat oli kirjoitettu aikavälillä joulukuu 2008 elokuu 2013.

Taulukko 1: Aineistoon poimitujen asiakassuunnitelmien jakautuminen lasten iän mukaan

Lapsen ikä	Määrä	Osuus aineistossa	Osuus koko kaupungissa
0-2 -vuotiaat	(n=11)	11,5 %	16,5 %
3-6 -vuotiaat	(n=17)	17,7 %	21,1 %
7-12 -vuotiaat	(n=30)	31,3 %	30,6 %
13 -15 -vuotiaat	(n=20)	20,8 %	18,1 %
16 -17 -vuotiaat	(n=13)	13,5 %	11,9 %
18–21 -vuotiaat	(n=5)	5,2 %	
Yhteensä (%)			1,8 %
Yhteensä	(n=96)	100 %	100 %

Osuus koko kaupungissa kuvaa kaikkien vuoden 2012 aikana alkaneiden uusien avohuollon asiakkaiden ikäjakauma Helsingissä. (Ahlgren-Leinvuo 2013, 14.) Aineistoon poimitujen lasten ikäjakauma on koko kaupungin osuuteen nähden painottunut teini-ikäisiin. 0-6-vuotiaiden osuus koko kaupungissa on 37,6 % kun se tutkimusaineistossa on 29,2 %. 13–17-vuotiaiden osuus puolestaan on tutkimusaineistossa 34,3 % kun se koko kaupungin osalta on 30 %.

Taulukko 2: Asiakassuunnitelmissa esiintyvien lasten perherakenne

Perherakenne	Määrä	Osuus aineistossa
Yhden vanhemman perhe	(n=40)	41,7 %
Perheessä kaksi aikuista	(n=18)	18,8 %
Perheen aikuisten lukumäärä ei selviä asiakassuunnitelmasta	(n=13)	13,5 %
Ei asiakassuunnitelmää	(n=25)	26,0 %
Yhteensä	(n=96)	100 %

Yhden vanhemman perheet ovat aineistossa ylliedustettuna verrattuna koko väestöön. Helsingissä koko väestön osalta yhden vanhemman perheiden osuus oli 28 % vuonna 2012 (Tilastokeskus 2012).

Asiakassuunnitelmien lasten sukupuolta ei aineistosta pystynyt luotettavasti selvittämään, sillä tietojärjestelmä ei tilastoi asiakkaita sukupuolen mukaan ja koska aineistosta hävitettiin tunnistetiedot heti aineiston keruun yhteydessä, ei luotettavaa sukupuolitietoa ollut saatavissa.

3.3 Asiakassuunnitelmien jakautuminen aineistossa

Effica YPH -sovellus tarjoaa sosiaalityöntekijälle asiakassuunnitelman laadinnan pohjaksi erilaisia otsikointimalleja, joita voidaan käyttää suunnitelmien laadinnassa apuna.

Taulukko 3: Effica YPH -sovelluksena otsikkomallit

Asiakassuunnitelmien otsikkomallit Effica YPH -sovelluksessa		
Asiakassuunnitelma	Huostaanotto ja sijaishuolto-päätökseen liittyvä asiakassuunnitelma (LsL 43 §):	Tukiperhesuunnitelma:
Nykytilanne	Sijaishuollon tarkoitus	Taustatiedot
Tavoitteet	Tavoitteet ja toimenpiteet	Nykytilanne
Toimenpiteet ja työtavat	Yhteydenpito vanhempiin ja läheisiin	Tavoitteet
Arviointi	Suunnitelma vanhemmille järjestettävistä tukitoimista	Tukitoimen kesto
	Perheen jälleenyhdistämisen mahdollisuudet	Arviointi
		Yhteydenpito

Effica YPH -sovelluksen antamaa otsikointia oli noudatettu 97 %:ssa (n=69) aineiston asiakassuunnitelmissa.

25 lapselle ei ollut lainkaan laadittu asiakassuunnitelmaa. Yhden lapsen asiakassuunnitelmaan oli kirjattu: ”*Helsingin kaupungin pysyväisohjeen mukaan asiakassuunnitelmaa ei tarvitse tehdä LsL 32 § 3 momentin mukaisesta lapsen hoidosta läheisverkostossa.*” Ensimmäisen aineiston lukukerran jälkeen poistin aineistosta tyhjää asiakassuunnitelmaa symboloineet liuskat (n=25).

74 %:lla tutkimusaineistoon osuneista lapsista oli jonkinlainen asiakassuunnitelma. Näin ollen lopullinen analyysiin päätyneet tutkimusaineisto koostuu 71 lastensuojelun asiakassuunnitelmasta, yhteensä 117 sivua.

Taulukko 4: Asiakassuunnitelmien jakautuminen lastensuojelun asiakasprosessien mukaan

Avohuollon sosiaalityön suunnitelma	n=59
Huostaanottoon ja sijaishuoltopäätökseen liittyvä asiakassuunnitelma	n=7
Jälkihuoltoon liittyvä asiakassuunnitelma	n=3
Tukiperhesuunnitelma	n=1
Perhetyön suunnitelma	n=1
Yhteensä	n=71

Järjestin asiakassuunnitelmat sen mukaan oliko asiakassuunnitelma tehty a) lastensuojelulain mukaisesti tai b) päivitetty eli tehty alle vuosi sitten vai c) oliko asiakassuunnitelma Helsingin kaupungin pysyväisohjeen mukaisesti tehty tai päivitetty alle kuusi kuukautta sitten. Tämän jälkeen luokittelin asiakassuunnitelmat luokkiin: pysyväisohjeen mukainen, lastensuojelulaki täyttyy ja laiton.

Taulukko 5: Asiakassuunnitelmien jakautuminen luokittain ja suunnitelman laatimisesta kulunut aika

Asiakassuunnitelma	Määrä	Osuus aineistossa
Pysyväisohjeen mukainen (6 kuukautta tai alle)	(n=49)	69 %
Lastensuojelulaki täyttyy (12 kuukautta tai alle)	(n=9)	13 %
Laittomat (yli vuosi sitten laadittu)	(n=13)	18 %
Yhteensä	(n=71)	100 %

Pysyväisohjeen mukainen -luokka sisältää ne asiakassuunnitelmat, jotka on tehty tai päivitetty kuuden kuukauden sisällä. Näitä asiakassuunnitelma oli aineistossa 69 % (n=49) ja ne jakautuivat eri kuukausille seuraavasti: helmikuussa 1, maaliskuussa 7, huhtikuussa 6, toukokuussa 13, kesäkuussa 6, heinäkuussa 8 ja elokuussa 8. Asiakassuunnitelmat, jotka oli laadittu tai päivitetty 14.8.2012 tai sen jälkeen oli aineistossa 12,7 % (n=9). Ne sijoitin

luokkaan, lastensuojelulaki täyttyy. Luokkaan laittomat kuuluivat kaikki yli vuoden vanhat asiakassuunnitelmat, joita oli 18 % (n=13).

3.4 Täydentävä aineisto

Aineiston analyysivaiheen edetessä liitin tutkimusaineistoon lastensuojelulain 30 § ja ”Lastensuojelutarpeen selvitykseen perustuva asiakassuunnitelman laatiminen ja arviointi ” 3.0.5/ 22.9.2010 pysyväisohjeen. Pykälän 30§ poimin Finlex – ajantasainen lainsäädäntösivustolta ja pysyväisohjeen tulostin Helsingin kaupungin sisäisestä verkkopalvelusta, josta löytyvät kaikki Helsingin kaupungin pysyväisohjeet aakkosjärjestyksessä. Pysyväisohjejärjestelmällä tarkoitetaan sosiaalijohtajan, sosiaalilautakunnan tai muun ylemmän viranomaisen antamaa sosiaalivirastoa velvoittavaa toimintaohjetta, joka on voimassa toistaiseksi tai määräajan. Päävastuu ohjeista ja niiden laatimisesta on vastualueen johtajalla sekä hallinto- ja kehittämisjohtajalla oman vastualueensa osalta. Ohjeet tulee tarkistaa tai uudistaa viimeistään 3 vuoden kuluttua. (Pysyväisohje 2009.) Tutkimusraportissa käytän jatkossa ilmaisua pysyväisohje 2010, kuvaamaan täydentävän aineiston ”Lastensuojelutarpeen selvitykseen perustuva asiakassuunnitelman laatiminen ja arviointi ” materiaalia.

4 GROUNDED THEORY JA SEN SOVELTAMINEN AINEISTON ANALYYSISSÄ

Lähestymistapani lastensuojelun asiakassuunnitelmiin on kvalitatiivinen. Aloitin aineiston jäsenyyksen kvantitatiivisen luokittelun avulla, jota olen esitellyt luvussa 3. Kvantitatiivisen aineiston luokittelun päämääränä oli aineiston haltuunotto eikä tavoitteenani ole määrälliselle tutkimukselle tyypillinen yleistettävyyden. (Eskola & Suoranta 1998, 66.) Vaikka tutkielmani on kvalitatiivinen, olen kuvannut aineistoa ja sen havaintoyksikköjä myös numeerisesti (luku 3.2 ja 3.3), koska katson siten parhaiten pystyväni osoittamaan lukijalle, minkä laajuiseen havaintoaineistoon tutkielmani tulokset pohjautuvat. Seuraavassa perustelen tarkemmin metodiset valinnat sekä analyysimenetelmän.

4.1 Kvalitatiivinen tutkimusote

Tutkielmani on laadullinen sosiaalityön tutkimus. Kvantitatiivisen luokittelun avulla olen jäsentänyt tutkimusaineistoa ja hakenut vastauksen ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni. Kvalitatiiviseen tutkimusotteeseen päädyin, koska halusin luoda kokonaiskäsityksen lastensuojelun asiakassuunnitelmien rakenteesta ja niiden sisällöistä. Laadullisella tutkimusotteella asiakassuunnitelmien sisältöyhteys, tarkoitus ja prosessi, jossa ne tuotetaan, pystytään avaamaan syvällisemmin kuin määrällisiä mittareita käyttämällä. Näin voin tuottaa tietoa asiakassuunnitelmien sisällöstä useammasta näkökulmasta. Laadullisen analyysin avulla uskon saavani moniulotteisemman ja laajemman kuvan lastensuojelun asiakassuunnitelmasta.

Kvalitatiivinen tutkimusote pitää sisällään laajan kirjon erilaisia tutkimuksellisia suuntauksia, tiedonhankinta- ja analyysi-menetelmiä. Kvalitatiivisen tutkimuksen määrittely on vaikeaa, koska sillä ei ole omaa teoriaa eikä oppirakennelmaa, joka olisi vain kvalitatiivisen tutkimuksen käytössä. (Metsämuuronen 2009, 203, Tuomi & Sarajärvi 2009, 5, Strauss & Corbin 1990, 17–18.)

Kvalitatiivinen tutkimusote nojaa hermeneuttiseen tiedonkäsitykseen ja merkityksen paradigmaan, joka on yleisin tutkimusasetus laadullisessa tutkimuksessa. (Varto 2005, 87.) Juha Varton (2005) mukaan kaikki laadullinen tutkimus tapahtuu elämismaailmassa, jolloin tutkija on osa merkitysyhteyttä. Tällöin tutkijan oma tapa ymmärtää ne kysymykset, joita hän tutkii vaikuttaa ratkaisevasti koko tutkimukseen. Merkitykset ovat koko ajan

muuttuvia. Myös Bob Pease (2009, 111) huomauttaa, ettei ole olemassa teoria- tai arvopaata tietoa ja tämän vuoksi tutkijan tulee olla erityisen tietoinen omista uskomuksistaan, käsityksistään ja näkemyksistään tutkimuskohteesta.

Pro gradu -tutkielmani tutkimusprosessin aikana Suomessa käytiin kiivasta julkista keskustelua lastensuojelusta. Lähes päivittäin sosiaalisessa ja painetussa mediassa oli kirjoituksia suomalaisen lastensuojelun tilasta. Kirjoittelu oli luonteeltaan polarisoitunutta, mistä seurasi, että oman ajattelun asemointi ja kriittinen tarkastelu oli erityisen tarpeellista. Tehdessäni aineiston analyysiä, jouduin kysymään itseltäni mistä näkökulmasta tarkastelen aineistoani, jätänkö kysymättä jotakin olennaista, mitä vaikuttimia voin löytää tulkinnoilleni ja miten maailma ympärilläni vaikuttaa kykyyni analysoida aineistoa. Tämän vuoksi olen pyrkinyt avaamaan lukijalle jo johdantoluvussa mahdollisimman tarkasti oman suhteeni ja asemoitumiseni tutkimuskohteeseen.

Sarajärvi ja Tuomi (2009, 32) kirjoittavat, että yhteiskunnalliset käytännöt ovat tutkimuskohteena olemassa vain ihmisen kautta. Käytännöt ovat toimijoilleen tarkoituksellisia ja merkityksellisiä ja ne voidaan käsittää vain näiden ehtojen kautta. Näkemykseni mukaan lastensuojelun asiakassuunnitelma edustaa yhteiskunnallisten käytäntöjen ilmentymää ja on tutkittavissa merkityksensä ja tarkoituksellisuutensa kautta. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuskohteen erityislaadun tunnistaminen edellyttää sen ontologista erittelyä. Laadulliselta tutkimukselta edellytetään, että tutkija ottaa tarkastelun alle oman esiyymmärryksensä tutkimuskohteesta, tutkimuskohteen ontologisen erittelyn, tutkimusta ohjaavat lähtökohtaoletukset ja tutkimuksen luonnetta koskevat oletukset ja arvaukset. Näiden tekijöiden analyysi on edellytys sille, että tutkija pystyy tekemään aineistosta tulkintaa, joka on laadullisen tutkimuksen päämenetelmä. Tulkinta on se keino, jolla parhaiten tunnistetaan tutkimuskohteen laatu. (Varto 2005, 34, 52–53, 109, 111.) Olen edellisissä luvuissa esitellyt oman asemoitumiseni suhteessa tutkimuskohteeseen, oman esiyymmärrykseni tutkimuskohteestani ja tutkimuskohteen ontologian.

4.2 Grounded theory tutkimusstrategiana ja analyysimenetelmänä

Grounded theory on kvalitatiivinen aineistolähtöinen tutkimusmenetelmä, jonka ovat kehittäneet sosiologit Barney Glaser ja Anselm Strauss 1960-luvulla. Straussin akateeminen koti oli Chicagon koulukunnan, symbolisen interaktionisimin ja pragmatismien maisemissa. Glaser oli valmistunut Columbian yliopistosta, jossa hän oli ollut innovatiivisen kvantitatiivisten metodien kehittäjien Paul Lazarsfeldin ja Robert Mertonin oppilaana. Glaserin ja

Straussin akateemisten taustojen erilaisuus ja heidän yhteistyönsä johti 1960-luvulla grounded theory -menetelmän kehittämiseen. (Birks & Mills 2011, 2; Dey 2004, 80; Koskela 2007, 91–92; Luomanen 2010, 351–352; Metsämuuronen 2006, 217; Strauss & Corbin 1990, 24–25; Stern 1994, 220.) 1960-luvulla yhdessä tehtyjen tutkimusten ja yhdessä kirjoitettujen teosten jälkeen miesten tiet erkanivat: Strauss painotti kvalitatiivisen analyysin järjestelmällisen teon tärkeyttä ja Glaser laajensi grounded theory-menetelmän käytön periaatteita myös kvantitatiivisen analyysin puolelle. (Luomanen 2010, 352; Stern 1994, 220.)

Grounded theory on saanut nimensä jatkuvasta liikkeestä, joka syntyy aineiston koodaamisen vaiheessa, kun tutkija jatkuvasti liikkuu induktiivisen ja deduktiivisen päättelyn välillä luoden vuorovaikutusta koodattavasta aineistosta nousevien ehdotusten ja varmuuden välillä sekä etsimällä yhtäläisyyksiä ja eroja löydettyjen kategorioiden välillä. (Luomanen 2010, 352; Strauss & Corbin 1990, 111.) Suomenkielessä grounded theorystä käytetään ilmaisua ankkuroitu teoria. (Hirsjärvi & Hurme 200, 164; Aarto-Pesonen 2013, 26.) Pro gradu -tutkielmassani käytän ilmaisua grounded theory, josta käytän jatkossa lyhennettyä muotoa GT. GT soveltuu erityisesti sellaisten kohteiden tutkimukseen, joista ei ole paljon aikaisempaa tutkimusta. (Strauss & Corbin 1990, 19; Luomanen 2010, 369; Siitonen 1999, 27, 31.) Tutkielmani aihe on vielä varsin vähäisesti tutkittu lastensuojelun alue, mikä osaltaan perustelee GT:n valitsemista analyysimenetelmäksi. Tutkimuksessani grounded theory- menetelmä tarjoaa keinon ymmärtää ilmiötä nimeltä lastensuojelun asiakassuunnitelma ja samalla se tarjoaa keinon etäännyttää tutkijan omista esioletuksistaan keskittämällä huomio itse aineistoon ja sen tarkkaan lukemiseen. (Strauss & Corbin 1990, 9, 23.)

Tutkimusstrategian valintaan minua ohjasi myös tavoite tehdä laadullinen tutkimus, jonka avulla muodostaisin peruskäsityksen Helsingin sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksessa tuotetuista lastensuojelun asiakassuunnitelmista. Aineiston keruuvaiheessa havahduin siihen, että aiheen henkilökohtainen läheisyys ja omat vahvat ideaalit ja vaatimukset lastensuojelun asiakassuunnitelmaa kohtaan, tekivät objektiiviseen tutkijaposition asettumisen ongelmalliseksi ja aineistosta etäännyttämisen vaikeaksi. Aineiston keruuvaiheessa pidin päiväkirjaa havainnoistani ja niiden herättämistä tunteista. Aineiston keruun, ensimmäisen aineiston läpikäynnin ja alustavan luokittelun vaiheessa olin samaan aikaan hämmästynyt ja hädissäni aineiston herättämistä tunteista ja ajatuksista. Olin opintojeni loppuvaiheessa paneutunut sosiaali- ja terveystoimen johtamisen ja käytännön opintojaksojen yhteydessä johtamisen kysymyksiin, jotka nekin sekoittuivat hämmennykseen, jota aineistoon katsominen tuotti.

Tutkimuspäiväkirjaani kirjasin seuraavia pohdintoja: Aineiston asiakassuunnitelmissa kirjoitetun tekstin määrässä oli varsin runsas hajonta; niukimmillaan asiakassuunnitelmat olivat 64 sanan mittaisia ja laajimmillaan niissä oli kolmen sivun mitalla rikasta kuvausta lapsen tilanteesta, työskentelyn tavoitteista ja työtavoista. Pohdin, mikä on toimipisteen työkuultuurin merkitys asiakassuunnitelmien laatimiseen ja niiden sisältöön? Mikä on tietojärjestelmän hallinnan merkitys asiakasdokumentaation kannalta? Miksi joissakin toimipisteissä oli pitkiä listoja lastensuojelutarpeen selvityksiä, eikä ainuttakaan asiakassuunnitelmaa? Mitä kirjavat käytännöt asiakassuunnitelman laatimisesta ja kirjaamisesta kertovat sosiaali- ja terveystoimen johtamisesta? Onko asiakkaan kannalta merkitystä sillä, mihin hänen lastensuojelutyöskentelynsä on kirjattu, jos se vain on dokumentoitu? Korreloivatko korkeat asiakasmäärät puuttuvien asiakassuunnitelmien kanssa?

Näytti siltä, että olin kykenemätön irtautumaan työntekijäpositiostani ja tarkastelemaan aineistoa puhtaasti tutkijapositiona. Tämän dilemman ratkaisemiseksi palasin metodikirjallisuuteen ja lähdin etsimään analyysimenetelmää, joka mahdollistaisi aineiston lähestymisen ja peruskysymyksiin vastaamisen mahdollisimman objektiivisesti ilman sosiaalityöntekijäpositiosta nousevia ajatuksia. GT:stä löysin tutkimusmetodin, joka vaikutti tarjoavan vastauksen ongelmaani. Mitä enemmän luin GT:stä ja tutustuin GT -menetelmällä tehtyihin tutkimuksiin, sitä vahvemmin aloin uskoa, että GT -lähestymistapa voi olla vastaus aineiston ja minun väliseen vuorovaikutusongelmaan. Lisäksi GT:n luovuutta ja systemaattisuutta korostava tutkimusote puhutteli minua. (Aarto-Pesonen 2013; Briks & Mills 2011; Dey 2004; Juden-Tupakka 2000; Koponen 2003; Koskela 2007; Luomanen 2010; Puotinen 2008; Siitonen 1999; Stern 1994; Strauss 1987; Strauss & Corbin 1990.)

Monet kirjoittajat varoittelivat pro gradu -tutkielman tekijöitä menetelmän työläydestä ja haasteellisuudesta (Koskennurmi-Sihvonen 2007, 9; Koskela 2007, 91, 95.) Myös ajatus teorian syntymisestä tutkimusprosessin lopputuotteena sai minut vakavasti pohtimaan, olisiko GT -menetelmä liian vaativa analyysimenetelmä aloittelijan käyttöön. Lisäksi jouduin empimään, sillä tutkielmani aineiston keruu ei vastannut GT -menetelmälle asetettuja vaatimuksia aineiston keruun monimuotoisuudesta ja täydentymisestä tutkimusprosessin edetessä, niin että saturaatiopiste tulee saavutettua. (Luomanen 2010, 353; Birks & Mills 2011, 69–72.) Lopulta päätin palata aineistoon. Aloin pilkkoa ja paloittaa aineistoa, mielessäni kysymys siitä, millaista aineistoa saattaisin tarvita lisää ja miten voisin määritellä aineistoni saturaatiopisteen. Koodausprosessin edetessä aineisto täydentyi lastensuojelulain 30 §:n ja ”Lastensuojelutarpeen selvitykseen perustuva asiakassuunnitelman laatiminen ja arvi-

ointi” -pysyväisohjeella 3.0.5/ 22.9.2010. Näiden aineistojen lisääminen tutkimusaineistoon perustuu teoreettiseen otantaan, jolla tarkoitetaan lisääaineiston hankintaa analyysiprosessin edetessä. (Strauss & Corbin 1990, 178.) Lisääaineiston avulla pyrin laajentamaan ja täsmentämään aineistolle esittämiäni tutkimuskysymyksiä.

GT -menetelmälle keskeinen käsite on teoreettinen herkkyys, joka kuvaa tutkijan tietoisuutta, kykyä ymmärtää ja tunnistaa aineiston hienovaraiset vivahteet. Teoreettinen herkkyys syntyy tutkijan aiheen aikaisemmasta teoreettisesta tunteuksesta ja kokemuksesta aihealueeseen liittyen. Teoreettisen herkkyyden rakennusaineita voivat olla kirjallisuus ja ammatillisesta sekä yksilöhistoriasta nousevat kokemukset. Teoreettinen herkkyys voi myös kehittyä tutkimusprosessin aikana. Teoreettinen herkkyys on kykyä ymmärtää ja erottaa olennainen aineistosta. (Birks & Mills 2011, 58–59; Strauss & Corbin 1990, 41–47.) Tutkimukseni aihe ja mielenkiintoni ovat kumpunneet ammatillisesta kokemuksestani. Koko tutkimusprosessin ajan olen käynyt dialogia ammatillisen kokemukseni kautta syntyneiden käsitysten ja tutkimusaineiston tuottaman todellisuuskuvan kanssa. Tämä asetelma on pakottanut minut jatkuvaan varuillaanoloon omien kokemusten ja ajatusten suhteesta aineiston tuottamaan tietoon ja niistä tekemiini tulkintoihin. Parhaimmillaan tämä asetelma vahvistaa tutkijan teoreettista herkkyyttä, koska vaatii äärimmäistä tarkkuutta pystyä erottamaan nämä kaksi ulottuvuutta toisistaan ja kyetä nostamaan tulkinnat tutkimusaineistosta, eikä omista kokemuksistaan ja ennakkokäsityksistään tutkimuskohteesta.

4.3 Grounded theory ja aineistolähtöinen analyysiprosessi

GT on aineistolähtöinen, paikallinen ja tapauskohtainen tutkimusmenetelmä. Aineistolähtöisyyden vuoksi tutkimusmenetelmä tarjoaa mahdollisuuden tarkastella tutkimuskohdetta sen ehdoilla alhaalta ylöspäin katsoen. GT perustuu useaan eri analyysivaiheeseen, joiden aikana tutkija tekee aineistolähtöisiä tulkintoja ja analysoi havaintojen välisiä suhteita. (Strauss & Corbin 1990, 74, 14; Luomanen 2010, 351–352.) Lähtiessään liikkeelle tutkijalla ei tarvitse olla tarkkaan muotoiltuja tutkimuskysymyksiä; riittää, että hänellä on aihealue, jota hän on kiinnostunut tutkimaan. Tutkimuskysymys GT- menetelmässä on pikemminkin lausunto siitä, mikä luonnehtii tutkittavaa ilmiötä. Toisaalta tutkimuskysymys auttaa tutkijaa tarkentamaan hänen erityistä kiinnostustaan tutkimusaihetta kohtaan ja luotusaamaan aineiston läpi tutkimusprosessin. (Luomanen 2010, 353; Strauss & Corbin 1990, 37–39.) Tutkimuslupahakemuksessa ilmoitin pro gradu -tutkielmani tehtäväksi tarkastella, kuinka lastensuojelun asiakassuunnitelmissa kuvataan lapsien kasvuolosuhteita, työskente-

lyn tavoitteita ja toimintatapoja. (Liite 1) Analyysin edetessä tutkimustehtävä täsmentyi ja laajeni.

Straussin ja Corbinin (1990, 58) lähestymistavan mukaan GT:n aineistoanalyysi muodostuu kolmesta koodausprosessista: avoin, aksiaalinen ja selektiivinen koodaus, jotka etenevät peräkkäisinä ja osin päällekkäisinä prosesseina. Avoimessa koodauksessa (open coding) aineisto koodataan vapaasti ilman ennakkojäsennystä. Avoimen koodauksen tarkoituksena on tuottaa alustavia aineistoa kuvaavia käsitteitä. Avoimessa koodauksessa aineisto rikotaan pieniin yksiköihin, joita vertaillaan toisiinsa. Avoimen koodauksen vaiheessa tutkija esittää kysymyksiä aineistolle ja tekee vertailuja aineiston samankaltaisuuksien ja erojen välillä. (Strauss & Corbin 1990, 61, 74; Metsämuuronen 2006, 220.)

Oma analyysiprosessini noudatti edellä kuvattua kolmivaiheista koodausprosessia. Aluksi koodasin tutkimusaineistoni erilaisilla värisymboleilla. Taulukossa 6 (sivu 35) esitän avoimen koodauksen havaintojen jakautumisen aineistossa. Havaintoyksikkö aineistossa voi olla yksi sana, lause tai kokonainen kappale. Määritellessäni eri havaintojen laatua aineistossa olen tehnyt tulkintaa, joka on perustunut työkokemukseeni, Helsingin lastensuojelun palveluvalikon tuntemukseen, paikallisen terminologian tietämykseen ja sosiaalityön tutkimuksesta ja teoriakirjallisuudesta omaksuttuun ymmärrykseen sosiaalityön luonteesta. Tämän tulkinnan tekemisen ymmärrän perustuvan sille teoreettiselle herkkyydelle, joka minulle on tutkimusaiheesta.

Teoreettisen herkkyyden eri elementit konkretisoituivat aineiston avoimessa koodausvaiheessa, joilla tulkitsin ja erottelin eri havaintoyksiköt omiin alakategorioihinsa. Esimerkiksi suoriksi huolen ilmaisuiksi nimesin 72 havaintoyksikköä. Seuraavat tekstikatkelmat ovat esimerkkejä tulkinnastani suorista huolihavainnoista:

Huolena on perheessä ilmennyt perheväkivalta. (56)

Lassin ongelmat ovat liittyneet kuljeskeluun, päihteidenkäyttöön sekä koulunkäyntiin. (57)

Lassilla on diagnosoitu ADHD. Lisäksi hänellä on todettu lapsuuden tunnehäiriö, johon liittyy mm. ahdistuneisuutta, itsetuhopuhetta ja -käytöstä, impulsiivisuutta ja levottomuutta. (81)

Lapsen elämäntilannetta kuvaavissa tekstikokonaisuuksissa (n=157) huoli ilmaistiin verhoillusti ja tulkinnan tekeminen vaati teoreettista herkkyyttä:

Liisa asuu äitinsä kanssa xxx kaupunginosassa. Liisa on käynyt ala-asteen loppuun Auroran sairaalakoulussa ja aloittaa yläasteen tavallisessa koulussa. Liisan hoito on siirtynyt nuorisopsykiatriaan, (22)

Tulkintani mukaan Liisalla on ollut mittavia psyykkisiä ongelmia lapsuusiässä. Hän ei ole pystynyt käymään koulua normaalilla luokalla eikä myöskään pienryhmäopetus ole voinut tukea hänen koulunkäyntiään riittävästi, vaan hänen koulunkäyntinsä toteutumiseksi on tarvittu sairaalakoulupaikka. Liisan tilanne on kohentunut ja hän siirtyy yläasteelle lähikouluunsa ja hänen hoitonsa jatkuu erityissairaanhoidon piirissä. Seuraavassa sitaatissa perheen asumistilanteen kuvaus antaa viitteitä lastensuojelullisista huolista.

Perhe asuu xxx yrityksen kalustetussa asunnossa xxx kaupunginosassa ja etsii sopivaa asuntoa samalta alueelta.

Perhe asuu pääkaupunkiseudulla toimivan yrityksen asunnossa, joka kertoo minulle, että perhe on kalliissa väliaikaisessa asunnossa. Perhe on menettänyt asuntonsa mahdollisesti maksamattomien vuokrien tai asumishäiriöiden vuoksi. Lapsiperheen ollessa kyseessä, on sosiaalitoimi tarjonnut heille yksityisen yrityksen kautta kalustetun väliaikaisen asunnon, koska lastensuojelulain 35 §:n mukaan kunnan on järjestettävä tarpeen mukainen asunto, kun lastensuojelun tarve oleelliselta osin johtuu riittämättömästä toimeentulosta, puutteellisista asumisololoista tai asunnon puuttumisesta (LsL 35 §). Tulkintani mukaan vanhempien elämänhallinnassa tai jaksamisessa on suuria puutteita, jotka ovat lopulta johtaneet perheen kodinmenetykseen. Vanhemmuuden puutteet eivät kuitenkaan ole mittasuhteiltaan sellaiset, että lapset tarvitsisivat sijaishuollon palveluita.

Aksiaalisessa koodauksessa (axial coding) avoimen koodauksen vaiheessa rikottuja ja pilkottuja käsitteitä liitetään yhteen. Alakategoriat ovat avoimen koodauksen vaiheessa irrallisia käsitteitä ja määritteitä, jotka aksiaalisessa koodauksessa liitetään yhtenäisten abstraktien käsitteiden ryhmiksi. Jari Luomanen (2010, 360–362) käyttää aksiaalisesta koodauksesta nimitystä pitkittäiskoodaus, joka visualisoi hyvin avoimen koodauksen ja aksiaalisen koodauksen eroa. Selektiivisessä koodauksessa abstrakteja kategorioita yhdistetään ja hiotaan yhteensopiviksi. Selektiivisen koodauksessa siirrytään abstraktimmalle tasolle rakentamaan kokonaisuutta ja teoriaa ilmiöstä. (Strauss & Corbin 1990, 116–117.)

Ydinkategorialla selitetään suurin osa ilmiön vaihtelusta ja se kuvaa aineiston pääteemoja. (Metsämuuronen 2006, 220–221.)

Ennen avoimen koodauksen vaiheen aloittamista olin lukenut ja lajitellut aineistoa useaan kertaan. Ensimmäinen lukukerta herätti suurimmat tunteet, jotka kirjasin tutkimuspäiväkirjaan. Ensimmäisen lukukerran jälkeen perehdyin GT- menetelmään, jonka jälkeen palasin uudelleen aineiston äärelle. Esitin aineistolle useita kysymyksiä mm:

- minkä vuoksi lapsi ja vanhempi tarvitsevat lastensuojelun apua?
- miten lastensuojelu aikoo auttaa lasta ja perhettä?
- kenen suunnitelma on, miten elinolosuhteet näkyvät suunnitelmassa?

Kysymysten avulla pyrin alustavasti jäsentämään aineistoa.

Tämän tehtyäni palasin aineiston kanssa lähtöruutuun ja aloitin avoimen koodauksen. Strauss ja Corbin (1990, 204) toteavat, että avoimen koodauksen vaihetta voi verrata palapelin kokoamisen aloittamiseksi; järjestelet palat värien ja muotojen mukaan. Pyrin unohdamaan aikaisemman ja palasin aineiston äärelle etsimään avainsanoja, fraaseja, samanlaisuuksia, erilaisuuksia ja yhteensopivuuksia aineistosta. Kävin jokaisen asiakassuunnitelman läpi ja koodasin suunnitelmat eri väreillä ja viivasymboleilla. Lopulta minulla oli 71 lastensuojelun asiakassuunnitelmaa, jotka olivat sateenkaaren värein maalattu. Kukin väri tai viivakoodi edusti yhtä teemaa, ulottuvuutta tai ominaisuutta. Aineiston pilkkominen, erilaisiin käsite- ja merkitys ryhmiin, avasi aineistoa uudella tavalla. GT menetelmän koodausprosessi nosti aineiston yksityiskohdat esille, mitä yksittäisten asiakassuunnitelmien tarkastelu ei ollut tuottanut. Avoimen koodauksen vaiheessa aineiston yksityiskohdat nousivat pintaan ja näkyville, kokonaisuudesta alkoi erottua erilaisten yksityiskohtien tiivistymiä. Esimerkkinä voidaan mainita sosiaalityöntekijän toiminnan kuvaus, jossa alkoi erottua erilaisia toiminnan kuvauksia kuten ”sosiaalityöntekijä tekee sijoituksia”. Yksittäisten asiakassuunnitelmien lukeminen kokonaisuuksina, jota tein useamman kerran ennen avoimen koodauksen vaiheeseen siirtymistä, ei avannut aineistoa samalla tavoin kuin aineiston pilkkominen ja uudelleen kokoaminen teki.

Täydentävä aineisto toimi koko koodausvaiheiden läpi pääaineistosta havaittujen kategorioiden testaajana ja peilaajana. Vertasin täydentävään aineistoon pääaineistossa säännönmukaisesti esiintyviä havaintoyksiköjä sekä huomiota herättävän niukkoja havaintoja ja arvioin, syntyikö havainnoille kategorian asemaa aineistossa. Osallisuus -kategoria on esi-

merkki pääaineiston niukasta (n=10) havaintoaineksesta, joka täydentävän aineistoon vertaamisen perusteella saa kategorian statuksen. (Strauss & Corbin 1990,177.)

4.4 Aineiston koodaus

Yhteensä erilaisia tekstikatkelmia, joita kutsun havaintoyksiköiksi, erottui avoimen koodauksen vaiheessa 1541. Nämä jakautuivat 25 alakategoriaan, jotka ryhmittivät 7 kategoriaan. Olen seuraavassa koonnut alakategoriat ja kategoriat taulukkomuotoon. Kuvaus aineistossa -sarakeeseen olen poiminut aineistoesimerkin kuhunkin alakategoriaan kuuluvan havaintoyksikön sisällöstä. Suluissa oleva luku kertoo, mistä tutkimusaineiston asiakassuunnitelmasta esimerkki on kerätty.

Taulukko 6: Avoimen koodauksen kategoriat

Kuvaus aineistossa	Havaintoyksiköiden määrä	Alakategoria	Kategoria
Nykytila, Tavoitteet, Toimenpiteet ja työtavat, Arviointi (65)	345	Otsikko	Ohjaimet
Perheessä ollut ainakin n. kahden vuoden ajan vanhempien välisiä kovia riitoja ja keskinäistä väkivaltaa. (21)	67	Vanhemman toiminta	Pääsylippu lastensuojeluun
Äiti on esittänyt huolta omasta jaksamisestaan kuormittavan elämäntilanteen vuoksi ja toivonut lastensuojelun tukea. (54)	44	Vanhemman jaksaminen	Pääsylippu lastensuojeluun
Liisalla ja hänen siskollaan on ollut lastensuojeluasiakkuus, johtuen äidin psyykkisestä voinnista heränneestä huolesta. (8)	16	Vanhemman avun tarve	Pääsylippu lastensuojeluun
Asiakkuuden syynä on pääosin ollut se, että Liisa on lintsannut tunneilta eikä ole käynyt koulua. Huolta ovat herättäneet myös Liisan päihdekokeilut ja juhlien pitäminen luvatta perheen asunnossa. (4)	67	Lapsen käytös	Pääsylippu lastensuojeluun
Liisan kotiintuloajat eivät toimineet, vaan tyttö saattoi			

tulla viikonloppuna kotiin vasta kello 23.(6)	72	Huolihavainnot	Pääsylippu lastensuojeluun
Perheeseen kuuluu äiti ja lapset Lassi -00 ja Liisa -00. Tällä hetkellä äidin antaman tiedon mukaan lasten isä asuu xxx maassa.(65)	157	Kuvaus lapsen ja perheen tilanteesta	Pääsylippu lastensuojeluun
Työskentelyllä pyritään turvaamaan Lassin turvallinen arki. (81)	70	Vanhemmuuden tukeminen	Tavoite
Lassin itsenäistymisen tukeminen. (14)	34	Lapsen tukeminen	Tavoite
..perheen vuorovaikutuksen tukeminen. (28)	14	Perheen vuorovaikutukseen vaikuttaminen	Tavoite
Liisa on aikaisemmin opiskellut, mutta kokonaista tutkintoa hän ei ole vielä suorittanut.(96)	47	Tavoitteeseen liittyvä perustelu	Tavoite
Kannustaa Liisaa opiskeluun. (96)	41	Muutoksen markkinoija	Mitä sossu duunaa?
Verkostotyöskentely koulun ja kodin välisenä yhteistyön korjaamiseksi ja parantamiseksi.(36)	56	Verkonkutoja	Mitä sossu duunaa?
Sovittiin äidin kanssa seurantaluohteisesta lastensuojelutyöskentelystä. (35)	55	Vahtikoira	Mitä sossu duunaa?
Perhe aloitti perhekuntoutusjakson. (62)	27	Päätöksen tekijä	Mitä sossu duunaa?
.. tavoitteena on työskennellä suunnitelmallisesti ja tiiviisti koko perheen kanssa syksyn ajan. (79)	88	Tukitoimenpiteiden perustelujen antaja	Mitä sossu duunaa?
Huostaanotto ja sijaishuolto lopetetaan huostaanoton perusteiden päättyttyä. (57)	6	Ehtojen asettaja	Mitä sossu duunaa?
Sosiaalityöntekijä tapaa Lassiä yhdessä X:n työntekijän kanssa. (5) Isovanhempien tuki. (87)	9	Luonnolliset verkostot ja kolmas sektori	Tukitoimenpiteet
A-klinikka (21) Yhteistyö perheen, päiväkodin, neuvolan, terveydenhuollon ja lastensuojelun kanssa. (65)	39	Peruspalvelut	Tukitoimenpiteet

Lassi on pienluokalla x ala-asteella. (81)			
Perhetyö (65), Tukiperhe (74), Lastensuojelusta tuetaan Liisan harrastamista taloudellisesti. (85) Sosiaalityöntekijänsäännölliset tapaamiset äidin ja lasten kanssa (9) Kotipalvelu (83)	199	Lastensuojelun palvelut	Tukitoimenpiteet
Lassi on X lastenpsykiatrian poliklinikan asiakas. (81) Isällä hoitokontakti psykiatrian poliklinikalla. (82)	19	Erytyissairaanhoido	Tukitoimenpiteet
Asiakassuunnitelman laatimisessa olivat läsnä, äiti sosiaaliohjaaja x sekä sosiaalityöntekijä x. Myös Lassi oli paikalla, mutta ei oikein jaksanut osallistua keskusteluun. (83)	10	Ketkä olivat läsnä asiakassuunnitelmaa laadittaessa?	Osallisuus
Asiakassuunnitelmaa arvioidaan syksyllä xxxx. (85)	31	Aikaulotteen sisältävä arvio	Arvio
Liisan tilannetta arvioidaan yhteistapaamisilla yhdessä kotipalvelun ja vauvaperhetyön kanssa. (31)	7	Arviokontekstin sisältävä arvio	Arvio
Tarpeen mukaan. (78)	21	Epämääräinen arvio	Arvio
Yhteensä	1541		

Aksiaalisen koodauksen vaiheessa avoimessa koodauksessa rikottu aineisto kootaan uudeen yhteen ja luodaan yhteydet alakategorioiden ja kategorioiden välille. (Strauss & Corbin 1990, 96–99.) Aksiaalinen koodauksen vaiheessa yhdistin avoimessa koodauksessa syntyneet koodiryppäät 25 alakategoriaksi. Alakategorioiden vertailussa testasin tulkintojani, joita koodausprosessin edetessä syntyi. Kun tulkinta ei saanut vahvistusta alakategorioiden vertailussa, hylkäsin tulkinnan.

Koko koodausprosessin ajan kirjoitin muistiin koodaamisen edetessä syntyneitä ajatuksia, kysymyksiä ja olettamuksia, joita alakategorioiden vertailu herätti. Muistiinpanoihin hahmottelin myös erilaisia kaavioita ja hierarkkisia jäsennyksiä, joilla pyrin hahmottamaan koodattua aineistoa ja havaintoyksiköiden välisiä suhteita. Hannu Koskelan (2007, 98) ja Straussin ja Corbinin (1990, 201) ohjeiden mukaisesti päiväsin tekemäni muistiinpanot, mikä olikin erinomainen ohje, sillä GT -menetelmän analyysin tekeminen on työläs ja ai-

kaa vaativa prosessi, jolloin on tärkeä dokumentoida oman ajattelun ajoittuminen ja kulku, jotta sitä voi tutkimusraportin kirjoitusvaiheessa käyttää tehokkaasti hyödykseen. Pääaineiston avoimen koodauksen jälkeen koodasin lastensuojelulain 30 % ja pysyväsiohje 2010 ja käytin teoreettisen otannan menetelmällä hankittua aineistoa pääaineiston kategorioiden vertailuun. Esimerkiksi osallisuus-kategorian havaintoyksikköjen niukkuus pääaineistossa näyttäyty selkeänä verrattaessa osallisuuden ilmaisuja täydentävän aineiston havaintoyksikköjen runsauteen.

Avoimen- ja aksiaalisen koodauksen pohjalta tutkijan tulee ratkaista, mikä tai mitkä kategoriat ovat keskeisiä tutkimuksessa. Tämän jälkeen siirrytään selektiivisen koodauksen vaiheeseen, jossa alakategoriat ja kategoriat liitetään ilmiön ydintä kuvaavaksi ydinkategoriaksi. Selektiivisen koodauksen vaiheessa muotoillaan ydinkategoria, johon aineistosta tuotetut kategoriat integroituvat. Selektiivisen koodauksen aikana rakentuu aineistokohtainen teoria, jonka rakennusaineet on koottu avoimen- ja aksiaalisen koodauksen tuloksena ja jotka nyt kiteytetään teorian muotoon. (Luomanen 2010, 364–365; Strauss 1987, 69; Strauss & Corbin 1990, 116–118.) Alakategorioiden keskinäisen vertailun tuloksena aineisto tiivistyi seitsemään kategoriaan. Tämän jälkeen jatkoin alakategorioiden ja kategorioiden keskinäistä vertailua tunnistaakseni ydinkategorian, joka kuvaisi lastensuojelun asiakassuunnitelman ydintä.

4.5 Tutkimuseettiset kysymykset

Richard Hugman (2009, 163) toteaa, että sosiaalityön tutkimus, joka ei hyödytä asiakkaita jollakin tavoin, välillisesti tai välittömästi, ei täytä sosiaalityön eettisiä periaatteita. Suurimmalle osalle asiakkaista tutkimuksen hyödyt tulevat olemaan välillisiä, mutta pieni joukko on jo hyötynyt tutkielmastani, kun tutkimusprosessin synnyttämät oivallukset ovat siirtyneet asiakkaideni suunnitelmiin. Tutkielman tavoitteena oli tuottaa tietoa Helsingin avohuollon sosiaalityössä laadituista lastensuojelun asiakassuunnitelmista, niiden rakenteesta ja sisällöstä. Samalla tutkimusaineisto kertoi, kuinka Helsingin lastensuojelun avohuollon sosiaalityön piirissä olevien asiakkaiden lakisääteinen oikeus asiakassuunnitelmaan on tutkimusajankohtana toteutunut elokuussa 2013.

Tutkimus on hyödyllinen niin asiakkaille kuin sosiaalityöntekijöille, koska se nostaa lakisääteisen asiakirjan käytön sosiaalityön tutkimuksen arvioivan katseen alle. Uskon lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden hyötyvän pro gradu -tutkielmastani ja sen antamasta tiedosta, jota voi käyttää lastensuojelutyön kehittämiseen ja oman työn tarkaste-

luun. Henkilökohtaisena intressinäni on kehittää asiakassuunnitelmatyöskentelyä ja tutkimuksen kautta on mahdollista löytää yleisemmän tason kehittämiskohtia.

Tutkielmani eettiset kysymykset ovat kaksiulotteiset. Yhtäältä tutkimusaineisto koostuu yksittäisten lasten asiakassuunnitelmista ja toisaalta tutkimuksen katse kohdistuu lapsista kirjoittaneisiin sosiaalityöntekijöihin. Yksittäisten lasten ja vanhempien anonymiteetin varmistin poistamalla lapsen henkilötunnistetiedot välittömästi asiakassuunnitelman tulostamisen jälkeen. Henkilötunnisteet laitoin lukittuun roskakoriin, joka menee silputtavaksi ja hävitettäväksi. Maan suurimman kaupungin valitseminen tutkimuspaikkakunnaksi turvaa osaltaan tutkimuksenkohteena olevien henkilöiden anonymiteettiä. Aineiston asiakassuunnitelmassa 28 %:ssa (n=20) ilmeni sosiaalityöntekijän nimi, mutta tutkimusraportissa yksittäisten sosiaalityöntekijöiden tunnistaminen ei ole mahdollista. GT:lla tehty tutkimusanalyysi rikkoo tutkimusaineiston pieniin osiin, josta tutkija koodaamisen avulla kokoaa yleisemmän tason käsitteet, jolloin jo itse analyysimenetelmä tukee tutkimuskohteiden anonymiteettiä. Kun tutkija on pilkkonut tutkimusaineiston kymmenien ja satojen pienempiin havaintoyksikköjen ryppäiksi, ei yksittäisen lapsen, vanhemman tai sosiaalityöntekijän tunnistaminen ole enää mahdollista. Avoimen koodausvaiheen jälkeen tutkimusaineisto on muuttunut myös tutkijalle muotoon, jossa yksittäiset aineiston kirjoittajat tai aineistossa esiintyvät henkilöt ovat kadonneet. Kun pro gradu -tutkielmani on hyväksytty ja arvioitu, hävitän alkuperäisen tutkimusaineiston samalla menetelmällä, kuin tuhosin aineiston keruuvaiheessa asiakassuunnitelmien ylätunnisteosat, joissa näkyvät asiakassuunnitelmien lasten tunnistetiedot.

Tutkimusraportissa käytän aineistosta nostettuja tekstiesimerkkejä valottamaan analyysiprosessia ja tuloksia. Valitessani tekstiesimerkit aineistosta, olen pyrkinyt valitsemaan tekstikatkelmat, jotka edustavat mahdollisimman yleisesti esiintyviä ilmaisuja, jolloin yksittäisen henkilön tunnistaminen on mahdotonta. Tekstiesimerkeissä asiakassuunnitelmissa esiintyvät nimet olen muuttanut tutkimuseettisistä syistä, yksittäisen lapsen tunnistamattomuuden varmistamiseksi: poikien kohdalla käytän Lassia ja tyttöjen kohdalla Liisa nimeä. Mikäli vanhemmasta on tekstiesimerkissä puhuttu etunimellä, olen muuttanut etunimen kohdalle sanan äiti tai isä. Mikäli tekstissä puhutaan lapsen sukupuolesta, olen muuttanut sen muotoon lapsi/lapset. Mikäli tekstiesimerkissä mainitaan muu paikkakunta kuin Helsinki, ilmaistaan se Mämmilänä, lastensuojeluyksikön nimen olen muuttanut vastaanottoyksiköksi, päivämäärät 00.0 ilmaisuiksi, x ilmaisemaan nuorisopsykiatrian poliklinikan

erisnimeä, xxx kuvaamaan sukunimeä, Lastensuojelulaitoksen nimi on muutettu ”vastaanottolaitokseksi”, koulun nimi muutettu x-muotoon.

Mirja Kajava (1997, 66–67) toteaa tutkimuksessaan ”Lapsen etu huostaanottoprosessissa”, että lastensuojelutyön sisällön ja kirjaamiskäytäntöjen tuntemus ovat edellytyksiä asiakirjojen lukemiselle ja analyysille. Usean vuoden työkokemus lastensuojelussa avasi aineiston kielen ja ilmaisut vaivattomasti. Koin olevani varsin ”sinut” lastensuojelun asiakassuunnitelmien kielellisen koodiston kanssa, mutta samalla tuttuuteen kätkeytyi riski, etten pysty olemaan riittävän kriittinen aineistoa kohtaan. Tutkimusaineiston ensimmäiset lukukerrat herättivät minussa äärimmäisen ristiriitaisia tunteita. Tarkastelin kollegoideni tekemää työtä ja koin itseni tirkistelijäksi. Edessäni oli irrallisia asiakassuunnitelmia, joiden liittymistä muuhun asiakastyön dokumentointiin tai asiakasprosessiin en pystynyt arviomaan. Oliko minulla oikeutta ottaa kantaa kokonaisuudesta irrotettuihin asiakirjoihin? Kun käsissäni oli 64 sanaan tiivistetty asiakassuunnitelma, en voinut tietää, oliko sosiaalityöntekijän ja asiakkaan työskentely dokumentoitu muistiinpanoille, kuten Tiina Muukkonen (2008, 42) toteaa, ja suunnitelma oli vain laadittu ja tiivistetty lain ja hallinnon vaatimusten vuoksi.

5 LASTENSUOJELUN AVOHUOLLON SOSIAALITYÖ ASIAKASSUUNNITELMIEN VALOSSA

Tässä luvussa esittelen analyysin tulokset. Kuvaan aluksi avoimen koodauksen tuloksena syntyneitä alakategorioita ja kategorioita, joista selektiivisen koodauksen vaiheessa tiivistyi ydinkategoria, lastensuojelun sosiaalityön legitimointi. Alakategorioiden ja kategorioiden ominaisuuksien avulla muodostuu kuva asiakassuunnitelmasta sisällöllisenä kokonaisuutena. Ydinkategorian kuvauksessa havainnollistuu lastensuojelun asiakassuunnitelman rakenne ja sisältö.

5.1 Ristiriita tietojärjestelmän antaman jäsenyyksen ja lakisääteisen asiakassuunnitelman välillä

Asiakassuunnitelman **ohjaimet** -kategoria muodostuu suunnitelmissa esiintyvien otsikoiden kautta. Pääaineistossa esiintyy 345 ilmaisua, havaintoyksikköä, jotka nimesin suunnitelmaa ohjaaviksi otsikoiksi. Tulkitsin havaintoyksiköt otsikoiksi, koska ne erottuivat aineistossa lihavoituna tekstinä. Täydentävässä aineistossa lastensuojelun lain 30§ pykälässä ei ole **otsikko** -alakategoriaan liittyviä havaintoyksikköjä. Pysyväisohjeessa 2010 esiintyy 9 **otsikko**-alakategoriaan liittyvää havaintoa. Efficia YPH -sovelluksen asiakassuunnitelman otsikkomalli on näkyvillä myös pysyväisohjeessa 2010. Tietojärjestelmän antamat otsikkomallit on esitetty taulukossa 3 (sivu 23). Asiakassuunnitelmissa yleisimmin esiintyvä otsikointirakenne on asiakastietojärjestelmän antama otsikkomalli, joita seuraavat tekstiesimerkit kuvaavat.

1. Nykytilanne 2. Tavoitteet 3. Toimenpiteet ja työtavat 4. Arviointi (61)

Huostaanotto ja sijaishuolto -päätökseen liittyvä asiakassuunnitelma (LsL43§)

1. Sijaishuollon tarkoitus, tavoitteet ja toimenpiteet

2. Yhteydenpito vanhempiin ja läheisiin

3. Suunnitelma vanhemmille järjestettävistä tukitoimista.

4. Perheen jälleenyhdistämisen mahdollisuudet (60)

Aineistossa olevat asiakassuunnitelmat ovat jäsenykseltään ja rakenteeltaan varsin yhtenäisiä; 97 % (n=69) aineiston asiakassuunnitelmista noudattaa Effica YPH -sovelluksen ehdottamaa otsikkorakennetta.

Vertaamalla **otsikko**-alakategorian havaintoyksikköjä keskenään ilmenee, että aineistossa on 10 % (n=7) huostaanotto ja sijaishuolto -päätöksiin liittyviä asiakassuunnitelmia, joista kuudessa otsikointi on Effica YPH -sovelluksen otsikkomallin mukainen. Huostaanotto ja sijaishuolto -päätökseen liittyvän asiakassuunnitelman otsikkomallista puuttuu nykytilanne-otsikko. Sijaishuolto päätökseen liittyvissä asiakassuunnitelmissa, yhtä lukuun ottamatta, ei ole kuvattu ollenkaan lapsen nykytilaa, joten ne eivät vastaa laissa asetettuja vaatimuksia asiakassuunnitelmalle. Lastensuojelulain 30 §:n ja pysyväisohjeen 2010 mukaan huostaanotettua lasta koskevaan asiakassuunnitelmaan kirjataan ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, lapsen ja hänen perheensä tuen tarve, palvelut ja muut tukitoimet, joilla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan ja arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan. Lisäksi kehoitetaan kirjaamaan sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet, erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle, hänen vanhemmalleen, huoltajalleen tai muulle lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavalle henkilölle. Lisäksi suunnitelmaan kirjataan, miten toteutetaan lapsen yhteydenpito ja yhteistoiminta lapsen vanhempien ja muiden hänen läheisten henkilöiden kanssa ja miten samalla otetaan lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. (Lastensuojelulaki 30 §, Helsingin kaupunki 2010, 3.) Huostaanotto ja sijaishuolto -päätökseen liittyvien suunnitelmien lähes johdonmukainen puutteellisuus suhteessa lastensuojelulain ja pysyväisohjeen 2010 edellyttämiin sisällöllisiin vaatimuksiin on aineistosta nouseva selkeä tulos, jonka taustoja on syytä täsmentää, ennen kuin tehdään esimerkiksi sosiaalityöntekijöitä koskevia johtopäätöksiä.

Edustavatko aineiston huostaanottopäätöksiin liittyvät asiakassuunnitelmat Helsingin kaupungissa vallitsevaa yleistä tapaa kirjata asiakassuunnitelmia? Onko kysymyksessä vakiintunut työkäytäntö, jota noudatetaan huostaanotto-prosessin asiakirjauksessa? Vai johtuuko puutteellisuus Effica YPH -sovelluksen otsikoinnin käytöstä? Helsingin pysyväisohje 2010 toteaa, että ”asiakassuunnitelma -otsikkoon on valmiiksi valittavissa asiakassuunnitelmassa käytettävät otsikot” (Helsingin kaupunki 2010, 3). Aineiston perusteella voidaan todeta, että Effica YPH -tietojärjestelmän asiakassuunnitelman otsikkomallilla näyttää olevan voimakas ohjaava vaikutus sosiaalityöntekijöiden kirjoittamisen tapaan. Tämän havainnon

perusteella voitaneen otaksua, että tietojärjestelmän otsikkomallilla voidaan ohjata lastensuojelun avohuollon sosiaalityön asiakassuunnitelmien sisällöllistä laatua. Tietojärjestelmän otsikkomallissa ei ole siis kysymys vain sanavalinnasta, vaan siitä tulevatko lastensuojelutyön kannalta ratkaisevat seikat selvitettyä ja kirjattua, niin että asiakkaan oikeus prosessin läpinäkyvyyteen ja lainmukaisuuteen toteutuvat. Seuraavissa luvuissa esiteltävien kategorioiden avulla hahmottuu se, mitä asiakassuunnitelmien otsikoiden alle sisällöllisesti tuotetaan.

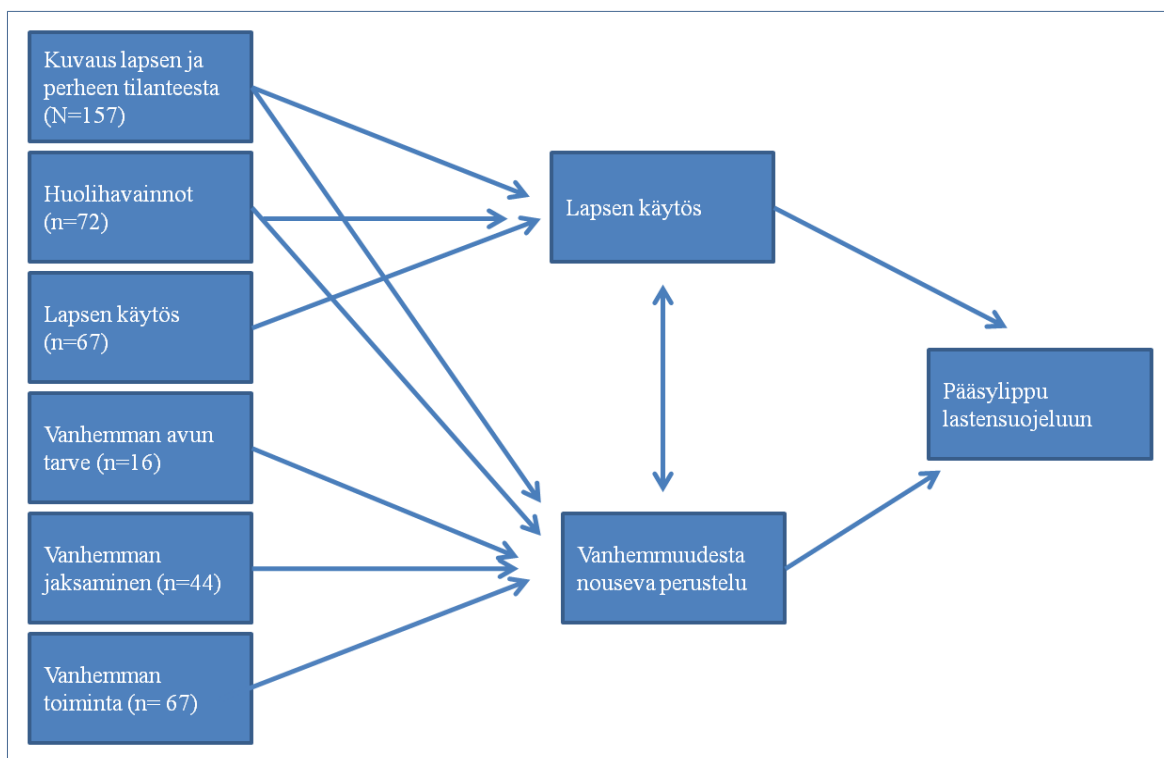
5.2 Pääsylippu lastensuojeluun: Millä lastensuojeluasiakkuus perustellaan?

Asiakassuunnitelmissa esitetään erilaisia asiakkuuden perusteluita, jotka ovat näkemykseni mukaan suunnattu, niin asiakkaalle itselleen kuin perusteluna lastensuojelun sosiaalityön oikeutukselle puuttua lapsen ja hänen perheensä elämään. Asiakkuuden perusteluista rakentuu kategoria, jonka olen nimennyt **pääsylipuksi lastensuojeluun**. Lastensuojeluasiakkuuden perustelua kuvaavia havaintoja aineistossa on 423. Havainnot jakautuivat avoimen koodauksen vaiheessa kuuteen alakategoriaan: **kuvaus lapsen ja perheen tilanteesta, huolihavainnot, lapsen käytös, vanhemman avun tarve, vanhemman jaksaminen ja vanhemman toiminta**.



Kuvio 1: Lastensuojeluasiakkuuden perustelu ja huolihavainnot aineistossa

Aksiaalisen koodauksen vaiheessa tiivistin havainnot kahdeksi alakategoriaksi, joita yhdistää joko lapseen tai vanhempaan tai molempiin kiinnittyvä huoli. Kuvaan seuraavaksi kaikki kuusi alakategoriaa ja niissä esitettävät huolet ja perustelut lastensuojelun asiakkuudelle.



Kuvio 2: Pääsylippu lastensuojeluun -kategorian muodostuminen

Kuvaus lapsen ja perheen tilanteesta -alakategoriassa kuvataan suoraan lastensuojellinen huoli 54 %:ssa (n=38) asiakassuunnitelmissä. Suoralla kuvauksella tarkoitetaan ilmaisutapaa, jossa lastensuojellinen huoli on nimetty selkeästi.

Perheen lastensuojelun asiakkuus alkoi kesäkuussa xxxx äidin mielenterveysongelmien vuoksi. (94)

Kuvaukset perheen tilanteesta ovat olemukseltaan joko toteavia tai viitteellisiä.

Toteavaa kuvausta esiintyi 24 %:ssa (n=17) asiakassuunnitelmissä. Toteava kuvaus edustaa ilmaisuja, jota kuvaavat vallitsevia tosiasioita, mutta niistä ei ole pääteltävissä lastensuojellista huolta.

Liisa asuu vanhempiensa kanssa x kaupunginosassa ja käy x kaupunginosan koulun yhdeksättä luokkaa. (20)

Viitteellistä kuvausta käytettiin 15 %:ssa (n=11) asiakassuunnitelmia. Viitteellisellä kuvauksella tarkoitetaan tekstiä, jossa huoli on luettavissa rivien välistä tai se edellytti lastensuojelun palvelujärjestelmän tuntemusta. Ilman lapsen ja perheen tilanteen kuvausta oli 7 % (n=5) asiakassuunnitelmista.

Äiti on eronnut Liisan ja Lassin isästä. Äiti on kuitenkin hyvin riippuvainen ex-miehestään koska ei itse puhu lainkaan suomea, huonosti englantia. (90)

Äiti käynyt säännöllisesti x:ssä Lassin kanssa. (82)

Aikaisemmin perheestä on tullut joitakin lastensuojeluilmoituksia, joissa on ilmaistu huolta äidin jaksamisesta sekä mahdollisesta päihteidenkäytöstä. (23)

Kuvausta lapsen ja perheen tilanteesta esiintyy aineistossa eniten (n=157). Lapsen ja perheen tilanteen kuvausta esiintyi 93 %:ssa (n=66) asiakassuunnitelmia. **Otsikko** -alategorian ja **kuvaus lapsen ja perheen tilanteesta** -alategorian vertailu osoittaa, että huostaanotto ja sijaishuolto -päätökseen liittyvistä asiakassuunnitelmista neljästä puuttuvat kokonaan lapsen tilannetta kuvaavat maininnat.

Lastensuojelulain 30 § vaatii kirjaamaan vain ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan. Pysyväisohjeen 2010 mukaan kuvaus lapsen ja hänen perheensä elämäntilanteesta sisältyy lastensuojelutarpeen selvityksen yhteenvedon, jonka pohjalta asiakassuunnitelmaan kirjataan nykytilan kuvaus. (Lastensuojelulaki 30 §, Helsingin kaupunki 2010, 4.) Aineistossa lastensuojelutarpeen selvityksen yhteenvedon ja suunnitelman nykytilan kuvauksen välinen oletettu yhteys ei tule näkyväksi. Pääaineistosta löytyy ainoastaan (n=8) mainintaa lastensuojelutarpeen selvityksestä.

Avoimen koodauksen vaiheessa erotin aineistosta ilmaukset, jotka kuvasivat lastensuojelullista huolta lapsen ja perheen tilanteesta. Huolen aiheuttajiksi asiakassuunnitelmissa nimetään vanhemman toiminta, vanhemman jaksaminen, vanhemman avun tarve ja lapsen avun tarve. Havainnot, joissa ilmaistiin, miten huoli on havaittu, luokittelin omaan alakategoriaansa **huolihavainnot**, joihin palaan tarkemmin sivulla 47.

Lastensuojelulliset huolen ilmaisut perustellaan aineistossa **vanhemmista johtuviksi** (n=127) ja **lapsen käytöksestä** nouseviksi (n=67). Alakategorioiden tarkastelu osoittaa,

että perheväkivalta on yleisin perustelu asiakkuudelle, heti sen jälkeen tulevat vanhemman päihteidenkäyttö ja psyykkiset ongelmat.

Äiti kertoo viimeisen pahoinpitelyn olleen edellisenä iltana, ennen kuin saapuivat turvakotiin.(9)

Lastensuojeluilmoitus koskee perheväkivaltaa. Molemmat vanhemmat ovat kertoneet tapauksen olleen yksittäinen. (25)

Liisan molemmilla vanhemmilla on esiintynyt pitkäaikaista päihteiden käyttöä ja vanhemmat ovat käyneet pitkään korvaushoidossa.(34)

Äidillä on kaksisuuntainen mielialahäiriö, mutta hän ei katso tarvitsevänsä siihen lääkitystä.(58)

Äiti on kertonut sairastavansa paniikkihäiriötä, johon hänellä on lääkitys.(46)

Aineistoesimerkit kuvaavat perheväkivallan, päihteidenkäytön ja vanhemman mielenterveysongelmien yleistä kuvaustapaa, josta puuttuu kokonaan kuvaus siitä, miten perheväkivalta, päihteidenkäyttö tai mielenterveysongelma käytännössä ilmenee, mitä se tuottaa lapsen arkeen ja elinympäristöön.

Lapsen käytös -alakategoriassa lapsen kouluvaikeudet nousevat keskeisimmiksi perusteluiksi, mutta lähes yhtä usein perusteluina on lapsen psyykinen oireilu. Lapsen käytöstä koskevat havainnot (n=67) kasaantuivat 1/3 (n=24) aineiston lapsiin. Merkillepantavaa on, että yli puolessa tapauksissa, kun lastensuojelun asiakkuutta perusteltiin lapsen käytöksellä, ei ole mainintoja vanhempiin liittyvistä perusteluista. Verratessani alakategoriaan sisällyttämiäni suunnitelmia ja niissä esiintyneiden lasten ikää, havaitsin kaikkien olevan teini-ikäisiä (13–17 v). Heidän asiakassuunnitelmissaan lastensuojelun asiakkuus perustellaan lapsen käytöksellä, ilman vanhempiin liittyviä mainintoja lastensuojelun asiakkuudelle.

Huolta on ollut Liisan runsaista koulupoissaoloista, epäselvästä kotitilanteesta sekä myös Liisan fyysisestä ja psyykkisestä voinnista. (63)

Koulussa on herännyt huoli Lassin huono käytös. Lassi riitautuu koulussa helposti muiden lasten kanssa ja saattaa käyttäytyä aggressiivisesti ja rajattomasti. (92)

Sen sijaan kaikissa alle 13-vuotiaiden lasten asiakassuunnitelmissa on mainintoja vanhemman toiminnan, tuen puuttumisesta perheen ympäriltä tai vanhemman jaksamisen puutteista. Lisäksi on mainintoja lapsen käytöksestä ja kehitykseen kohdistuvista huolista.

Perheen tilanne ja äidin sekä lasten vointi herättävät kuitenkin suurta huolta sekä päiväkodissa että lastensuojelussa. Lapsilla on kehityksellisiä viiveitä etenkin puheen tuottamisen osalta. (65)

Huolihavainnot -alakategorian ilmauksia esiintyy (n= 72) ja ne kasaantuvat 42 %:lle (n=30) aineiston lapsista. Huolihavainnot ovat havaintoyksikköjä, joihin sisältyy kuvausta siitä, miten huoli on todettu tai miten huolta perustellaan. Huolihavainnot ovat suoraa kuvausta siitä, miten huoli näkyy lapsen elämässä. Osa huolihavainnoista on ilmaistu tukitoimenpiteiden kautta.

Lassilla oli kädessään iso viiltohaava ja mustelmia. (65)

Hän ei ollut käynyt koulua, noudattanut kotiintuloaikoja ja hänen käytös oli ollut hyvin omaehtoista, Liisan vuorokausirytmä oli sekaisin jne. (53)

Kiireellisen sijoituksen taustalla oli...(5)

Otsikko -alakategoriaa ja **huolihavainnot** -alakategoriaa vertaamalla ilmenee, ettei huostaanotto- ja sijaishuolto -päätökseen liittyvissä asiakassuunnitelmissa esiinny lainkaan huolihavaintoja, mikä selittyy tietojärjestelmän otsikointimallin käytöllä.

Verratessani kuuden alakategorian välisiä suhteita aksiaalisen koodauksen vaiheessa tiivistin ne kahteen alakategoriaan: **vanhemmuudesta nouseva perustelu** ja **lapsen käytös**. Nämä kaksi alakategoriaa sulkevat sisäänsä aikaisempien kuuden alakategorian sisällöt. **Pääsylippu lastensuojeluun** -kategorian alakategorioiden vertailun perusteella voi todeta, että lastensuojelun perustelujen painottuminen lapsen käytöksen suuntaan vahvistuu lapsen iän karttuessa ja sekamuotoinen perustelutapa vähenee tai katoaa kokonaan. Aineiston perusteella perheväkivalta on yleisin perustelu asiakkuudelle ja heti sen jälkeen tulevat vanhemman päihteidenkäyttö ja psyykkiset ongelmat. Tämä havainto on yhdenmukainen Johanna Hiitolan ja Hanna Heinosen (2009, 49, 53, 64) tekemän selvityksen, ”Hallinto-oikeuden ratkaisut huostaanottoasioissa 2008”, tulosten kanssa, jossa todetaan, että väkivalta, päihteidenkäyttö ja mielenterveysongelmat ovat kolme suurinta huostaanottojen taustalla olevaa yksittäistä syyperustetta. Tarja Heinon (2007, 4, 66) tutkimuksessa ”Keitä

ovat uudet lastensuojelun asiakkaat?”, jossa hän tutki kolmen maakunnan alueella lastensuojelun avohuollon asiakkaaksi vuonna 2006 tulleita lapsia. Heinon tutkimuksessa lastensuojelun tulon syynä olivat perheristiriidat 29 %, vanhempien päihteiden väärinkäyttö 20 % ja vanhempien mielenterveysongelmat 20 %. Heinon tutkimus kohdistuu lastensuojeluasiakkuuden alkuvaiheeseen, kun taas Hiitolan ja Heinon selvitys ja oma tutkielmani paikantuvat lastensuojeluprosessin suunnitelmallisen työskentelyn vaiheeseen, mikä osaltaan selittänee syyperustelujen painotuseroja.

Pääsylippu lastensuojeluun -kategoriassa esitetyt perustelut lastensuojelun asiakkuudelle ovat hiukan yli puolessa asiakassuunnitelmista suoraan ja selkeästi argumentoitu. Tällöin voi ajatella, että asiakkaalle syntyy selkeä käsitys siitä, miksi lastensuojeluasiakkuus ja siihen liittyvä työskentely on nähty lapsen ja perheen kohdalla tarpeelliseksi. Selkeä lastensuojelullisten huoltien lausuminen on myös lastensuojelulain ja pysyväsohjeen mukaista ja antaa selvän suunnan työskentelylle. Pysyväsohjeen todetaan, että lastensuojelun asiakassuunnitelma pohjautuu lastensuojelutarpeen selvitykseen, jossa on kiinnitetty huomio lapsen tarpeisiin, vanhempien kykyyn vastata niihin sekä perheen toimintaympäristöön ja näissä ilmeneviin ongelmiin ja vahvuuksiin.

5.3 Mihin lastensuojelun sosiaalityössä pyritään ja kuinka asiakkaan osallisuus näyttäytyy aineistossa?

Nimitän seuraavaa kategoriaa **tavoite** -kategoriaksi, koska se sisältää suunnitelmissa rakentuvan vastauksen kysymykseen, mihin lastensuojelun sosiaalityössä pyritään? Avoimen koodauksen vaiheessa kategoria muotoutui neljän alakategorian kautta: **vanhemmuuden tukeminen, lapsen tukeminen, perheen vuorovaikutukseen vaikuttaminen ja tavoitteeseen liittyvät perustelut**. Seuraavassa on aineistoesimerkkejä kustakin **tavoite** -kategorian alakategoriasta.

Taulukko 7: Tavoite -alakategorioiden aineistoesimerkit

Alakategoria	Kuvaus aineistossa
Vanhemmuuden tukeminen	<i>Äidin toimintakyvyn vahvistaminen. (39)</i>
Lapsen tukeminen	<i>Tavoitteena on Lassin normaalin kasvun ja kehityksen varmistaminen.(23)</i>
Vanhemmuuden tukeminen	<i>Äidin päihteettömyys (2)</i>
Perheen vuorovaikutukseen vaikuttaminen	<i>Vanhempien voimavarojen kasvattaminen sekä perheen vuorovaikutuksen tukeminen. (28)</i>
Tavoitteeseen liittyvät perustelut ja lapsen tukeminen	<i>Lassilla on tavoitteena päästä eroon päih-teistä. Lassi kertoo avoimesti käyttävänsä alkoholin lisäksi ”subua ja piriä”, ja erityisesti huumeidenkäytön haluaa lopettaa. (5)</i>

Tavoite -kategorian havainnot paikantuivat aineistossa pääosin **tavoite** -otsikon alle, mutta jonkin verran havaintoja on myös lapsen **nykytila** -otsikon alla. **Tavoite** -kategoriaan sisältyviä havaintoja on aineistossa kaikkiaan n=165. Kaikissa aineiston asiakassuunnitelmissa on **tavoite** -kategoriaan liittyviä havaintoja, mikä on suorassa yhteydessä asiakassuunnitelmien otsikointiin. Tavoitteisiin liittyviä perusteluja esiintyi 38 %:ssa (n=27) suunnitelmia. **Pääsylippu lastensuojeluun** ja **tavoite** -kategorian vertailu osoittaa, että lastensuojelun perustelut ja tavoitteet ovat yhteismitallisia aineistossa, mutta tavoitteiden ilmaisu on tiiviimpää, jonka vuoksi havaintoyksikköjen määrä puoliintui **pääsylippu lastensuojeluun** -kategoriaan nähden.

Aineistossa tyypillinen tapa kirjata tavoitteet on usein seuraavanlainen:

...turvata Liisalle tasapainoinen arki...(43), Tukea Liisan itsenäistymistä (96), Tytön oman koulumotivaation tukeminen (29)

Tukea sana esiintyy **tavoite** -kategorian kolmessa alakategoriassa 69 kertaa. Aineiston valossa käsitettä tukeminen ei avata konkreettisen toiminnan tasolle. Alakategorioiden vertailussa löysin aineistosta 6 **tavoite** -kategoriaan sisältynyttä muotoilua, jotka tulkitisin konkreettiseksi ja selkeiksi kuvauksiksi siitä, mitä lastensuojelutyöskentelyn aikana tavoitellaan.

Perheen yhteiset tavoitteet ovat kodin uusien sääntöjen luomien ja niiden noudattamisen seuraaminen. (79) Tavoitteena on luoda selkeä päivärutmi lapsille ja äidille. (90)

Tavoite -kategorian alakategorioiden vertailu osoittaa, että lastensuojelun työskentelyn tavoitteiden ilmaisu on usein epämääräistä ja fraasillista. Tavoitteet ilmaistaan abstraktien käsitteiden kautta, eikä niitä avata konkreettiselle tasolle.

Tavoitteena on Lassin tasapainoinen kasvun ja kehityksen turvaaminen.(21)

Tukea Lassin itsenäistymistä. (96)

Käsitykseni mukaan kysymys on samasta ilmiöstä, josta Sirpa Kuusisto-Niemi ja Aino Kääriäinen (2005, 452–458) puheenvuorossaan sosiaalityöntekijän tiedon näkyväksi tekemisen puolesta kirjoittavat, todetessaan sosiaalityön tiedonmuodostuksen epämääräisyyden olevan yksi syy siihen, että sosiaalialan on vaikea saada tavoitteitaan esille poliittisella tasolla. Myös Johanna Hiitola ja Hanna Heinonen (2009, 60, 62–63) toteavat, että huostaanottopäätösasiakirjojen valossa lapsen perhetilanteen kontekstointi jää osassa päätösasiakirjoja varsin epäselväksi, syykirjauksissa käytetään yleisiä ja yksilöimättömiä mainintoja ja erityisen epäselvästi kerrotaan väkivallasta. Ritva Poikelan (2010, 208) mukaan asiakassuunnitelman tuottaminen ei etene rationaalisen suunnitelma-ajattelun mukaisesti (tarve, tavoite, keino) vaan tarpeiden ja ongelmien määrittelyn jälkeen lähdetään nimeämään palveluita, joilla asiakasta voitaisiin auttaa ja palveluiden kautta asetetaan tavoitteet, mikä voi osaltaan selittää lastensuojelun asiakassuunnitelmissa kirjattujen tavoitteiden epämääräisyyttä.

Tavoite -kategoriaan sisältyvistä havainnoista on vaikea päätellä kenen tavoitteista lopulta on kysymys, sillä aineistosta löytyi vain kymmenen mainintaa asiakkaan osallisuudesta asiakassuunnitelman laatimiseen. Pääosin **tavoite** -kategorian havainnot ovat ilmaistu muodossa ” suunnitelma on laadittu...”, joka viittaa siihen, että sosiaalityöntekijä on nimennyt työskentelyn tavoitteet, mahdollisesti ja todennäköisesti asiakkaan ja yhteistyöta-

hojen kanssa käytyjen neuvottelujen ja keskustelujen pohjalta, mutta asiakkaan hyväksyntä tai yhteisen ymmärryksen ilmaisuja ei aineistosta juurikaan ole löydettävissä.

Asiakkaan **osallisuutta** kuvaavia havaintoja aineistossa on niukasti (n=10).

Suunnitelma on laadittu vanhemman tapaamisen, lapsen tapaamisen sekä lastensuojelutarpeen selvityksen pohjalta.(2)

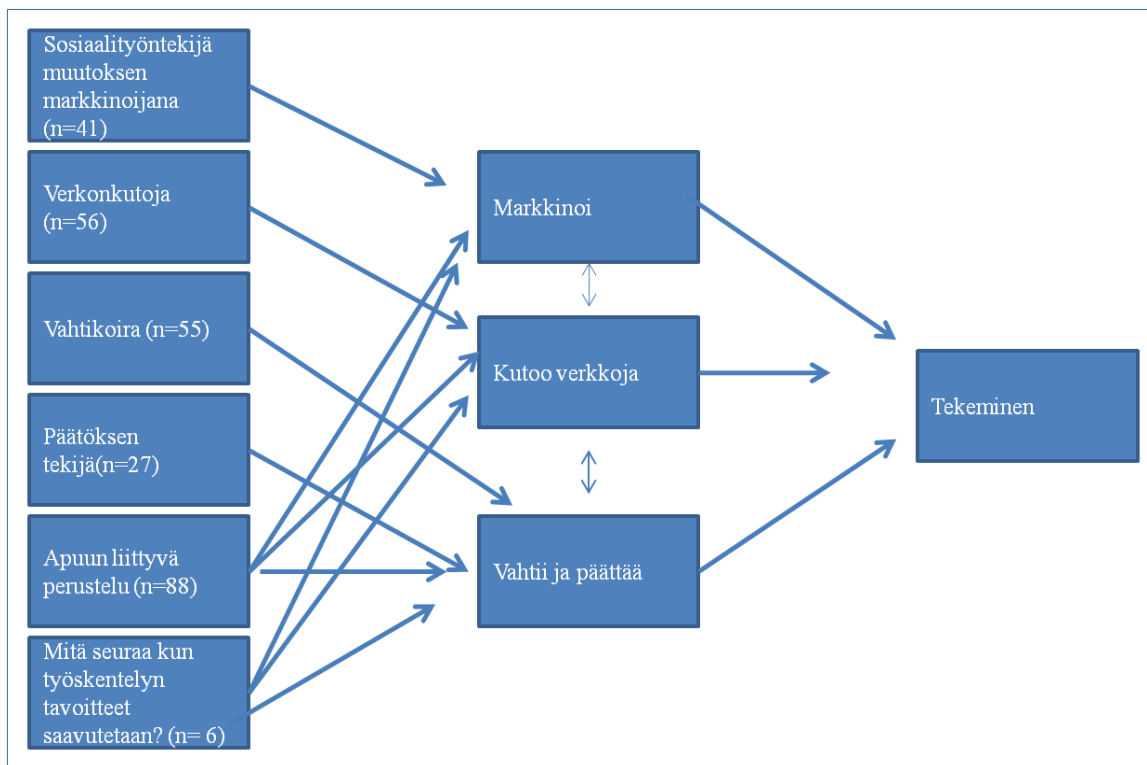
Lassin asiakassuunnitelman tarkistus on kirjattu 00.0.0000 x nuorisopsykiatrian poliklinikalla pidetyn asiakasneuvottelun pohjalta (kts. neuvottelu 00.0.0000.) Suunnitelmaa käydään läpi äidin ja Lassin kanssa. Tehdään tämän perusteella vielä tarvittavia muutoksia ja lisäyksiä.(1)

Asiakassuunnitelma, tehty kotikäynnillä 00.0.0000 (paikalla äiti ja kolme lasta)(9)

Aksiaalisessa koodauksen vaiheessa nimesin **osallisuuden** omaksi kategoriakseen, koska täydentävässä aineistossa asiakkaan osallisuuteen viittaavia ilmaisuja on runsaasti. Molemmissa täydentävässä aineistossa asiakkaan osallisuutta asiakassuunnitelman laatimisessa kuvattiin selkeästi ja pysyväisohjeessa 2010 painotettiin lisäksi lapsen osallisuuden tärkeyttä. Sirkka Rousu (2007, 11) nimeää keskeiseksi lastensuojelutyön onnistumiseen vaikuttavaksi tekijäksi asiakkaan kanssa yhdessä laaditun tavoitteellisen asiakassuunnitelman ja sen yhteisen prosessoivan arvioinnin. Asiakassuunnitelman laatiminen edellyttää aidon työskentelysuhteen rakentumista (Kähkönen & Karila & Holmberg 2008, 40; Särkelä 2001, 31–42), jotta suunnitelma voi toimia työvälineenä. **Osallisuus** -kategorian havaintoja sisältäneiden asiakassuunnitelmien lähempi tarkastelu osoittaa, että ne sisälsivät myös runsaasti muiden kategorioiden havaintoaineistoa, minkä tulkitsen osaltaan kertovan sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välisen yhteistyön intensiteetistä ja laadusta.

5.4 Tekeminen -kategoria: Mitä sossu duunaa?

Hanna Särkiö ja Harry Lunabba (2009,134) toteavat, että lapsen vastuusosiaalityöntekijä huolehtii asiakkaansa edun toteutumisesta lastensuojelulain edellyttämällä tavalla. Tämän tehtävän toteuttaminen edellyttää sosiaalityöntekijältä asiantuntijuutta, päätöksentekokykyä, organisointitaitoa ja tilanteen haltuunottoa sekä organisaation luottamusta ja tukea sosiaalityöntekijän asiantuntijuudelle sekä arviolle. Pro gradu -tutkielmassani sosiaalityöntekijän toiminta piirryi **tekeminen** -kategorian kautta.



Kuvio 3: Tekeminen -kategorian rakentuminen

Aineistossa sosiaalityöntekijän toiminta alkoi avautua avoimen koodauksen vaiheessa. Pitkän ja työlään avoimen koodauksen vaiheessa tv:ssä pyöri suosittu viihdeohjelma Puto-us, josta sketsihahmojen hokemat valuivat ihmisten arkikieleen ja sitä kautta myös tutkimukseeni. Jäbä -sketsihahmon ”Mitä Jäbä duunaa?” -sanonta muuntui kategoriaksi ”Mitä sossu duunaa?”. Työnimen valinta kuvaa osuvasti tutkijan sidosta ympäröivään todellisuuteen, ja millaisia vaikutuksia sillä on tutkimusprosessiin. Aksiaalisen koodauksen vaiheessa nimesin kategorian **tekemiseksi**, koska se kuvasi hyvin alakategorioissa tuotettavaa sosiaalityöntekijän toimintaa.

Avoimen koodauksen vaiheessa kategoriaan sisällytetty havaintoaines (n=273) jakautuu kuuteen alakategoriaan: sosiaalityöntekijä **muutoksen markkinoijana**, **verkonkutojana**, **vahtikoirana**, **päätöksen tekijänä**, **tukitoimenpiteiden perustelujen antaja** sekä **ehtojen asettaja**. Aksiaalisen koodauksen vaiheessa tiivistin alakategoriat kolmeen erilaiseen tekemisen muotoon: **markkinoiminen**, **verkkojen kutominen**, **vahtiminen ja päättäminen**. Vertailtaessa eri alakategorioita keskenään huomataan, että sosiaalityöntekijöiden tekeminen ja toiminta jakautuu kaikkien otsikoiden nykytilanne, tavoitteet, toimenpiteet ja työtavat alle.

Aineiston valossa sosiaalityöntekijöiden tekemää työtä voi asiakassuunnitelmien pohjalta luonnehtia kolmen alakategorian avulla. **Muutoksen markkinointi** (n=41) havainnollistuu seuraavissa lainauksissa:

Lastensuojelunsosiaalityöntekijä on antanut äidille velkaneuvonnan yhteystiedot ja jatketaan keskustelua velkaneuvontaan hakeutumisesta tapaamisilla. (1)

Rohkaista äitiä pene käynteihin (87)

Isää on yritetty ohjata päihdehoitoon, mutta toistaiseksi siinä ei ole onnistuttu. (85)

Muutoksen markkinoinnin ilmaisut ovat toimintaa kuvaavia, joko niin että asiakkaan motiivointia ja eri palveluiden markkinointia on tehty jo, tai sitä kuvattiin toimintana, jota tul- laan tekemään lastensuojelun työskentelyn tavoitteisin pyrittäessä.

Äidin vankilatuomion aikana lastensuojelusta tarjotaan isälle ja Lassille tu- eksi perhetyötä.(3)

Äidille tarjottiin tammikuussa lastensuojelun perhetyötä.(9)

Motivoinnin ja markkinoinnin ilmaisut ovat yhteenkietoutuneita ja niiden erottaminen toi- sistaan on vaikeaa ja siksi päädyin nimeämään sosiaalityöntekijöiden tekemän muihin pal- veluihin ohjaamisen ja esittelyn muutoksen markkinoinniksi. Alakategorian havainnoista (n=27) on vanhempien ja (n=14) lasten tai nuorten motiivointiin liittyviä. Sosiaalityönteki- jän markkinointi- ja motiivointi-toimien kohdistuminen voimakkaasti vanhempiin sai minut pohtimaan, edustaako ilmiö Johanna Hurtigin (2003, 37–40) tihkuvan auttamismallin lo- giikkaa, jossa lapsen auttaminen tapahtuu hänen vanhempiensa kautta.

Toisenlaista toimintaa edustaa sosiaalityöntekijän prosessinjohtajuus, joka näyttäytyy ai- neistossa alakategoriassa **verkonkutoja** (n=56). Alakategoriassa kuvataan niitä yhteistyö- verkostoja, joita sosiaalityöntekijät koordinoivat, rakentavat tai joissa he ovat osallisina.

Tavoitteena on tukea Lassin elämäntilannetta yhdessä äidin, koulun ja lasten psykiatrian poliklinikan kanssa ja varmistaa, että Lassille löytyy sopiva kou- lumuoto ja että hänelle järjestyy tarvittavat tutkimukset ja tukitoimet. (92)

Verkostotyöskentely koulun ja kodin välisenä yhteistyön korjaamiseksi ja parantamiseksi.(36)

Verkonkutoja -alacategoriassa tuotetaan puhetta, joka on tulkittavissa vastaukseksi täydentävässä aineistossa esitettyyn vaatimukseen kirjata asiakassuunnitelmaan eri osapuolien toiminta tavoitteiden saavuttamiseksi. Puhe ei kuitenkaan vastaa täydentävässä aineistossa kuvattua selkeää vaatimusta siitä, mitä kukin osapuoli (vanhemmat, lapsi, lastensuojelu jne.) käytännössä tekee, asiakassuunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden eteen. Asiakassuunnitelmissa tyydytään ainoastaan mainitsemaan, ketkä kuuluvat lapsen verkostoon, viralliseen tai epäviralliseen. Verkoston jäsenten keskinäiset valtasuhteet eivät tule näkyviin asiakassuunnitelmissa.

Vahtii ja päättää -alacategoriaan sisältyy ilmauksia, jotka kuvaavat sosiaalityöntekijän toimintaa niin asiakkaan etujen varmistajana esim. tukiasunnon saannin edistäjänä kuin psykiatristen tutkimusten vaatijana, mutta myös asiakkaan toiminnan kontrolloijana.

Jatkossa lastensuojelusta tavataan perhettä kotikäynnillä ja jäädään ikään kuin varmistamaan tilannetta. (2)

Lastensuojelun asiakkuutta jatketaan siihen saakka, että Liisalle varmistuu syksyksi opiskelupaikka joko ammattikoulusta, ammattistartista tai kymppi-luokalta.(84)

Vastuusosiaalityöntekijä soitti äidille ja kysyi, että lähteekö äiti seulaan, jos pyydän. (75)

Lassin isän kanssa työskennellään tarpeen mukaan, jos hän on yhteistyökykyinen. Isän täytyy ensin hoitaa päihdeongelmansa. (27)

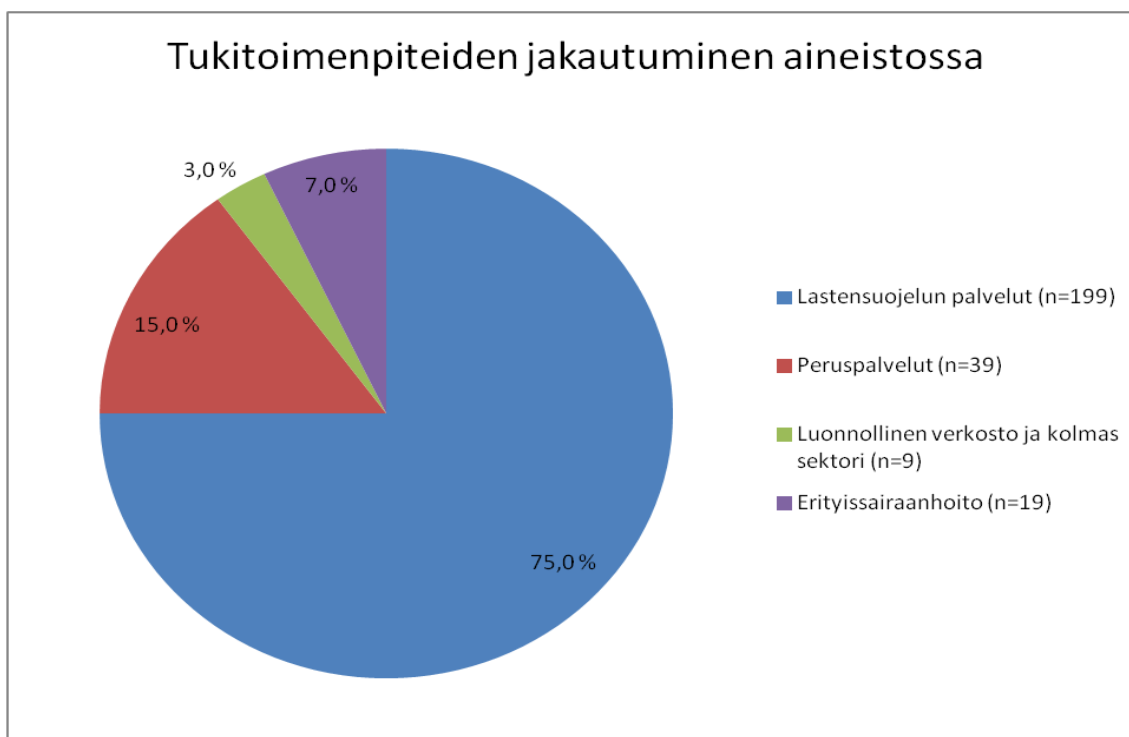
Vahtii ja päättää -alacategoriassa tulevat näkyväksi sosiaalityöntekijän toimintaan kytkeytyvän vallan, vastuun ja suojelun ulottuvuudet. Sosiaalityöntekijällä on valta tehdä väliintulo lapsen elämään. Samalla hän ottaa vastuun päätösten seuraamuksista ja valvoo interventioiden toteutumista.

Liisan ja hänen isänsä välistä yhteydenpitoa on rajoitettu xx.x.xxxx lähtien, jolloin Liisa sijoitettiin kiireellisesti isänsä luota. (61)

Tekeminen -kategorian alakategorioiden **markkinoi, kutoo verkkoja, vahtii ja päättää** vertailu osoittaa, että sosiaalityöntekijät ovat 50 %:ssa (n=36) asiakassuunnitelmista kuvanneet omaa toimintaansa vähintään kolmella edellä mainitulla tavalla. Sosiaalityöntekijät ovat kuvanneet työskentelyä asiakkaiden kanssa kahden eri alakategorian kautta 34 %:ssa (n=24) asiakassuunnitelmia ja 16 %:ssa (n=11) kuvattiin vain yhden alakategoria kautta. Sosiaalityöntekijän toiminnan kuvausta löytyi jokaisesta aineiston asiakassuunnitelmasta. Sosiaalityöntekijät näkyivät suunnitelmissa paitsi kirjaajina niin aktiivisina erilaisten toimintastrategioiden käyttäjinä. Pääaineistosta piirtyvä kuva lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden toiminnasta on monivivahteinen.

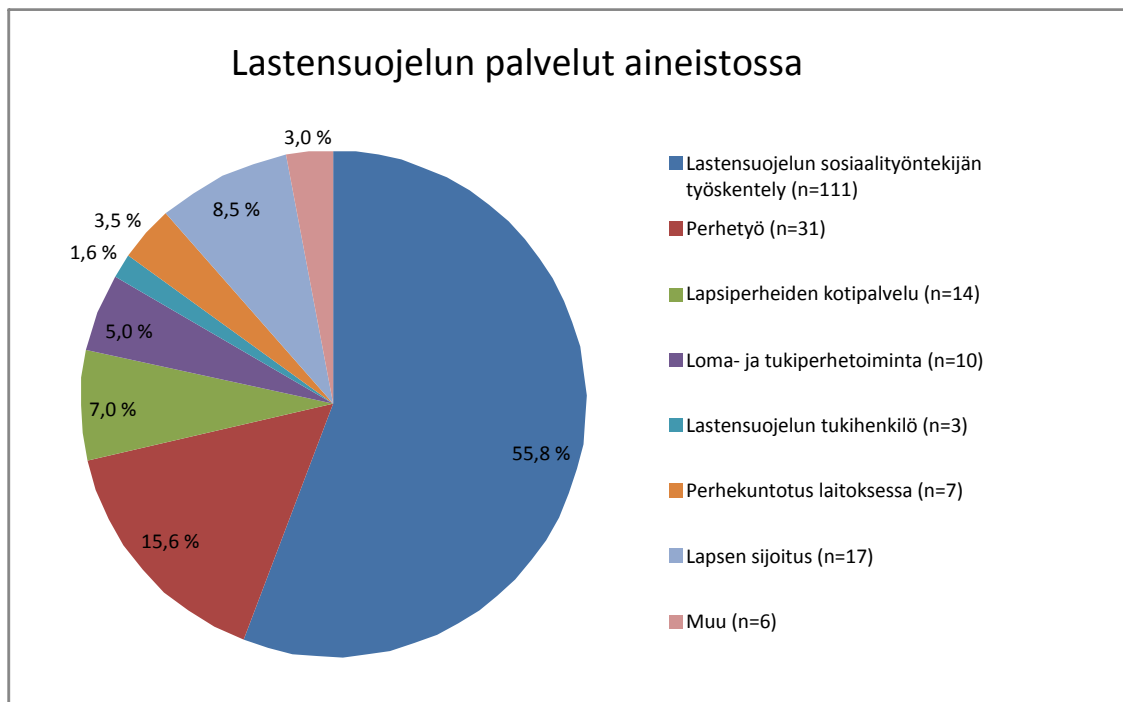
5.5 Tukitoimenpiteet: Millä asiakasta autetaan?

Tutkielmassani avohuollon tukitoimenpiteet muodostavat oman monivivahteisen ja laajan kategorian. Aineiston ensimmäisten lukukertojen yhteydessä hämmästyin sitä, kuinka runsaana lastensuojelun asiakassuunnitelmissa esiintyivät erilaiset avohuollon tukitoimenpiteet. Avoimen koodauksen vaiheessa kirjasin 38 erilaista tukitoimea (n=265) havaintoyksiköstä. Seuraavaksi jaottelin tukitoimet neljään alakategoriaan: **lastensuojelun palvelut, erityissairaanhoido, luonnolliset verkostot ja kolmas sektori** sekä **peruspalvelut**. Nimesin kategorian **tukitoimenpiteiksi**.



Kuvio 4: Tukitoimenpide -kategorian havaintojen jakautuminen aineistossa

Suurin osa havainnoista asettuu **lastensuojelun palvelut** -alakategoriaan (n=199), jolla tarkoitetaan lastensuojelun itsensä tuottamia palveluita, joita ovat lapsiperheiden kotipalvelu, erilaiset perhetyön muodot, sosiaalityöntekijän työskentely asiakkaan ja verkoston kanssa, sijaishuolto, loma- ja tukiperhetoiminta, harrastuksien taloudellinen tukeminen ja muu taloudellinen tuki, lastensuojelun tukihenkilön myöntäminen, harkinnanvarainen jälkihuolto, Nuorten työhönohjaus, perhekuntoutuspalvelut ja Sofian vuorovaikutusyksikkö, joka on varhaisen vuorovaikutuksen tutkimus- ja hoitopaikka.



Kuvio 5: Lastensuojelun palvelut -alategorian havaintojen jakautuminen aineistossa

Lastensuojelun sosiaalityöntekijän työskentelyyn kuuluvat havaintoyksiköt, jotka kuvaavat:

1. Sosiaalityöntekijän suoraa työskentelyä asiakkaan ja verkostojen kanssa.

Sosiaalityöntekijän säännölliset tapaamiset. (62)

Perheenjäsenten säännölliset tapaamiset, nopsa-perhetyö, verkostotyö mm. Liisan koulun kanssa ja muiden tahojen kanssa. (53)

Nopsa-perhetyö on 12–17-vuotiaiden huostaanottouhan alaisten lasten perheille tarkoitettu perhetyön muoto.

2. Sosiaalityöntekijän tekemiä sijoituspäätöksiä.

Lassi oli alkuvuodesta sijoitettuna kriisiperheeseen avohuollon tukitoimena kahden viikon ajan vanhempien sairastamisen ja uupumuksen takia. (28)

3. Sosiaalityöntekijän laatimat lausuntoja, päätöksiä ja kirjallisia hakemuksia.

Sosiaalityöntekijän puoltolausunnolla on pyritty kiirehtimään Lassin asunonsaantia xxxx ja Lassi on muuttamassa sinne x kuun xxxx aikana. (5)

Lassia tuetaan taloudellisesti harrastuksessa. (80)

Tarvittaessa taloudellinen tukeminen yhteistyössä toimeentulotuen sosiaalityön kanssa. (29)

Sosiaalityöntekijän työskentely -havaintoyksikköihin sisältyvät myös maininnat lapsen lastensuojeluasiakkuudesta, joiden tulkitseen merkitsevän lupaus lastensuojelun sosiaalityöntekijän työskentelystä.

Isoveli Lassi on ollut lastensuojelun avohuollon asiakkaana loppuvuodesta xxxx alkaen. (3)

Tosiasiallisesti sosiaalityöntekijän rooli on keskeinen myös muiden kuin **lastensuojelun palvelut** -alakategoriassa mainittujen avohuollon tukitoimenpiteiden järjestämisessä. Sosiaalityöntekijä tekee mm. motivointia, palveluvaraukset, päätökset palveluiden antamisesta ja seuraa palvelun toteutumista. **Tekeminen** -kategoriassa kuvattu sosiaalityöntekijän toiminta (n=246) näyttäytyy **tukitoimenpiteet** -kategoriassa keskeisenä. Sosiaalityöntekijän suora työskentely asiakkaan ja verkoston kanssa havainnollistuu konkreettisesti **tekeminen** -kategorian havaintoyksiköissä.

Hiitolan ja Heinosen (2009, 61) raportissa todetaan, että lastensuojelun sosiaalityöntekijän omaa intensiivistä työskentelyä lapsen kanssa ei aina merkitä huostaanottoasiakirjoihin tai sitä ei mielletä keskeiseksi avohuollon tukitoimenpiteeksi. Aineistoni asiakassuunnitelmissa on kuitenkin runsaasti mainintoja sosiaalityöntekijän työskentelystä, joiden tulkitseen merkitsevän sekä sosiaalityöntekijän työn mieltämistä yhdeksi avohuollon tukitoimenpiteeksi että sen näkyväksi tekemistä asiakassuunnitelmaan kirjattuna.

Alakategoriassa **lastensuojelun palvelut** yksittäisenä avohuollon tukitoimenpiteenä eniten mainintoja saa perhetyö (n=31). Tähän luokkaan sisältyvät kaikki erilaiset perhetyön muo-

dot kuten lastensuojelun perhetyö, Nopsa-perhetyö, laitosten antama perhetyö sekä kaksi mainintaa perheterapiatyöskentelystä.

Perheelle haetaan lastensuojelun perhetyö tukemaan Lassin ja äidin välistä suhdetta sekä vanhemman vanhemmuutta. (11)

Vanhempien tukena jatkaa Helsingin Diakonissalaitoksen perheterapiatyöskentely. (57)

Lapsen luonnollisesta verkostosta tai kolmannen sektorin toimijoista aineistossa on niukasti kuvauksia (n=9).

Soitto Liisan äidin vanhemmille. Kysyin voivatko he tarpeen vaatiessa ottaa Liisan hoitoon. (75)

Liisa on käynyt Tyttöjen talolla ja hän aloittaa x-luotsissa keväällä xxxx.(85)

Helsingin Tyttöjen talo on 10–28-vuotiaille tytöille ja nuorille naisille tukea tarjoava kohtaamispaikka, joka saa rahoituksensa raha-automaattiyhdistykseltä, Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskukselta, sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskukselta, opetus- ja kulttuuriministeriöltä ja Päivikki ja Sakari Sohlbergin säätiöltä.(www.tyttöjentalo.fi)

Havaintojen niukkuudesta huolimatta, nimeän **lapsen luonnolliset verkostot ja kolmannen sektorin** yhdeksi alakategoriaksi, koska täydentävässä aineistossa mainitaan erityisesti läheisverkoston rooli ja lapsen ja perheen saamat muut palvelut osana asiakassuunnitelman kuvausta. Pysyväisohjeessa 2010 jopa todetaan, että lastensuojelutarpeen selvityksen yhteenvetotapaamisessa voidaan ehdottaa asiakassuunnitelman laatimista läheisneuvonpidossa. Myös läheisverkoston merkitystä korostavat pykälät lastensuojelulaissa (LsL 2§, 4§, 13a§, 30–32§, 50§, 52§, 54§) perustelevat **luonnollisen verkoston ja kolmannen sektorin** -alakategorian erottamista omaksi kategoriaksi. Ritva Poikelan (2010, 208) tutkimuksessa tuli ilmi, ettei asiakassuunnitelman työstöprosessissa syntynyt tilaa asiakkaan sosiaalisten suhteiden julkituomiselle, mikä voi selittää myös aineistossa olevien suunnitelmien niukkoja viittauksia lapsen luonnollisiin verkostoihin ja elinpiiriin.

Peruspalvelut -alakategoriaan kokosin asiakassuunnitelmissa esiintyneet maininnat ja viittaukset koulusta, päiväkodista, neuvolasta jne. Peruspalveluiden tarjoamia avun ja tuen

mainintoja on aineistossa (n=38). Maininta koulun ja lastensuojelun välisestä yhteistyöstä on näistä tyypillisin.

Alkuvuodesta xxxx Liisa siirrettiin pienryhmäopetukseen. Lastensuojelu tekee yhteistyötä Liisan koulun kanssa.(4)

Päivähoitopaikan hakeminen pikkuveljelle. (28)

Äidin ja Lassin yhteiset tapaamiset harvakseltaan sekä äidin motivoiminen päihdepsykiatrian hoitoon.(14)

Peruspalvelu -alakategorian havainnoista (n=9) esiintyi itsenäisinä, jolloin avohuollon tukitoimenpiteinä mainittiin sosiaalityöntekijän työskentely lapsen, perheen ja peruspalveluiden kanssa tehtävä yhteistyö. Muissa alakategorian havainnoissa (n=20) on lisäksi mainintoja muista lastensuojelun palveluista kuten perhetyöstä ja kotipalvelusta.

Erityissairaanhoito -alakategorian havainnot (n=19) jakautuivat kolmeen ryhmään. Ensimmäisessä ryhmässä ovat ilmaiset tarpeesta saada lapsi erityissairaanhoidon piiriin, jotta hänen psyykkisestä tilastaan saataisiin käsitys ja mahdollinen hoitosuositus.

Järjestää Lassille hänen tarvitsemansa arviointi psykiatrisen hoidon tarpeesta sekä tukea häntä mahdollisen psykiatrisen hoidon aloittamisessa.(60)

Toisen ryhmän muodostivat maininnat, joissa kerrotaan lapsen diagnoosista ja asiakkuudesta lapsi- tai nuorisopsykiatrian poliklinikalle.

Lassi on x lastenpsykiatrian poliklinikan asiakas.(81)

Kolmas ryhmä sisälsi vanhempien hoitokontaktien maininnat, jotka koskivat pääosin psykiatrian palveluita.

Tehdään yhteistyötä x psykiatrian poliklinikan kanssa. Äidin hoitokontaktia tukemalla turvataan lasten rauhallinen kasvuympäristö. (94)

Aineistossa ei esiinny lainkaan mainintoja somaattisten sairauksien hoitokontakteista. **Erityissairaanhoito** -alakategorian havaintojen määrä aineistossa on varsin vaatimaton muihin **tukitoimet** -kategorian alakategorioihin verrattuna.

Erilaisia tukitoimenpiteitä perustellaan asiakassuunnitelmissa joko vanhemman tai lapsen hyvän motivaation ja edistymisen kautta.

Perhetyöllä tuetaan erityisesti äidin jaksamista vanhemmuudessa. Äiti kertoi hyötывänsä perhetyön työskentelystä.(15)

Vanhemmat ovat olleet motivoituneita perheterapiatyöskentelyyn. On siis oletettavaa, että he tulevat hyötymään siitä, vaikka Lassin kotona asuminen ei tässä vaiheessa ole mahdollista.(57)

Kyse on asiakkaan motivoitumis- ja edistymispuheesta, jonka voi ajatella edustavan ajattelua siitä, että myös asiakkaan edellytetään olevan aktiivinen. (Poikelan 2010, 225.) Toisaalta perustelu tukitoimenpiteelle voidaan kuvata toimenpiteen mahdollisen hyödyn kautta:

Äidin tueksi käynnistetään kotipalvelu, jolla taataan Lassin x psykiatrian poliklinikan käynnit.(72)

Tukitoimenpiteet saatetaan kytkeä myös huostaanottoon ja sen välttämiseen:

Huostaanoton välttämiseksi x perhetyön työskentely. Lassin päihteettömän ja väkivallattoman päivittäisen vapaa-ajan ja kaverisuhteiden tukemiseksi sekä Lassin äidin vanhemmuuden tukemiseksi mahd. pian.(36)

Täydentävän aineiston mukaan asiakassuunnitelmaan tulee sisällyttää kuvaus asianomaisten eriävistä mielipiteistä. Aineistossa ei esiintynyt suoria kuvauksia asiakkaan eriävistä mielipiteistä tukitoimenpiteiden osalta. Tulkitsem, että täydentävässä aineistossa mainittua asianomaisen erimielisyyttä asiakassuunnitelmissa, ilmaistaan kertomalla, miten asiakas on suhtautunut tarjottuihin tukitoimenpiteisiin.

Koska Liisan tilanne vaati nopeaa pysäytystä, Liisalle tehtiin kiireellinen sijoitus. Myös äiti toivoo Liisan kiireellistä sijoitusta.(6)

Äitiin on yritetty olla useasti yhteydessä syksyn xxxx aikana. Äiti ei kuitenkaan ole vastannut.(8)

Huhtikuun kotikäynnin jälkeen äitiä ei ole tavattu ja asunnolle on tehty kaksi hukkakäyntiä. Äitiä tai isää ei ole tavoitettu puhelimitse, eikä äiti ole ottanut soittopyynnöistä huolimatta yhteyttä lastensuojeluun.(39)

Tekstikatkelmissa tulee näkyväksi asiakkaiden passiivinen vastarinta lastensuojelutyöskentelyä kohtaan, mikä tapahtuu avoimena sosiaalityöntekijän välttelynä ja väistelynä. Tulkit-

sen kahden jälkimmäisen tekstikatkelman kertovan asiakkaan vanhemman näkemyksestä lastensuojelun puuttumisesta perheen elämään. Välttely voi myös kertoa vanhemman pelosta lastensuojelua kohtaan.

Tukitoimet -kategorian tarkastelun osoittaa, että lastensuojelulla on käytettävissään laaja arsenaali tukitoimenpiteitä. Asiakkaalla on mahdollisuudet saada erilaisia avohuollon tukitoimenpiteitä. Selvästi määriteltyjä asiakkaan muutostarpeita ja työskentelyn tavoitteita näyttää seuraavan selkeästi nimetyt avohuollon tukitoimenpiteet, mikä tukee O'Haren (2007) näkemystä siitä, että hyvä lastensuojeluarvio on yhteydessä oikea-aikaisiin ja oikein kohdennettuihin lastensuojelun interventioihin. Toisaalta kategoriassa avautuva tukitoimenpiteiden suuri määrä voi kertoa siitä, että asiakassuunnitelma rakentuu käytettävissä olevista palveluista lähtien, eikä asiakkaan tavoitteista käsin. (Poikela 2010, 208.)

5.6 Arviointi: Koska tarkistamme asiakassuunnitelman?

Aineistossa arviointi näyttäytyy synonyyminä laissa ja pysyväisohjeessa 2010 mainitulla suunnitelman tarkistamiselle, eikä aineistossa ollut löydettävissä selkeitä arviointiin viittaavia kuvauksia, esimerkiksi lähtötilanteen ja nykytilanteen muutoksen arviointia, tai jonkin mittariston käyttämistä tavoitteiden toteutumisen ja edistymisen tarkasteluun. Täydentävässä aineistossa lastensuojelulain 30 §:ssä ei puhuttu arvioinnista vaan tarkistamisesta, kun taas pysyväisohje 2010 kuvasi arviointia tavoitteista käsin tapahtuvaksi tarkasteluksi. Seuraavassa kolme erilaista tapaa kirjata arviointi asiakassuunnitelmaan:

Asiakassuunnitelmaa arvioidaan syksyllä 2013.(85)

Suunnitelmaa arvioidaan asiakastapaamisilla.(15)

Tarpeen mukaan (78)

Arviointi -otsikko on käytössä lähes kaikissa aineiston asiakassuunnitelmissa. Täydentävässä aineistossa, pysyväisohje 2010, kuvataan seikkaperäisesti kuinka lapsen ja hänen perheensä kanssa tulee arvioida vähintään kaksi kertaa vuodessa lapsen elämäntilanteessa tapahtuneita muutoksia. Pysyväisohje 2010 neuvoo sosiaalityöntekijöitä käymään asiakkaan kanssa läpi asetettuja tavoitteita ja niiden toteutumista. Arvioinnissa tulee tutkia niitä tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet tavoitteiden saavuttamiseen. Pysyväisohjeessa 2010 todetaan, että jo asiakassuunnitelmaa luotaessa tulisi miettiä, millaisia mittareita asetettujen tavoitteiden arviointiin käytetään. Tutkimusaineistossa ei ole löydettävissä viittauksia ar-

viointimittareiden käyttöön. Kaiken kaikkiaan asiakassuunnitelmien arviointi-otsikko jäi merkityksettömäksi. Arviointi jää suunnitelmissa maininnaksi, mutta se ei konkretisoitu eikä sillä vaikuta olevan keskeistä asemaa suunnitelmassa.

5.7 Ekososiaalityön ulottuvuudet aineistossa

Lastensuojelulain ensimmäisessä pykälässä puhutaan lain tarkoituksesta turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön. Tämä on myös se oletus, mistä käsin lähdin etsimään aineistosta lapsen elinympäristön kuvausta ja ekososiaalisen sosiaalityön ulottuvuuksia. Aineiston ensimmäisten lukukertojen jälkeen totesin, että aineisto vaikenee lapsen kasvuympäristöstä eivätkä lapsen elinolosuhteet tule näkyviksi. Aineistosta ei myöskään löydy viitteitä ekososiaalityön viitekehukseen. Aineistosta ei siis löytynyt vihjeitä siitä, millaiseksi lapsen sosiaalinen, psyykinen ja fyysinen ympäristö arvioitiin, millaiset sosiaaliset verkostot ja mitkä elementit elinympäristössä tukevat lapsen kasvua ja kehitystä? Miten fyysistä ympäristöä voitaisiin hyödyntää lapsen kasvun ja kehityksen tukemisessa? Mikä on kasvuympäristön laadun merkitys lapselle?

Aineiston avoimen koodauksen vaiheessa en pystynyt erottamaan aineistosta lapsen kasvuympäristöä kuvaavia havaintoja, mutta aksiaalisen koodauksen vaiheessa oli mahdollista tehdä havaintoja lapsen kasvuympäristön kuvaamisesta. **Kuvaus lapsen ja perheen tilanteesta** -alakategoriassa esiintyi jonkin verran niukkoja kuvauksia (n=29) lapsen asuinpaikasta. Pääosin sosiaalityöntekijät tyytyivät mainitsemaan lapsen asuinpaikan. Aineistossa on yksi kuvaus lapsen elinympäristön vaikutuksesta lapsen terveyteen ja elinolosuhteisiin.

Tavoitteena on löytää asunto, jossa lapset eivät oireile. Lasten hoitava lääkäri suosittelee lapsille koulun vaihtoa.(74)

Tämän tekstiesimerkin ymmärrän kuvaavan tilannetta, jossa perhe on luopunut kodistaan, koska se on aiheuttanut lapsille oireilua ja lapset ovat altistuneet oireille myös koulussa.

Tukitoimet -kategoria sisälsi kolme mainintaa, jotka tulkitsen ekososiaalisen työn ulottuvuuksia kuvaaviksi.

Lassi jatkaa x ryhmässä (nuorisotoimen alueellisesti toimiva ryhmä)(36)

Vierailu perhepaikka x:ssä (46)

Perhepaikka on Pienperheyhdistys ry:n ylläpitämä lapsiperheille tarkoitettu kohtaamispaikka, joka tarjoaa erilaisia vertaistukiryhmiä ja varhaista tukea. (www.punahilkka.fi.)

Äidin kanssa käydään myös tutustumassa alueen palveluihin, joissa hän voi tutustua muihin pienten lasten vanhempiin. (25)

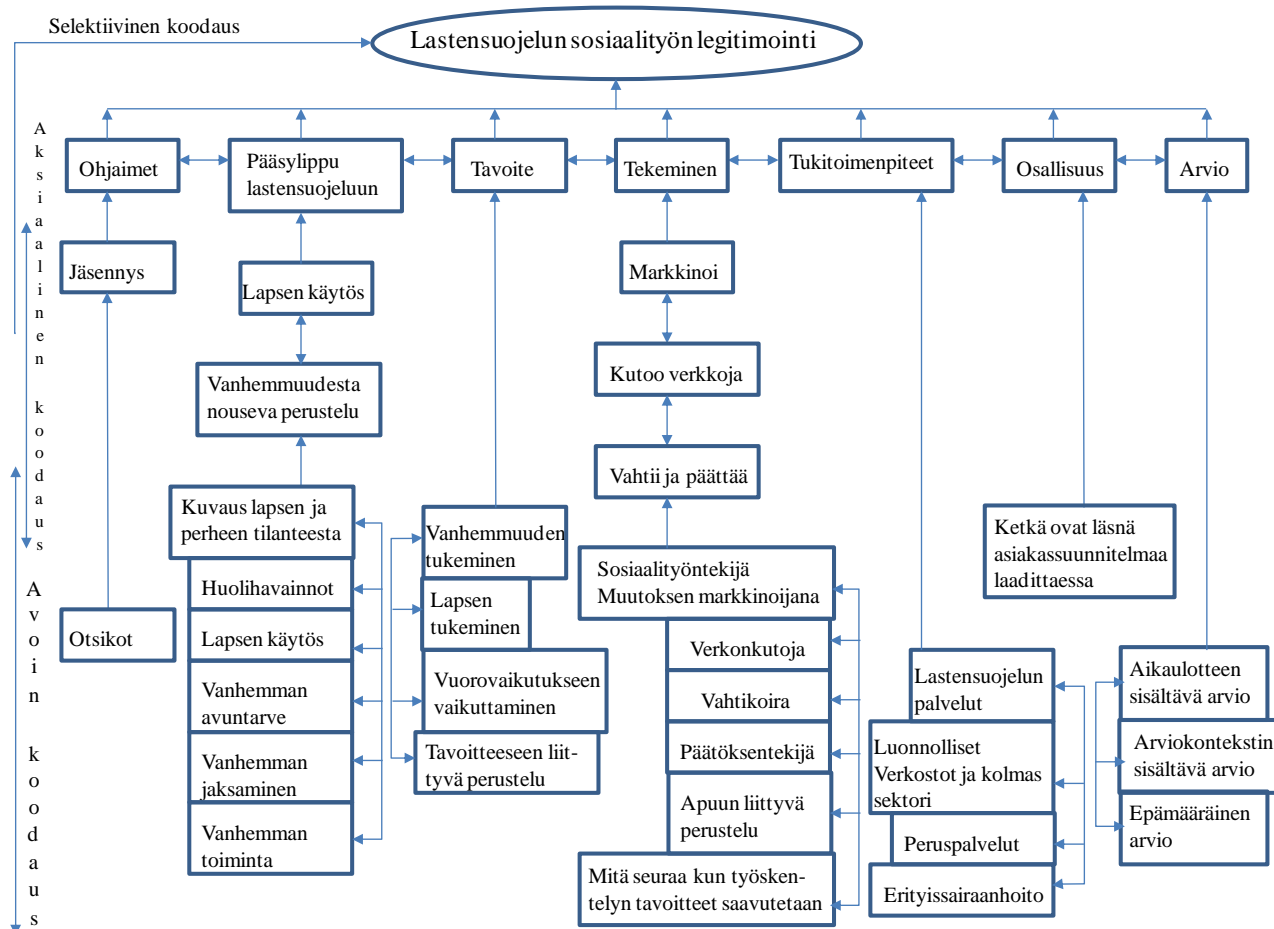
Tekstikatkelmissa kuvataan sosiaalityön keinoin tapahtuvaa asuinalueen hyödyntämistä lapsen ja vanhemman hyvinvoinnin kohentamisessa ja luonnollisen verkoston rakentamista omalle asuinalueelle, jota voidaan pitää esimerkkinä ekososiaalisesta sosiaalityöstä.

5.8 Lastensuojelun sosiaalityön legitimointi

Ydinkategorian löytymistä voidaan pitää GT -tutkimusmenetelmässä empiirisen vaiheen päätuloksena (Siitonen 1999, 59; Strauss & Corbin 1990, 116–119, 142). Ydinkategoriaa voi verrata sateenvarjoon, joka yhdistää tutkittavan ilmiön eri osat. Aksiaalisen ja selektiivisen koodauksen vaiheissa kategorioiden vertailu alkoi tuottaa alustavaa jäsenystä siitä, mikä voisi olla kaikkia kategorioita yhdistävä ydinkategoria. Kategorioiden keskinäinen suhde oli paikoin epätasainen, mutta jokaisella kategoriolla näytti olevan yhteys toisiinsa. Asiakassuunnitelma on tulkintani mukaan pääsylippu lastensuojelun piiriin. Pääsylippumetaforan voi nähdä saavan sekä miinus että plus-merkkisen etuliitteen, sillä lastensuojelun piiriin siirtyminen näyttäytyy suunnitelmissa sekä pääsemisenä että joutumisena. Asiakassuunnitelman laatiminen ikään kuin sinetöi lapsen suhteen lastensuojeluun ja antaa sosiaalityölle oikeutuksen vaikuttaa lapsen elämään. Pääsylippu lastensuojeluun voidaan nähdä siis kaksoispääsylippuna. Toisaalta lastensuojelu myöntää itse itselleen pääsylipun, jolloin kyseessä on lastensuojelun sosiaalityön oikeutuksen rakentumisesta ja sen kirjallisesta perustelemisesta. Toisaalta pääsylippu on lapselle ja perheelle suunnattu, vaikka he eivät sitä aina haluaisikaan vastaanottaa. Suunnitelma mahdollistaa tukitoimien tarjoamisen ja sosiaalityöntekijän työskentelyn perheen kanssa sekä avaa erilaisia palveluita lapselle ja hänen perheelleen.

Lopulta tiivistin kategorioiden tuottaman kokonaisuuden ydinkategoriaksi, jonka nimesin lastensuojelun sosiaalityön legitimoinniksi. **Lastensuojelun sosiaalityön legitimointi** -ydinkategoria sisältää ne sisällölliset- ja rakenteelliset osatekijät, joiden avulla suunnitelmissa perustellaan lastensuojelun sosiaalityön oikeutus puuttua lapsen ja hänen perheensä

elämään. Lisäksi ydinkategorian avulla voidaan hahmottaa asiakassuunnitelman rakenne sellaisenaan kun se tutkimusaineiston valossa näkyy.



Kuvio 6: Ydinkategorian rakentuminen

Ydinkategoria jäsenyi aineistosta alakategorioiden tiivistämisen kautta. Kuviossa 6 visualisoin ydinkategorian rakentumisen. Aksiaalisen koodauksen vaiheessa integroin ensin alakategorioita yhteen, jonka jälkeen vertailin syntyneitä kategorioita toisiinsa kysyen, mikä on kaikkia kategorioita kuvaava ja yhdistävä ydin ja millaista tarinaa kategoriat yhdessä kertovat. Lapsen tilanteeseen vaikuttaminen tiivistyi ja toistui vertailussa. Ydinkategoriaan tiivistyivät ne aineistossa esiintyvät havainnot, jotka yhdessä antavat lastensuojelun asiakassuunnitelmalle sosiaalityön tekemisen oikeutuksen. Lastensuojelun asiakassuunnitelmien avulla rakennetaan oikeutus sille, että lastensuojelun asiakkuutta tarvitaan ja sosiaalityöntekijän toiminnalle annetaan perustelu. Ydinkategoriaan sisältyy myös aineiston tuottama kuva lastensuojelun asiakassuunnitelman rakenteesta, joka hahmottuu kuviossa 6.

Teoreettisen otannan menetelmällä valittu täydentävä aineisto antaa selkeän ohjeistuksen lastensuojelun asiakassuunnitelman rakenteeksi ja pääaineistossa rakenne on suunnitelmista todennettavissa. **Ohjaimet** -kategoriassa kuvattu otsikointirakenne toistuu suoraan asiakassuunnitelmissa ja luotsaa sosiaalityöntekijöiden kirjoittamisen tapaa.

Pääsylippu lastensuojeluun -kategoriassa perustellaan lastensuojeluasiakkuuden olemassaolo. Asiakassuunnitelman rakenteessa perustelut sijoittuvat pääasiallisesti **nykytilanne** -otsikon alle, mutta jonkin verran lastensuojelun perusteluja on sisällytetty myös **tavoitteet** -otsikon alle. Lastensuojeluasiakkuuden perustelut kiinnittyvät sekä vanhempien että lasten toiminnasta nouseviin huoliin, vaikkakin lapsen iän karttuessa perustelut ankkuroituvat yhä vähemmän vanhemman toimintaan ja lapsen käytös nousee asiakassuunnitelmien perustelujen objektiksi.

Tavoite -kategoria sisältää kuvaukset lastensuojelun sosiaalityön pyrkimyksistä ja työskentelyn suunnasta. Rakenteellisesti kategorian havainnot paikantuvat pääosin **tavoitteet** -otsikon alle, mutta myös jonkin verran työskentelyn tavoitteiden kuvausta on löydettävissä lapsen nykytilan kuvauksessa. **Tavoite** -kategorian ilmaisujen muotoilu on käsitteellistä ja epäselvää, tavoitteita ilmaistaan epämääräisen tukemiskäsitteen välityksellä. Täydentävän aineiston ilmaisut aikaulottuvuudesta, esim. arvioitu aika, jonka kuluessa lastensuojelun työskentelyn tavoitteet pyritään toteuttamaan, eivät ole löydettävissä pääaineistosta.

Myös **osallisuus** -kategorian olen integroinut ydinkategoriaan, koska täydentävässä aineistossa asiakkaan osallisuudesta on runsaasti mainintoja, vaikka osallisuuden kuvaus pääaineistossa on vaatimatonta. Osallisuus -kategorian määrällinen esiintyminen aineistossa on niukkaa, mutta täydentävän aineiston mukaan asiakkaan osallisuuden elementti on perusrakennearvoinen lastensuojelun sosiaalityössä, joten se tulee olla elimellinen osa suunnitelman laatimisessa ja osallisuuden tulee näkyä asiakassuunnitelmassa.

Sosiaalityöntekijän toiminta integroituu ydinkategoriaan **tekeminen** -kategorian kautta. Sosiaalityöntekijän toiminnan kuvausta aineistossa esiintyi laajalti lähes kaikkien asiakassuunnitelmien otsikoiden alla. Sosiaalityöntekijöiden toiminnan voi suunnitelmatekstien perusteella jakaa muutoksen markkinointiin, motivointiin, vahtimiseen, verkkojen kutomiseen ja päättämiseen kautta aineistossa.

Ydinkategoriassa näkyvät kaikki ne rakennetekijät, jotka sisältyvät asiakassuunnitelmaan ja joiden kautta luodaan oikeutus toimia ja asettaa tukitoimia asiakkaan elämään. Aineis-

tossa oli todennettavissa kaikki ydinkategorian rakenneosat, mutta niiden määrällinen painotus vaihtelee eri suunnitelmissa ja on epätasainen. Ydinkategoriasta käsin sosiaalityöntekijä rakentaa lastensuojelun asiakassuunnitelman, jossa eri tekijät ovat tasapainossa. Otsikoinnilla ohjataan eri osa-alueet keskinäiseen tasapainoon.

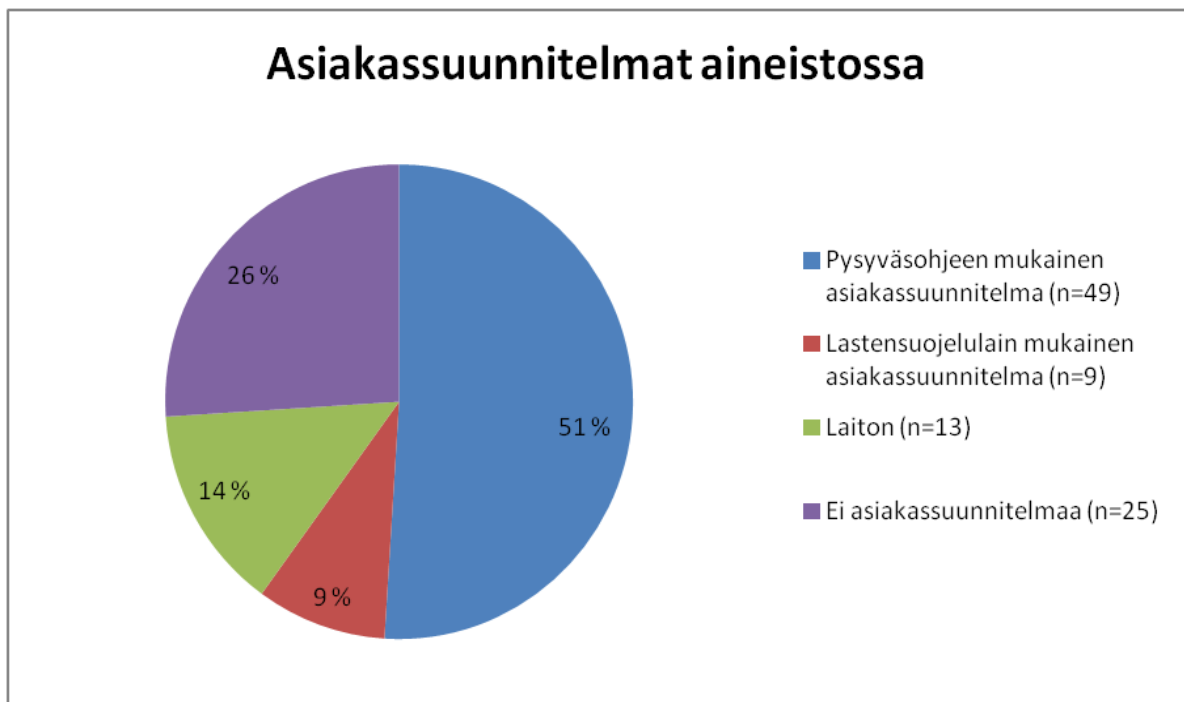
Tutkielmassani kaikkia kategorioita yhdistäväksi ydinkategoriaksi tiivistyi lastensuojelun sosiaalityön legitimointi. Ydinkategoria sisältää ne rakenneosat, jotka yhteen koottuna antavat asiakassuunnitelmassa lastensuojelun sosiaalityölle oikeutuksen astua lapsen elämän näyttämölle. Lastensuojelun asiakassuunnitelman ydin on, että se määrittelee lapsen ja hänen perheensä ja sosiaalityöntekijän välisen suhteen: sen millä oikeutuksella ja millä tavalla lastensuojelu pyrkii vaikuttamaan lapsen ja perheen tilanteeseen. Lastensuojelun asiakassuunnitelmassa määritellään lapsen ja hänen perheensä asema suhteessa lastensuojelun sosiaalityön vaikuttamiseen.

6 JOHTOPÄÄTÖKET

Tutkielmani peruslähtökohtana on ollut, miten ekososiaalisen sosiaalityön teoria näyttäytyy lastensuojelun asiakassuunnitelmissa ja kuinka suunnitelmissa tulevat näkyviksi lapsen elin- ja kasvuolosuhteet. Tutkielmassani olen myös tavoitellut kokonaiskuvaa siitä, mitä Helsingin avohuollon sosiaalityössä laaditut asiakassuunnitelmat sisältävät ja miten ne on laadittu. Aineistonani ovat toimineet niin lastensuojelussa tuotetut asiakirjat, hallinnon laatimat ohjeistusasiakirjat kuin lainsäädännön määräykset. Näin tutkielmassani on löydettävissä niin sosiaalityön, organisaation kuin juridiikan antama ääni asiakassuunnitelman tarkastelulle. Olen luvissa viisi esiteltyt yksityiskohtaisesti tutkielmani tulokset ja johtopäätösluvussa nostan esille keskeiset tulokset.

6.1 Puuttuvat ja puutteelliset asiakassuunnitelmat

Valtiontalouden tarkastusviraston lastensuojelun tuloksellisuustarkastuskertomuksen haastattelutietojen mukaan kuusi kuntaa kymmenestä ei tee asiakkailleen asiakassuunnitelmia. Sosiaalityöntekijöiden kiire oli pääasiallinen syy asiakassuunnitelmien puuttumiselle, koska jokapäiväisessä töiden priorisoinnissa kirjalliset työt jäivät vähemmälle huomiolle. (Hanhinen & Rintala 2012, 121.) Helsingin ja kuuden muun Suomen suurimman kunnan osalta vertailukelpoista tietoa (Algren-Leinovuo 2013, 8) vuoden 2012 tai 2013 aikana tehdyistä asiakassuunnitelmista ei ole, joten aineiston antama kuva Helsingin lastensuojelussa tehtyjen asiakassuunnitelmien määrästä jää irralliseksi, koska sitä ei voida suhteuttaa esimerkiksi naapurikuntien tilanteeseen.



Kuvio 7: Asiakassuunnitelmat aineistossa

Tutkimusaineistossa 60 %:lla (n=58) lastensuojelun avohuollon asiakaslapsista on lastensuojelulain aikarajat täyttävä asiakassuunnitelma. 40 % (n=38) asiakassuunnitelma on vanhentunut tai sitä ei ole laisinkaan. Tätä havainto voidaan pitää huolestuttavana merkinä Helsingin lastensuojelun kyvystä vastata lakisääteisiin vaatimuksiin lastensuojelun sosiaalityössä. Kertooko asiakassuunnitelmien puuttuminen lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden aliresursoinnista? Onko sosiaalityöntekijöitä yksinkertaisesti liian vähän asiakasmääriin nähden?

Vuonna 2011 yhdellä lastensuojelun avohuollon vastuusosiaalityöntekijällä oli keskimäärin 76 lasta tai nuorta asiakkaanaan Suomen kuudessa suurimmassa kaupungissa. Helsingissä työntekijäkohtainen asiakasmäärä oli pienin (64) Turun, Tampereen, Oulun, Vantaan ja Espoon asiakasmääriin verrattuna. (Kananaja & Lavikainen & Oranen 2013, 14.) Tutkimusaineistoni sosiaalityöntekijöiden keskimääräinen asiakasmäärä oli 47, joten tämän perusteella voidaan päätellä, että kyseinen asiakasmäärä on liian korkea, jotta sosiaalityöntekijät pystyisivät täyttämään lakisääteiset velvoitteensa. Sosiaalityöntekijöiden työaika on 7,24 tuntia päivää. Jos sosiaalityöntekijän kuukauden työaika jaetaan 47 asiakkaan kesken, on hänellä käytettävissään 3 tuntia työaika lasta kohden kuukaudessa. Tähän tuntimäärään sisältyvät vain asiakaskohtaukset ja asiakasdokumentointi. Eli sosiaalityöntekijä voisi tavata asiakaslapsen noin kaksi kertaa kuussa. Tällaisella työajan käytön laskentatavalla,

sosiaalityöntekijä ei käy lounas- eikä kahvitauoilla, eikä hän kehitä työtään, eikä osallistu organisaation muihin työtehtäviin. Hän tekee ainoastaan asiakkaan kohtaamis- ja dokumentaatiotyötä!

Asiakastietojärjestelmässä löytyi lapsilta asiakasmuistiinpanoja sekä lastensuojelutarpeen selvityksen yhteenvedoja, yksittäisillä lapsilla saattaa olla useita lastensuojelutarpeen selvityksen yhteenvedoja, mutta ei lainkaan asiakassuunnitelmaa. Tiina Muukkonen (2008, 42) totesi, että pääkaupunkiseudulla, samoin kuin muualla Suomessa, jää runsaasti lastensuojelun asiakassuunnitelmia tekemättä, tai niitä ei ole kirjattu asiakastietojärjestelmään asiakassuunnitelman nimellä. Muukkosen (2008, 43) mukaan asiakassuunnitelmien puuttuminen on osin harhaa, sillä suunnitelmat on saatettu merkitä muistiinpanoihin. Hän arvelee, että erillisen suunnitelman tuoma hyöty asiakastyölle on hämärtynyt tai on aina ollutkin epäselvä, mikä osaltaan selittää sen, että sosiaalityöntekijät työpaineen alla tinkivät asiakassuunnitelmien kirjaamisesta. Vai onko kysymys työkäytäntö- ja johtamiskysymyksestä? Nähdäkseni asiakassuunnitelman kohoaminen asiakastyön apuvälineeksi, edellyttää tietois- ta suunnitelman nostamista tarkastelun alle sosiaalityön organisaatiossa. Jotta sosiaalityöntekijät pystyvät näkemään asiakassuunnitelman hyödyn työvälineenä, vaaditaan pysähtymistä: miten suunnitelmat voidaan laatia yhdessä asiakkaan kanssa ja siten, että se hyödyntää työskentelyprosessia? Lisäksi suunnitelman tulisi asiakirjana olla sellainen, että sitä voitaisiin hyödyntää myös organisaation sisäisissä tarpeissa. Asiakassuunnitelman tulisi saada lähetteen kaltainen statusarvo organisaation sisäisissä työprosesseissa, jolloin sen käyttöarvo olisi mahdollisimman moninainen ja se toimisi sitä kautta motivaattorina sosiaalityöntekijöille laatia ja kehittää suunnitelmia. Tämän suuntaista kehitystä on ollut nähtävissä Helsingin sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksessa, mutta nähdäkseni kehitystyötä tulee tarvita entisestään ja rakentaa systemaattinen kehityskonsepti asiakassuunnitelmien määrällisen ja sisällöllisen laadun parantamiseksi. Tämän tavoitteen toteutuminen edellyttää johdonmukaisia ja yhtenäisiä johtamiskäytäntöjä sekä yhteisesti jaettua näkemystä asiakassuunnitelman merkityksestä läpi kaikkien organisaatiotasojen.

Helsingin kaupungin asiakassuunnitelman pysyväisohje 2010 edellyttää sosiaalityöntekijöitä päivittämään suunnitelman kuuden kuukauden välein. Lastensuojelulaki vaatii, että asiakassuunnitelma päivitetään vähintään kerran vuodessa. Lienee perusteltua kysyä, onko pysyväisohjeen 2010 päivitysvaatimus relevantti, kun lähes puolet asiakkaista on ilman lain edellyttämää asiakassuunnitelmaa. Nähdäkseni olisi tärkeintä kehittää asiakassuunnitelmatyöskentelyä siten, että suunnitelmasta muodostuu aidosti työvälin asiakkaan ja työn-

tekijän työskentelyssä. Kun tähän tavoitteeseen päästää, asiakassuunnitelman päivittyminen tapahtuu luonnollisesti, aina kun lapsen tilanteessa tapahtuu muutoksia työskentelyn tavoitteisiin, lastensuojelun toimenpiteisiin tai lapsen tilanteeseen nähden. Lisäksi voidaan kysyä onko sosiaalityöntekijöiden työn organisoinnilla ja dokumenttikäytäntöjen muuttamisella mahdollista päästä tilanteeseen, jossa jokaisella asiakkaana olevalla lapsella on asiakassuunnitelma? Pro gradu -tutkielmani aineiston perusteella Helsingin sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen vuonna 2013 asettama tavoite siitä, että jokaisella avohuollon sosiaalityön asiakaslapsella on päivitetty asiakassuunnitelma (Helsingin kaupunki 2013, 87), ei tutkimusajankohtana elokuussa 2013 vielä näyttänyt toteutuneen.

Asiakassuunnitelman kehittämistyöhön tulee ehdottomasti kytkeä asiakkaat mukaan. Tarja Vierulan (2012, 149–155) tutkimuksen mukaan asiakkaan arkikieli muuntuu asiakasdokumenteissa institutionaaliseksi asiakirjatiedoksi, jossa asiakkaan ja dokumenttien välinen suhde jäsentyy traumaattisen, toiminnallisen, alistava, toissijaisen ja käytännöllisen suhteen kautta. Asiakas kadottaa kosketuksen henkilökohtaiseen tietoonsa ja transformaatio-prosessin läpikäynyt asiakirjatieto voi olla asiakkaalle tunnistamatonta ja vierasta. Jotta Vierulan esittämä muutosprosessi pystytään välttämään, tarvitaan yhdessä tutkimista, kehittämistä ja kirjoittamista asiakkaiden kanssa. Kuten Kääriäinen, Leinonen ja Metsäranta (2006, 8) toteavat lastensuojelun asiakasdokumentit ovat asiakkaan kannalta erityisen merkittäviä tekstejä, koska niiden perusteella tehdään heitä koskevia tulkintoja ja päätöksiä, joten vähintään mitä voimme edellyttää on, että asiakas tunnistaa itsensä ja tarinansa asiakasdokumenteistaan.

6.2 Asiakastietojärjestelmä tahaton vallankäyttäjä

Tutkielman aineiston asiakassuunnitelmat ovat rakenteeltaan varsin yhtenäiset. Pääsääntöisesti ne noudattivat asiakastietojärjestelmän otsikkomallia: nykytilanne, tavoitteet, toimenpiteet ja työtavat ja arviointi. Joihinkin (n=7) asiakassuunnitelmiin sosiaalityöntekijät ovat kirjanneet lastensuojeluasiakkuuden taustaa. Tutkimusaineiston asiakassuunnitelmista 97 % (n= 69) noudatti Effica YPH -sovelluksen antamaa otsikointia. Lastensuojelulain 30 § ei anna suoranaista ohjeita asiakassuunnitelman otsikoinnille, mutta se on selkeästi toiminut suuntaviivojen antajana 2010 voimaan tulleelle pysyväisohjeelle, joka puolestaan sisältää otsikkorakenteen asiakassuunnitelmalle. Huostaanotto ja sijaishuolto -päätökseen liittyvän asiakassuunnitelman (LsL 43§) otsikkomalli Effica YPH -sovelluksessa on: sijaishuollon tarkoitus, tavoitteet ja toimenpiteet, yhteydenpito vanhempiin ja läheisiin, suunnitelma

vanhemmille järjestettävistä tukitoimista sekä perheen jälleenyhdistämisen mahdollisuudet. Aineistossa olleet huostaanottoon ja sijaishuolto -päätökseen liittyvät asiakassuunnitelmat eivät vastannut lain edellyttämää vaatimusta asiakassuunnitelmalle, sillä niistä puuttuivat lapsen nykytilanteen kuvaus ja lastensuojelu asiakkuuden perustelut. Tutkimuksen perusteella voi todeta, että asiakastietojärjestelmä ohjaa tehokkaasti sosiaalityöntekijöiden asiakassuunnitelman kirjoittamisen tapaa. Asiakastietojärjestelmän huostaanottoon liittyvän asiakassuunnitelman otsikkomallissa ovat vain huostaanottoon liittyvät erityisvaatimukset otsikoituna, jonka seurauksena muu asiakassuunnitelmaan lain ja pysyväisohjeen 2010 mukaisesti kuuluva aines on jäänyt pois huostaanottoon liittyvistä asiakassuunnitelmista. Huostaanoton kuulemistilaisuudessa asiakkaan kanssa käydään läpi kaikki päätökseen liittyvät dokumentit, joista asiakassuunnitelma on yksi. Huostaanottoasiakirjoihin sosiaalityöntekijä kirjaa hyvin tarkasti lapsen lastensuojeluasiakkuuden historia ja huostaanoton perustelut, joten tämä voi osaltaan selittää asiakassuunnitelman niukkuutta.

Saila Huuskonen (2014,12–13, 36, 61,72) toteaa lastensuojelun dokumentointia ja sen käyttöä koskevassa väitöskirjassaan, että sosiaalityöntekijät ovat sekä asiakastietojärjestelmän informaation käyttäjiä että tiedon tuottajia. Huuskosen (2014, 72) mukaan asiakastietojärjestelmät eivät tue riittävästi sosiaalityöntekijöitä heidän työtehtävissään. Tietojärjestelmissä lapsesta kertynyt tieto on hajanaisesti eri paikoissa asiakastietojärjestelmää, mikä tekee tiedon hakemisesta työlää. Oman tutkimukseni tulos tukee erittäin vahvasti Huuskosen tulosta.

Aino Kääriäisen ja Sirpa Kuusisto-Niemen (2004, 457) mukaan lähes kaikki kuntien käyttämät asiakastietojärjestelmät ovat pitkälti ohjelmatoimittajien suunnitteleamia. Kääriäisen ja Kuusisto-Niemen mukaan sosiaalityöntekijöiden tulisi aktiivisemmin vaikuttaa tiedon määrittelyyn ja ohjelmien sisällön luomiseen. Kääriäisen ja Kuusisto-Niemen vaatimukseen on helppo yhtyä, sillä tällä hetkellä Helsingin sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen asiakastietojärjestelmän antamat asiakassuunnitelman otsikkomallit eivät kaikilta osin vastaa sen enempää lain kuin sosiaalityön edellyttämiä vaatimuksia. Suunnitelmien rakenteessa tulisi kiinnittää huomiota asiakkaan osallisuuden näkyväksi tekemiseen ja asiakassuunnitelmien moniäänisyyden vahvistumiseen. Esimerkiksi otsikoinnissa voisi huomioida kaikkien niiden osapuolien näkemykset, joita suunnitelma koskee. Erityisesti suunnitelman arviointia voisi ohjata yksityiskohtaisemmilla otsikoilla ja alaotsikoilla, joita sosiaalityöntekijä voi käyttää kirjoittamisen tukena. Kaiken kaikkiaan laajemmalla otsikoinnilla ja alaotsikoinnilla voidaan tukea ja ohjata asiakassuunnitelmien sisällöllistä rakennetta. Samalla on myös

syitä kehittää toimintarakenteita, joilla sosiaalityöntekijöiden vaikuttamismahdollisuuksia tietojärjestelmien kehitystyössä lisätään. Kuntaliitto ehdotti Valtiontalouden lastensuojelun tuloksellisuustarkastuskertomuksessa, että asiakassuunnitelman laatimista ohjaamaan tarvitaan hyvä ja kaikille helposti saatavilla oleva lomake, joka voisi olla Terveystietokeskuksen ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämässä lastensuojelun käsikirjassa. (Hanhinen & Rintala 2012, 122.) Yhtenäinen asiakassuunnitelmamalli eittämättä tukee asiakkaiden yhdenvertaisuutta. Samalla on kuitenkin riski, että liian tiukalla ohjausjärjestelmällä kavennetaan sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuuden käyttöä ja liikkumavaraa sekä tuotetaan byrokraattinen kaavakejärjestelmä, jossa Vierulan kuvaama institutionaalinen asiakastieto kukoistaa. (Vierula 2012, 149–155.) Riittävä työntekijäresursointi, selkeät organisaatorakenteet ja työkäytännöt ovat perusedellytys asiakkaiden yhdenvertaisuuden toteutumiseksi sosiaalityössä.

Lastensuojelun sosiaalityön tavoitteiden kuvaus aineistossa on epämääräistä ja fraasillista. Abstrakti tukemisen käsite esiintyy suunnitelmissa tiuhasti eikä sitä avata konkreettisen toiminnan tasolle. Tavoitteiden ilmaiseminen abstraktilla tasolla ilman konkreettista tavoitteiden avaamista jättää lastensuojelun sosiaalityön pyrkimykset suunnitelmissa epämääräisiksi ja pinnallisiksi. Ne eivät myöskään velvoita lastensuojelua konkreettiseen toimintaan. Useat (Hiitola & Heinonen 2004; Kääriäinen & Kuusisto-Niemi 2005; Poikela 2010) tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota lastensuojeluasiakirjojen epämääräiseen ja epäselvään kuvaukseen. Ritva Poikela (2010, 208) totesi väitöskirjassaan, että lastensuojelun asiakassuunnitelmien tavoitteita ei määritellä asiakkaan tarpeista lähtien, vaan tarjolla olevista tukitoimista käsin, mikä voi osaltaan selittää tavoitteiden epämääräistä ilmaistapaa lastensuojelun asiakassuunnitelmissa. Mielestäni lastensuojelun työskentelyn tavoitteiden tulisi olla selkeästi ilmaistut, jotta ne voivat toimia työskentelyn ohjaajina ja velvoittajina, niin asiakkaalle kuin sosiaalityöntekijälle. Lähtökohtaisesti pysyväsuhjeessa 2010 on annettu sosiaalityöntekijälle konkreettinen ohjeistus siitä, kuinka lastensuojelun työskentelyn tavoitteet tulisi muotoilla, mutta ohjeiden siirtyminen lasten asiakassuunnitelmiin ei ole tämän aineiston valossa toteutunut. Voikin perustellusti kysyä, pystyisikö tarkemmalla asiakastietojärjestelmän otsikoinnilla vaikuttamaan lastensuojelutyöskentelyn tavoitteiden määrittelyyn.

Esimerkiksi: Lastensuojelutyöskentelyn tavoitteet: (Liisan, vanhemman/vanhempien ja sosiaalityöntekijän näkemys erikseen ilmaistuna)

Kuvatkaa millaiseksi Liisan ja hänen perheensä elämäntilanteen tulisi kehittyä?

Mitä se käytännössä tarkoittaa ja edellyttää?

Tavoitteiden määrittely lapsen, vanhemman ja sosiaalityöntekijän kannalta, lisää asiakkaan osallisuutta, tuo esille eriaänisyyden, joka mahdollistaisi tavoitteisiin perustuvan tukitoimenpiteiden tarjoamisen.

Asiakkaan osallisuus on perusedellytys vaikuttavalle lastensuojelun sosiaalityölle ja osallisuuden toteutuminen tulisi näkyä selkeästi lapsen asiakassuunnitelmassa. (Juhila 2006; Kähkönen & Karila & Holmberg 2008; Mönkkönen 2002; Rousu 2007; Särkelä 2001.) 13.12.2013 lastensuojelulain 29 §:ään lisättiin velvoite: lastensuojelua toteutettaessa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän tulee tavata lapsi asiakassuunnitelmaan tarkemmin kirjattavalla tavalla riittävän usein henkilökohtaisesti (Lastensuojelulaki 29 §). Hallituksen esityksen perusteluissa katsotaan, että lasta tulee tavata lastensuojelun aktiivisessa työskentelyn vaiheessa kaksi tuntia kuukaudessa. (STM:n tiedote 262/2013 12.12.2013.) Myös 2014 julkaistu ensimmäinen valtakunnallinen lastensuojelun laatusuositus korostaa lapsen ja hänen vanhempansa osallisuutta lastensuojelutyöprosessin kaikissa vaiheissa. (Lavikainen & Puustinen-Korhonen & Ruuskanen 2014.)

Aineistossa asiakkaan osallisuutta tulee näkyväksi heikosti. Sinikka Mönkkönen (2002, 85) totesi väitöskirjassaan, ettei hänen tutkimuksessa esittelemäänsä dialogista vuorovaikutusta kuvaavaa puhetapaa vielä näkynyt sosiaalialan asiakastyön tarinoissa, tutkijan kenttätyön havainnoissa sen enempää kuin sosiaali- ja terveysalan työryhmissä tai julkisessa keskustelussa, vaikka dialogisuus oli tullut ihmissuhdetyön retoriikkaan jo 1990-luvulla. Mönkkösen (mt.85) näkemyksen mukaan ilmiö kertoo, siitä etteivät ihmissuhdetyön erilaiset käsitteet muunnu toiminnaksi ellei niille synny merkityksiä. Voikin perustellusti kysyä, kertooko asiakkaan osallisuuden havaintojen vähäisyys tutkimusaineistossa samasta ilmiöstä kuin Mönkkösen kuvauksessa dialogisuuden näkymisessä sosiaalityön käytännöissä vai onko kysymys siitä, että osallisuutta ei ole tehty asiakassuunnitelmissa näkyväksi? Tarja Vierulan (2013, 277–278, 284) toteaa, että asiakkaiden osallisuus on selkeästi tämän hetken normisto, joka on luettavissa virallisista ohjeistuksista. Asiakkaiden osallisuuden kokemukset eivät kuitenkaan vastaa virallista normia. Vanhempien kokemus oli, etteivät he ole asiakirjoissa subjekteja vaan objekteja, joilla ei ole mahdollisuutta määritellä, mitä asiakir-

joihin kirjoitetaan. Mikä lieneekään lastensuojelun päähenkilöiden, lasten, kokemus osallisuudesta lastensuojelun asiakirjojen laatimisessa?

Asiakassuunnitelmien yhteydessä osallisuus rakentuu parhaiten yhdessä kirjoittamisen ajatukselle, joka voi olla konkreettista vierekkäin istumista ja suunnitelman laatimista tai suunnitelman vuorotellen kirjoittamista. Tällä tarkoitan sitä, että sosiaalityöntekijä laatii asiakassuunnitelman pohjan, jota asiakas kommentoi ja täydentää, joko suullisesti tai kirjallisesti. Asiakasta osallistava asiakassuunnitelman laatiminen on mielestäni enemmän prosessi, kuin kertaluontoinen tapahtuma. Asiakassuunnitelman laatimisprosessiin tulee sisältyä itsestään selvästi asiakkaan oikeus sanoa mielipiteensä ja tarkistaa hänestä kirjoitettu teksti. Asiakkaan osallisuuden ulottuvuuksiin kytkeytyy myös vahvasti sosiaalityöntekijän velvollisuus tiedottaa ja muistuttaa asiakasta hänen oikeuksistaan niin asiakasdokumentteihin kuin muuhun lastensuojelun asiakasprosessiin liittyvästä.

Lastensuojelulain ensimmäisestä pykälästä lähtevä premissi taata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön palautuu sosiaalityön uranuurtajaan ja metodisen työskentelyn kehittäjän Mary Richmondin (1917) ja hänen sosiaalisen diagnoosinsa tavoitteisiin, jossa sosiaalityöntekijän tulee muodostaa mahdollisimman monipuolinen kokonaiskuva lapsen tilanteesta ja työskennellä sen pohjalta systemaattisesti. Richmondin ajattelussa lapsen sosiaalisen ympäristön ja sosiaalisen verkoston vuorovaikutus muodostavat kokonaisuuden, jota yksilöllisesti tarkastelemalla sosiaalityöntekijän tulee ohjata työskentelyään. (Granfelt 1999, 179; Närhi & Matthies 2015, 2-3.) Richmondin ajatuksia seuraten lastensuojelun asiakassuunnitelma voisi olla asiakirja, jonne lapsen elinympäristö niin materiaalisena kuin immateriaalisena on tallentunut, mutta tutkielmani aineistossa lapsen kasvuympäristö ja elinolot olivat näkymättömissä. Aineistosta ei siis löytynyt vihjeitä siitä, millaiseksi lapsen sosiaalinen, psyykinen ja fyysinen ympäristö arvioitiin, millaiset sosiaaliset verkostot ja mitkä elementit elinympäristössä tukevat lapsen kasvua ja kehitystä? Joissakin suunnitelmissa oli kerrottu lapsen asuinalueen nimi, mainittu ketä ihmisiä kuuluu lapsen perheeseen ja missä lapsi käy koulua, mutta lapsen ja ympäristön välisen suhteen analyysistä ei ollut löydettävissä mitään viitteitä. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että asiakassuunnitelmissa ei ole nähty tarpeelliseksi kuvata, kuinka lastensuojelulain 1 §:ssä mainittu lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön käytännössä toteutuu ja mitä se ylipäättään lapsen elämässä merkitsee.

7 POHDINTA

Susan Whiten ja Gerhard Riemannin (2009, 84) mukaan sosiaalityön tutkimuksen ja opetuksen tulee kehittyä siten, että sosiaalityöntekijät ovat sekä tutkimuksen tekijöitä että aktiivisia tutkimuksen käyttäjiä. Pro gradu -tutkielmaa tehdessäni tavoitteenani oli tutkimusprosessin yhdistäminen lastensuojelun sosiaalityön arjesta nouseviin kysymyksenasetteluihin. Lastensuojelun sosiaalityössä näyttäytyvät monet yhteiskunnalliset käytännöt ja niiden sovellutukset, jotka vaativat kriittistä ja tutkimuksellista tarkastelua, siksi olen kääntänyt tutkimuksellisen katseen kohti lastensuojelun asiakassuunnitelmaa. Maailma, jossa asiakassuunnitelmat on tuotettu, näyttäytyy kompleksisena, yksilökeskeisenä, polarisoituneena eri vastavoimien taistelutantereena, jossa ekososiaalisen lähestymistavan antamat työkalut ovat nähtävillä, mutta eivät ole vielä käytössä. Tässä kappaleessa punnitsen tutkimusprosessia, esitän tutkielman luotettavuuden arviota ja esittelen jatkotutkimusaiheita.

7.1 Tutkimusprosessin tarkastelu

Susan White ja Gerhard Riemann (2009) vakuuttavat, että valtaiset innovatiiviset voimavarat ovat saatavissa käyttöön, niin sosiaalityössä kuin sosiaalityön tutkimuksen piirissä, kun sosiaalityöntekijät itse ryhtyvät tutkijoiksi ja tutkimuksen käyttäjiksi. White ja Riemann (2009, 87; kts. myös Koskela 2007, 92) aloittavat kunnioittavan listansa käytännön esimerkeistä sosiaalityön tutkimuksen ja käytännön synteesisistä esittelemällä Straussin ja Glaserin urauurtavan tutkimusprojektin kuolevien potilaiden ja hoitohenkilökunnan kokemuksista, joiden tuloksena GT tutkimusmenetelmä syntyi. Minun on helppo vakuuttua, että Whiten ja Riemannin väittäminen on tosi, sillä oma kokemukseni sosiaalityöntekijän työn, opiskelun ja tutkimuksen yhdistämisestä on tuonut rivisosiaalityöntekijän arkeen dialogin, joka on pakottanut jatkuvaan oman työn arviointiin ja kehittämiseen. Jokainen luettu tutkimus on virittänyt jollakin tavoin tarkastelemaan ja arviomaan omaa sosiaalityön tekemisen tapaa ja aikaisempien tutkimuksien tuottamat näkökulmat ovat antaneet suunnattoman arvokkaita oivalluksia oman tutkielmani tulosten tarkasteluun.

Tutkimusprosessin merkitys itselleni on ollut ammatillisesti erittäin merkittävä. Koko pitkän ja työlään koodausprosessin ajan olen reflektoinut omaa tapaani laatia asiakassuunnitelmia. Vääjäämättömästi katseeni on kohdistunut myös sosiaalityön dokumentointiin yleisesti. Tutkimusprosessi on herkistänyt minut tarkastelemaan sosiaalityössä tuotettuja tekstejä ja niiden lukemistapaa: Mitä ja miten sosiaalityössä dokumentoidaan? Mitä ja miten

asiakirjoja tulee lukea? Mitä niistä voi oppia? Olen eri havaintoyksikköjä koodatessani tehnyt arvokkaita huomioita siitä, miten voin kehittää yhdessä asiakkaideni kanssa kirjoittamiani asiakassuunnitelmia. Olen saanut aineistosta esimerkkejä siitä, kuinka muotoilla lastensuojelutyöskentelyn tavoitteet selkeästi, kuinka perustella havaittuja huolia ja kuinka jäsentää asiakassuunnitelmaa, niin että se vastaa lastensuojelulain 30 §:ssä ja pysyväisohjeessa 2010 esitettyjä vaatimuksia. Pienessä mittakaavassa GT -analyysimenetelmä on vastannut sille asetettuihin vaatimuksiin, sillä tutkijana ja sosiaalityöntekijänä olen tutkimusprosessin myötä tuottanut jäsentynyttä tietoa, jota olen voinut myös ammatillisessa toiminnassani hyödyntää. Vierulan (2013, 292–294) artikkeli lukiessani tein oivalluksen asiakassuunnitelmien kategorisen lähettämisen kyseenalaistamisesta, kun hän kuvasi asiakkaiden pohdintoja lähetettyjen asiakirjojen tietoturvariskeistä ja menneisyyden muistojen pysyvyydestä. Seuraavan kerran, kun päivitän asiakassuunnitelman lupaan kysyä asiakkaalta haluaako hän sen kotiin lähetettynä, vai tuntuisiko sittenkin turvallisemmalta lukea asiakassuunnitelma kanssani asiakastietojärjestelmältä ja jättää se sinne.

Tutkielman tekeminen on antanut minulle kokemuksen sosiaalityön käytännön ja tutkimuksen yhdistämisestä. Tutkimuksen työstäminen tutkimussuunnitelman teosta pro gradu -tutkielman viimeiseen pisteeseen saakka on ollut prosessi, joka on vääjäämättömästi vaikuttanut omaan tapaan tehdä lastensuojelun sosiaalityötä. Tutkimusprosessin edetessä olen pohtinut lastensuojelun asiakassuunnitelmaa ja sen merkitystä asiakastyön välineenä, olen puhunut asiakkailleni asiakassuunnitelman lakisääteisestä merkityksestä, olen entistä intensiivisemmin etsinyt ilmaisuvoimaisia tapoja kuvata lapsen elinolosuhteita ja olen etsinyt erilaisia tapoja, joilla asiakkaat itse ja heidän vanhempansa osallistuisivat asiakassuunnitelman kirjoittamiseen. Tutkimusaineiston antama viisaus, oppi ja oivallukset ovat väistämättä siirtyneet asiakkaideni suunnitelmiin. Mitä tietoisemmin olen käyttänyt lastensuojelun asiakassuunnitelmaa työvälineenä asiakkaideni kanssa, sitä enemmän se on jäsentänyt ja ryhdyttänyt työprosessia. Pohdintani ja kehittämisajatukseni ovat siirtyneet myös lastensuojelutiimimme yhteiseen keskusteluun ja sitä kautta tutkimuksen tekemisellä on ollut laajemmat merkitykset ja vaikutukset.

Kattavan asiakassuunnitelman pohjana tulee olla arvio, joka sisältää asiakkaan, perheenjäsenten ja asiakkaan verkostojen tuottaman tiedon ja sen analyysin. Arvion pohjalta laaditaan suunnitelma tarvittavista interventioista ja niiden arvioinnista. (O'Hare 2007, 36–37.) Pysyväisohje 2010 toteaa, että asiakassuunnitelma laadinnan pohjana on lastensuojelutarpeen selvitys, joka on kokonaisvaltainen jäsenitys lapsen ja hänen perheensä elämäntilan-

teesta ja olosuhteista. Selvitykseen perustuen määritellään asiakassuunnitelman muutostarpeet, tavoitteet, keinot ja arviointi. (Pysyväisohje 2010, 2.) Olen O'Haren ja pysyväisohjeen 2010 laatijoiden kanssa samaa mieltä siitä, että asiakassuunnitelman pohjana on oltava perusteellinen arvio, olipa se peräisin lastensuojelutarpeen selvityksestä tai asiakkaan ja sosiaalityöntekijän tilannepäivityksestä. Näkemykseni mukaan ydinkategoriassa kuvattu pääsylippu lastensuojeluun -kategoria sisältää osin arviosta lähtöisin olevia sisältöjä, mutta vaatii kehittämistä, jotta se vastaisi O'Haren kuvaamaa arviota. Ekososiaalisen sosiaalityön viitekehiksestä nouseva lapsen kokonaisvaltainen kasvuolosuhteiden kuvaus, niin elinympäristön, sosiaalisten kuin emotionaalisten tekijöiden osalta tulee sitoa osaksi lähtöarviota ja lastensuojeluasiakkuuden perusteluja. Ydinkategoriassa esitetyt asiakassuunnitelman rakennetekijät tulee sisältyä suunnitelmiin, siten että lapsen ja hänen vanhempiansa osallisuus nousee päärooliin ja punoutuu tavoitteiden, tukitoimien ja arvion sisälle. Asiakassuunnitelman arvio vaatii jäsentämistä ja systemaattisen arviointimenetelmien kehittämistä. Sosiaalityö ja tukitoimet tulevat näkyviksi työntekijän toiminnan avaamisen kautta. Näin ollen ydinkategoria voi toimia asiakassuunnitelman manuaalin pohjana, sisältäen myös sosiaalityön näkyväksi tekemisen elementit.

Tutkimusmenetelmän valintaan minua luotsasi haluni etäännyttää itseni tutkimuskohteesta. Grounded theoryn valinta analyysimenetelmäksi merkitsi sukeltamista pitkään oppimisen ja erehdyksen kehään. Aineiston koodausprosessi oli aikaa vievä ja työläs prosessi, joka tarjosi tekijälleen niin oivaltamisen iloa kuin syvän ahdistuksen kokemuksia. Avoimen ja aksiaalisen koodauksen aikana aineisto alkoi avautua aivan eri tavoin, kun pelkässä aineiston läpilukuvaiheessa. Luettaessa yksittäisiä asiakassuunnitelmia itsenäisinä kokonaisuuksina, ei esim. sosiaalityöntekijän rooli noussut esiin aineistosta. Avoimen koodauksen vaiheessa purin aineiston käsitetasolle, jonka kautta sosiaalityöntekijän toiminta asiakassuunnitelmissa jäsenyvä aivan uudella tavalla. GT menetelmän aineiston paloittelun ja jälleen kokoamisen tuloksena sosiaalityöntekijän toiminta avautui aineistosta yllättävän selkeästi ja oli tulos, jota en aluksi nähnyt aineistossa. Tämä esimerkki kuvanee osuvasti GT -metodin aineistolähtöistä painotusta, jossa tutkija hakee vastauksia aineistosta, ei aikaisemmasta teoriasta tai hypoteesin testaamisesta. Aineiston avautuminen voi näin olla yllätyksellistä ja antaa vastauksia sellaiseen, mitä tutkija ei ole edes ymmärtänyt kysyä tai etsiä.

7.2 Tutkimuksen luotettavuus

Kvalitatiivisen tutkimuksen aineiston analyysivaihetta ja luotettavuutta tulee arvioida yhdessä. Tutkimusanalyysin riittävän tarkka ja täsmällinen kuvaus on edellytys laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa. Toinen keskeinen lähtökohta luotettavuutta arvioidaessa on tutkijan avoin subjektiviteetti, sillä laadullisessa tutkimuksessa tutkija on keskeinen tutkimusväline. (Eskola & Suoranta 1998, 209, 211; Strauss & Corbin 1990, 249.) Olen johdantoluvussa, sivulla 1-2, pyrkinyt avaamaan mahdollisimman tarkasti oman tutkijapositioni, suhteessa tutkimuskohteeseen, jotta lukijalla olisi riittävät työvälineet, tutkimusraporttia lukiessaan, arvioida tutkimuksen luotettavuutta tutkijatyökalun osalta. Luvuissa kolme (sivut 14–19), neljä (sivut 21–23) ja viisi (sivut 36–56) kuvaan tutkimusaineistoni, -prosessin ja analyysin tulokset, joiden arviointi on tutkimuksen luotettavuuden kannalta merkittävä.

Strauss ja Corbin (1990, 254–257) esittävät seitsemänkohtaisen Grounded theory -menetelmällä tehdyn empiirisen tutkimuksen arviointikriteeritön, jossa tutkijan tulee vastata kysymyksiin: onko tutkimuksessa syntynyt teoria tai ydinkäsite luotu koodaamisen tuloksena, onko käsite systemaattisesti liitetty, ovatko kategoriat tarkasti rakennettuja, onko kategorioiden välillä useita yhteyksiä, kuinka paljon teoriaan on rakentunut vaihtelua, onko prosessi otettu huomioon, ovatko teoreettiset löydökset riittävän merkittäviä ja missä määrin. Tutkimuksessani sitouduin Strauss ja Corbinin (1990) tutkimusstrategiseen etenemiseen, jossa aineiston analyysi eteni avoimen- ja aksiaalisen koodauksen kautta selektiiviseen koodaukseen. Analyysiprosessin tuloksena syntyy teoria tai malli tutkitusta ilmiöstä. (Järvinen & Järvinen 2004, 72–73, Birks & Mills 2011, 90, Koskela 2007, 93, Luomanen 2010, 356, Siitonen 1999, 48, Strauss & Corbin 1990, 61–74, 96–142, Vepsäläinen 2007, 92.) Tutkimukseni aineiston keruu ja analyysi eivät ole vuorotelleet puhtasoppisesti grounded theoryn mukaisesti, joka olisi tarkoittanut aineiston keruun jatkamista analyysin edetessä esim. asiakashaastattelujen muodossa. Erilaisten aineistojen täydentäminen tulisi jatkaa grounded theory- menetelmän mukaan niin kauan kun saturaatiopiste saavutetaan, eikä uusi tutkimusaineisto tuot lisää uusia kategorioita tai ominaisuuksia jo kerättyyn ja analysoituun aineistoon. (Koskela 2007, 94–95, Luomanen 2010, 353–354, Strauss & Corbin 1990, 176–193.) Analyysin edetessä täydensin aineistoa liittämällä mukaan lastensuojelulain 30 § ja pysyväsiohjeen 2010. Täydentävä aineisto toimi koodausvaiheiden läpi pääaineistosta havaittujen kategorioiden testaajana ja peilaajana. Vertasin pääaineistossa säännönmukaisesti esiintyviä havaintoyksikköjä sekä huomiota herättävän niukkoja ha-

vainoja täydentävään aineistoon ja arvioin syntykö havainnoille kategorian asema aineistossa. (Strauss & Corbin 1990, 177.) Aloitin pääaineiston analyysin avoimella koodauksella, jossa vähitellen alkoi muodostua alakategorioita, joista muodostin kategorioita. Täydentävän aineiston koodaus noudatti pääaineistossa rakennettujen alakategorioiden logiikkaa. Avoimen koodauksen jäsenyyksen esitin taulukossa 6 sivulla 35. Tutkimukseni ydinkategoriaksi rakentui lastensuojelun sosiaalityön legitimointi, johon integroitui aineistosta koodauksen avulla syntyneet kategoriat. Ydinkategorian rakentumisen visualisoin kuviossa 6 sivulla 65.

Tutkimuksen luotettavuuden arviointia voidaan ja tehdään myös kvantitatiivisesta tutkimuksesta peräisin olevien validiteetin ja reliabiliteetin käsitteiden avulla. Validiteetilla tarkoitetaan tutkimuksen luotettavuutta siinä merkityksessä, ollaanko tutkimassa sitä, mitä on tarkoitus tutkia. Validiteetti jaetaan sisäiseen ja ulkoiseen: Ulkoisella validiteetilla tarkoitetaan tutkimuksen yleistettävyyttä, jolla ymmärretään tehtyjen tulkintojen ja johtopäätösten sekä aineiston välisen suhteen pätevyyttä. Sisäisellä validiteetilla tarkoittaa tutkimuksen omaa luotettavuutta, jolla viitataan tutkimuksen teoreettisiin ja käsitteellisten määrittelyjen sopusointuun. (Metsämuuronen 2006, 55; Eskola & Suoranta 1998, 214.) Tutkielmassani lähdin tutkimaan Helsingin sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksessa tuotettuja lastensuojelun asiakassuunnitelmia, jolloin tutkimustulokset ovat yleistettävissä vain tutkimuksen kohteena olevan kunnan alueella. Tutkimuksen kohde, lastensuojelun asiakassuunnitelmat, ovat kuitenkin tutkittavissa myös valtakunnallisesti, joten saamieni tulosten testaaminen ja vertaaminen toisissa kunnissa toteutettujen tutkimusten kanssa on mahdollista. Tutkimuksen teoreettiset käsitteet tulevat pitkälti tutkimusmetodista käsin, jolloin keskiöön nousee arvio siitä, kuinka olen pystynyt sisäistämään ja soveltamaan grounded theory menetelmän käsitteistön tutkimuksessani. Olen perehtynyt grounded theoryn lukemalla metodikirjallisuutta, kuuntelemalla ja katselemalla The Grounded Theory Institute:n julkaisemia luentoja sekä muita YouTube -palvelusta löydettäviä luentoja GT -menetelmästä. Lisäksi olen tutustunut useisiin GT -menetelmällä toteutettuihin tutkimuksiin.

Tutkimuksen reliabiliteetilla tarkoitetaan aineiston käsittelyn ja analyysin luotettavuutta. Reliabiliteetin määrittelyyn liittyvät pysyvyyden, tarkkuuden ja toistettavuuden kriteerit. (Anttila 1998; Eskola & Suoranta 1998, 214–217.) Pro gradu-tutkielmani primaariaineisto koostuu asiakassuunnitelmista, jotka ovat sosiaalihuollon yleinen dokumentaatiotyyppi ja yksi keskeisimmistä asiakirjoista. (Laaksonen ym. 2011, 48.) Täydentävän aineiston muodostavat lastensuojelulain 30 § ja Helsingin kaupungin pysyväisohje 2010 asiakassuunni-

telman laatimisesta. Näin ollen tutkielmani aineiston muodostavat erityyppiset dokumentit. Tutkimuksen reliabiliteetin kannalta tutkimusaineistoni on otollinen, sillä tutkimukseni on toistettavissa uudelleen ja uudelleen. Pääaineisto on tallennettuna Helsingin sosiaali- ja terveysviraston asiakastietojärjestelmään, josta se on poimittavissa 14.8.2013 hakutiedolla. Aineiston keruun olen kuvannut yksityiskohtaisesti luvussa 3.2 Tutkimusaineisto, joten sitä seuraamalla on mahdollista toistaa tutkimusaineiston poiminta uudelleen. Myös täydentävä aineisto on saatavilla vielä vuosien jälkeen. Jotta tutkijatyökalun vaikutus tutkimuksen tulokseen, voitaisiin arvioida, olisi tutkimus toistettava identtisellä tutkimusasetelmalla ja tutkimusmetodilla toisen tutkijan toimesta. Käsillä olevassa tutkimuksessa tutkijalla oli läheinen suhde tutkimuskohteeseen ja runsaasti kokemuksellista tietoa tutkimusaineistosta, sen kielestä, käyttötavoista ym. Mielenkiintoista olisi koetella tutkimusta ja sen luotettavuutta toistamalla tutkimus uudelleen sellaisen tutkijan toimesta, joka ei ole perehtynyt lastensuojelun tematiikkaan käytännön tasolla eikä myöskään entuudestaan tunne Helsingin sosiaali- ja terveysviraston työkäytäntöjä ja palvelurakennetta.

7.3 Jatkotutkimusaiheet

Effica YPH sovellutus on todellinen tiedon aarrearkku, josta lastensuojelun työprosessien tutkimus pystyy ammentamaan loputtoman määrän aineistoa, niin lastensuojelun dokumentaatiosta, kun asiakasprosesseista. Lastensuojelulain 25 b § edellyttää sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen pitämään rekisteriä lastensuojeluilmoituksista ja ilmoitusten sijaan tehdyistä pyynnöistä lastensuojelutarpeen arvioimiseksi sekä niiden sisällöstä (Lastensuojelulaki 25b§), laki edellyttää myös lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää laatimaan lastensuojelutarpeen selvityksen, asiakassuunnitelman, jota tarvittaessa täydennetään hoito- ja kasvatussuunnitelmalla, lastensuojelun työntekijöiden tulee merkitä lasta tai nuorta koskeviin asiakasasiakirjoihin lastensuojeluasian 26 §:n 1 momentissa tarkoitettua vireille tulosta lähtien kaikki lapsen tai nuoren tarvitsemien lastensuojelutoimenpiteiden järjestämiseen vaikuttavat tiedot sekä toimenpiteiden suunnittelun, toteuttamisen ja seurannan kannalta tarpeelliset tiedot. (Lastensuojelulaki 27§, 30§, 33§.) Mikäli lapsi sijoitetaan kii-reellisesti, avohuollon tukitoimenpiteenä tai huostaan otetaan ja sijoitetaan kodin ulkopuol- lelle, tehdään asiasta päätös, joka kirjataan lapsen asiakirjoihin. Pelkästään edellä esitettyjä dokumentteja ja asiakastyönmerkintöjä tutkimalla voitaisiin laajentaa kuvaa lastensuojelusta ja tuottaa tietoa mm lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteistä ja sosiaalityöntekijöiden työskentelyn intensiteetistä. Tähänastisen tutkimuksen katse on kohdistunut pääsään-

töisesti huostaanottopäätöksiin ja asiakasmuistiinpanoihin. (mm Hiitola & Heinonen 2009; Kajava 1997; Kääriäinen 2003; Pekkarinen 2010; Saurama 2002.) Tästä säännöstä tekee poikkeuksen Riitta Katajamäen (2010) pro gradu -tutkielma, Onko viimesijaisesta tullut ensisijaista, jossa hän tutki Vantaan kaupungin lastensuojeluilmoituksia.

Asiakastietojärjestelmän hyödyntäminen lastensuojelututkimuksessa on mielestäni ali-hyödynnetty aineistolähde. Mielenkiintoista olisi selvittää kaikkien asiakastietojärjestelmän mukaan asiakkaina olevien lasten asiakkuuden tila. Toteutetaanko heidän kanssaan tavoitteellista sosiaalityötä, joka vain on jäänyt sosiaalityöntekijöiden työpaineen alla kirjaamatta suunnitelmiin? Vai onko tietojärjestelmässä Gogolin kuolleita sieluja (Gogol 1970), jotka ovat olemassa tietojärjestelmässä, mutta joiden kanssa ei todellisuudessa työskennellä? 2008 voimaan tulleen lastensuojelulain yksi tavoite oli terävöittää asiakkuuden käsitettä lastensuojelussa, siten että lastensuojelun asiakkuus on selkeästi alkava prosessi, jolla on myös päätepiste. Kuinka hyvin tämä tavoite toteutuu? Aineistossani oli lastensuojeluna asiakkaina olevia lapsia, joilla ei ollut lainkaan asiakassuunnitelmaa tai se oli yli vuoden vanha (n=38) 40 %. Erinomainen jatkotutkimuksen aihe olisi selvittää näiden 38 lapsen lastensuojeluasiakkuuden kulku ja tilanne.

Sirkka Rousun (2007, 11) mukaan keskeinen lastensuojelutyön onnistumiseen vaikuttava tekijä on asiakkaan kanssa yhdessä laadittu tavoitteellinen asiakassuunnitelma. Asiakassuunnitelman laatiminen edellyttää aidon työskentelysuhteen rakentumista (Juhila 2006, 118; Kähkönen & Karila & Holmberg 2008, 39–40; Mönkkönen 2002, 87; Särkelä 2001, 31–42), jotta suunnitelma toimisi apuvälineenä suunnitelmalliselle lastensuojelutyölle. Välttämätön jatkotutkimuksen kohde on asiakkaiden käsityksien selvittäminen asiakassuunnitelmasta ja sen funktiosta. Kuinka asiakkaat näkevät asiakassuunnitelman merkityksen lastensuojeluasiakkuuden työprosessissa? Kuinka asiakassuunnitelmatyöskentelyä tulisi kehittää, jotta se palvelisi asiakkaiden tarpeita paremmin? Tarja Vierula (2013) on tutkinut huostaanotettujen lasten vanhempien kokemuksia lastensuojelun asiakirjakäytännöistä ja hän on pohtinut asiakkaiden osallisuuden toteutumista lastensuojelun asiakirjakäytännöissä. Samat kysymykset, jotka Vierula on esittänyt lasten vanhemmille, olisi tärkeää esittää myös lapsille. Kokemusasiatuntijatutkimuksella ei vain lisättäisi ja laajennettaisi sosiaalityön tiedonmuodostusta, vaan luotaisiin ekososiaalisen sosiaalityön ulottuvuuteen liittyvää yhteisöllisyyden areenoita asiakkaille.

Tutkielmani tarjoaa yhden kuvakulman lastensuojelun asiakassuunnitelmiin Helsingissä. Tämä näkökulma vaatii rinnalleen vielä monia muita ulottuvuuksia, jotta lastensuojelun asiakassuunnitelma tulisi laajemmin ymmärretyksi. Tarvitaan asiakkaiden näkemykset asiakassuunnitelman työstämisprosessista ja sen merkityksestä heille, tarvitaan yhteistyötahojen näkemys, kuten laitosten työntekijöiden ja asiakasohjauksen käsitykset.

LÄHTEET

Aarto-Pesonen, Leena (2013) ”Tää koulutus ei oo tehnyt musta pelkkää jumppamaikkaa” Substantiivinen teoria aikuisoppijan ammatillisen kasvun holistisesta prosessista liikunnanopettajakoulutuksessa. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/41012/978-951-39-5096-5_vaitos23032013.pdf?sequence=1 [Viittauspäivä 8.4.2014]

Ahlgren-Leinvuo, Hanna (2013) Kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelujen ja kustannusten vertailu vuonna 2012. Helsinki: Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 7/2013. http://www.kuusikkokunnat.fi/SIRA_Files/downloads/Lastensuojelu_raportti_30082013.pdf [Viittauspäivä 26.3.2014]

Atkinson, Paul & Coffey, Amanda (2004) Analysing documentary realities. Teoksessa Silverman, David (ed.) Qualitative research. Theory, Method and Practide. London: SAGA Publications Ltd. 56–75

Birks, Melanie & Mills, Jane (2011) Grounded theory. A practical guide. London: Sage.

Dey, Ian (2004) Grounded theory. Teoksessa Seale, Clive, Gobo, Giampietro, Gubrium, Jaber F, Silverman, David (ed.) Qualitative research practice. London: Sage 80–93.

Eskola, Jari (2001) Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus 133–157.

Eskola, Jari & Suoranta Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Gogol, Nikolai (1970) *Kuolleet sielut*. Otava.

Granfelt, Riitta (1993) Psykososiaalinen orientaatio sosiaalityössä. Teoksessa Granfelt, Riitta & Jokiranta, Harri & Karvonen, Synnöve & Matthies, Aila-Leena & Pohjola, Anneli (toim.) *Monisärmäinen sosiaalityö*. Helsinki: Sosiaaliturvan Keskusliitto 177–222.

Hanhinen, Sari & Rintala Taina (2012) Tuloksellisuustarkastuskertomus Lastensuojelu. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. http://www.e-julkaisu.fi/vtv/lastensuojelu/pdf/6_2012_lastensuojelu_netti.pdf [Viittauspäivä 6.1.2014]

Heino, Tarja (2007) *Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana*. Helsinki: Stakes.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2000) *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.

Hiitola, Johanna & Heinonen, Hanna (2009) *Huostaanotto ja oikeudellinen päätöksenteko. Hallinto-oikeuksien ratkaisut huostaanottoasioissa 2008*. Helsinki: Yliopistopaino. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/79959/f84ee235-d74a-4898-af24-deb260f3a806.pdf?sequence=1> [Viittauspäivä 8.4.2014]

Hugman, Richard (2009) *Social work research and ethics*. Teoksessa Shaw, I. & Briar-Lawson, K. & Orme, J. & Ruckdeschel, R. (ed.) *The Sage Handbook of Social Work Research*. USA. Los Angeles: Sage 149–163.

Hurtig, Johanna (2003) *Lasta suojelemassa. Etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä*. Akateeminen väitöskirja. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.

Huuskonen, Saira (2014) Recording and Use of Information in a Client Information System in Child Protection Work. Akateeminen väitöskirja. Tampere: University of Tampere, School of Information Sciences Finland. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/94893/978-951-44-9368-3.pdf?sequence=1> [Viittauspäivä 20.4.2014]

Juden-Tupakka, Soila (2000) Daya naisten maailman välittäjänä. Kehitysyhteistyöprojektiin osallistuneita yläegyptiläisiä kyläkättilöitä koskeva tutkimus. Akateeminen väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 165.

Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.

Järvinen, Pertti & Järvinen, Annikki (2004) Tutkimustyön metodeista. Tampere: Opinpajan kirja.

Kajava, Mirja (1997) Lapsen etu huostaanotto-prosessissa. Tutkimus pakkohuostaanotoista. Oulu: Oulun Yliopisto.

Kananoja, Aulikki & Lavikainen, Marjo & Oranen, Mikko (2013) Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmän loppuraportti. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Karvonen-Niinikoski, Synnöve & Tapola Maria (2002) Dokumentointi sosiaalityössä -perinteitä ja haasteita. Talentia lehti. Sosiaalityön tutkimuksen seura 2002, 9-12.

Katajamäki, Riitta (2010) Onko viimesijaisesta tullut ensisijaista? Huoli, riski ja puuttuminen lastensuojeluilmoituksissa. Pro gradu -tutkielma. Kokkola: Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.

Koponen, Leena (2003) Iäkkään potilaan siirtyminen kodin ja sairaalan välillä. Substantiivinen teoria selviytymisestä ja yhteistyöstä. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto hoitotieteen laitos. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.

Koskela, Hannu (2007) Grounded theory. Teoksessa Syrjälä, Eija & Eronen, Ari & Värri Veli-Matti (toim.) Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere: Tampereen yliopisto 91–110.

Kumpula, Kristiina (2013) 8-vuotiaan lapsen kuolemaan johtaneet tapahtumat. Helsinki: Oikeusministeriön julkaisu 32/2013.
http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1370865930372/Files/8-vuotiaan_lapsen_kuolemaan_johtaneet_tapahtumat.pdf [Viittauspäivä 18.7.2014]

Kuoppa Marja, Hehku Kristiina ja Stenroos Marja-Leena (2009) Suojeleeko laki lasta II - Selvitys lastensuojelulain toimeenpanosta Etelä-Suomen läänin kunnissa. Hämeenlinna: Etelä-Suomen lääninhallitus, sosiaali- ja terveystieteiden julkaisuja 04/2009.

Kuusisto-Niemi, Sirpa & Kääriäinen, Aino (2005): Hiljaisen tiedon vallasta näkyvän tiedon valtaan – puheenvuoro tiedon näkyväksi tekemisen puolesta. *Janus* 13(4), 452–460.

Kähkönen, Seppo, Karila, Irma, Holmberg, Nils (toim.) (2008) Kognitiivinen psykoterapia. Helsinki: Duodecim.

Kääriäinen, Aino (2003) Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina. Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka. Akateeminen väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia 1/2003.

Kääriäinen, Aino & Leinonen, Ansa & Metsäranta, Hannele (2006) Lastensuojelutyön dokumentointi. Opastusta ja ideoita käytäntöön. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus

Laaksonen, Maarit & Kääriäinen, Aino & Penttilä, Marja & Tapola-Haapala, Maria & Sahala, Heli & Kärki, Jarmo & Jäppinen, Anu (2011) Asiakastyön dokumentointi sosiaali-huollossa. Opastusta asiakastiedon käyttöön ja kirjaamiseen. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Lastensuojelu 2012 (2013) Helsinki: THL, Tilastoraportti 30/2013. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110691/Tr30_13.pdf?sequence=5 [Viittauspäivä 13.8.2014]

Lavikainen, Marjo & Puustinen-Korhonen Aila & Ruuskanen Kristiina (toim.) (2014) Lastensuojelun laatusuositus. Tampere: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Luomanen, Jari (2010) Straussilainen grounded theory-menetelmä. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) Haastattelu analyysi. Tampere: Vastapaino 351–371.

Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati (2014) Ekososiaalinen lähestymistapa rakenteellisen sosiaalityön viitekehyksenä. Teoksessa Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana(toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014: UNIPress 87–116.

Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati (2013) Ympäristökysymysten ajankohtaisuus globaalissa ja paikallisessa sosiaalityössä. Talentia lehti. Sosiaalityön tutkimuksen seura 2013 23–28.

Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati (toim.) (1998) Ekososiaalisia oivalluksia sosiaalityön arjessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.

Matthies, Aila-Leena (1993) Ekologinen lähestymistapa sosiaalityössä. Teoksessa Granfelt, Riitta & Jokiranta, Harri & Karvonen, Synnöve & Matthies, Aila-Leena & Pohjola, Anneli (toim.) Monisärmäinen sosiaalityö. Helsinki: Sosiaaliturvan Keskusliitto 229–252.

Metsämuuronen, Jari (2006) Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Vaajakoski: International Methelp.

Morén, Stefan (1999) Dokumentationens roll i socialt arbete. Perspektiv och utvecklingsmöjligheter. Socialvetenskaplig tidskrift 6(4), 329-342.

Muukkonen, Tiina (toim.) (2008) Suunnitelmallinen sosiaalityö lapsen kanssa. Helsinki: Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 17.

Mönkkönen, Kaarina (2002) Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Vastaamisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Akateeminen väitöskirja. Kuopio: Kuopion yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos.

Närhi, Kati & Matthies, Aila-Leena (2015) Conceptual and historical analysis of ecological social work. Teoksessa McKinnon, Jennifer & Alston, Margaret (eds) Ecological social-work: towards sustainability Hampshire: Palgrave (forthcoming)

Närhi, Kati (2004) The Eco-social Approach in Social Work and the Challenges to the Expertise of Social Work. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

O'Hare, Thomas (2007) Essential Skills of Social Work Practice. Assessment, Intervention, Evaluation. Chicago: Lyceum books.

Ojaniemi, Pekka & Rantajärvi, Kaisa-Maria (2010) Alkuarvioinnista suunnitelmalliseen lastensuojelun sosiaalityöhön. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus 219–244.

Pease, Bob (2009) Challenging the dominant paradigm: Social work research, social justice and social change. Teoksessa Shaw, I. & Briar-Lawson, K. & Orme, J. & Ruckdeschel, R. (ed.) The Sage Handbook of Social Work Research. Los Angeles: Sage 99–112.

Pekkarinen, Elina (2011) Stadilaispojat, rikokset ja lastensuojelu. Viisi tapaustutkimusta kuudelta vuosikymmeneltä. Akateeminen väitöskirja. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 102.

Pekkarinen, Elina (2011) Lastensuojelun tieto ja tutkimus – Asiantuntijoiden näkökulmasta. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura verkkojulkaisuja 51. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/lastensuojeluntieto.pdf> [Viittauspäivä 27.1.2014]

Polkela, Ritva (2010) Asiakassuunnitelma asiakaslähtöistä auttamista tavoitteellistamassa. Kohteen rakentumisen moniääninen menetelmä. Akateeminen väitöskirja. Helsingin yliopisto: Sosiaalitieteiden laitos.

Puotinen, Sanna (2008) ”Jos olisin koulukuraattori...” Yhdeksäsluokkalaisten näkemyksiä koulun sosiaalityöstä. Pro gradu -tutkielma. Kokkola: Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.

Rousu, Sirkka (2007) Lastensuojelun tuloksellisuuden arviointi organisaatiossa Näkymätön tuloksellisuus näkyväksi. Helsinki: Tampereen yliopisto & Suomen kuntaliitto.

Räty, Tapio (2007) Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita.

Räty, Tapio (2010) Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.

Sauramo, Erja (2002) Vastoin vanhempien tahtoa. Akateeminen väitöskirja. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus 2002:7.

Siitonen, Juha (1999) Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Akateeminen väitöskirja. Oulun yliopisto, opettajankoulutuslaitos. Oulu: Oulu University Library. <http://herkules oulu.fi/isbn951425340X/isbn951425340X.pdf> [Viittauspäivä 26.3.2014]

Sinko, Päivi (2001) Lastensuojelu, juridisoituminen ja lapsen oikeudet. Teoksessa Maritta, Törrönen (toim.) Lapsuuden hyvinvointi. Yhteiskuntapoliittinen puheenvuoro. Helsinki: Pelastakaa lapset – Rädda Barnen, 128–149.

Stern, Phillis Noerager (1994) Eroding Grounded Theory. Teoksessa: Morse, Janice M (toim.) Critical issues in qualitative research methods. California: Sage 212-223.

Strauss, Anselm L. (1987) Qualitative analysis for social scientists. New York: Cambridge university press.

Strauss, Anselm & Corbin, Juliet (1990) Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques. London: Sage.

Särkelä, Antti (2001) Välittäminen ammattina. Tampere: Vastapaino.

Särkiö, Hanna & Lunabba, Harry (2009) Sosiaalityöntekijä prosessin asiantuntijana ja johtajana. Teoksessa Heinonen, Hanna & Metsälä, Johanna (toim.) Lastensuojelua kehittämässä. Kokemuksia pääkaupunkiseudulta. Helsinki: Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 19, 129–147.

Taskinen, Sirpa (2007) Lastensuojelulaki (417/2007) Soveltamisopas. Helsinki: STAKES.

Thompson, Neal (2010) Theorizing Social Work Practice. Great Britain: Palgrave Macmillan.

Tuomi Jouni & Sarajärvi Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Varto, Juha (1992) Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä Teoksen verkkojulkaisu on vuodelta 2005. Pro gradu-tutkielmassa käytetty teoksen verkkojulkaisua.

http://arted.uiah.fi/synnyt/kirjat/varto_laadullisen_tutkimuksen_metodologia.pdf [Viittauspäivä 4.1.2014]

Vepsäläinen, Sanna (2007) Lapset, nuoret ja media yleisissä kirjastoissa. Kirjastolehden artikkelien grounded theory -analyysi. Julkaisussa: Informaatiotutkimus 26 (2007): 4, 2. artikkeli. Informaatiotutkimuksen yhdistys.

White Susan & Gerhard Riemann (2009) Researching Our Own Domains: Research as Practice in “Learning Organizations”. Teoksessa Shaw, Ian & Briar-Lawson, Knimi & Orme, Joan & Ruckdeschel, Roy (ed.) The Sage Handbook of Social Work Research. Los Angeles: Sage 83–97.

Vierula Tarja (2013) Lastensuojelun asiakirjakäytäntöjen tahattomat seuraukset vanhempien kokemana. Teoksessa Laitinen, Merja & Niskala, Asta (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino. 272–298.

Vierula, Tarja (2012) Asiakkaiden ja asiakirjojen väliset suhteet lastensuojelussa. Vanhempien näkökulma. Julkaisussa: Janus 20 (2) 2012. Sosiaalipoliittinen yhdistys ry. 149–167.

Vierula, Tarja (2010) Dokumentointi asiakasnäkökulmasta: esimerkkinä lastensuojelu. <http://ojs.tsv.fi/index.php/inf/article/viewFile/3605/3357> [Viittauspäivä 15.5.2014]

Internet-lähteet:

Anttila, Pirkko (1998) Tutkimisen taito ja tiedonhankinta. Metodix http://www.metodix.com/fi/sisallys/01_menetelmat/01_tutkimusprosessi/02_tutkimisen_taito_ja_tiedon_hankinta/10_tutkimuksen_luotettavuus/10_2_llaadullisen_tutkimuksen_reliabiliteetti [Viittauspäivä 10.6.2014]

The Grounded Theory Institute <http://www.groundedtheory.com/> [Viittauspäivä 10.11.2013]

Graham. R. Gibbs (2010) http://www.youtube.com/watch?v=gn7Pr8M_Gu8 [Viittauspäivä 9.11.2013]

Graham. R. Gibbs (2010) http://www.youtube.com/watch?v=vi5B7Zo0_OE [Viittauspäivä 9.11.2013]

Graham. R. Gibbs (2010) <http://www.youtube.com/watch?v=n-EomYWkxcA> [Viittauspäivä 9.11.2013]

Graham. R. Gibbs (2010) <http://www.youtube.com/watch?v=AwmDRh5I7ZE> [Viittauspäivä 17.11.2013]

Graham. R. Gibbs (2010) http://www.youtube.com/watch?v=s65aH6So_zY [Viittauspäivä 17.11.2013]

Graham. R. Gibbs (2010) <http://www.youtube.com/watch?v=w9BMjO7WzmM> [Viittauspäivä 18.11.2013]

Graham. R. Gibbs (2010) http://www.youtube.com/watch?v=hik-NKtI_vY [Viittauspäivä 18.11.2013]

Koskennurmi-Sivonen, Ritva (2007) Grounded theory. Helsingin yliopisto. <http://www.helsinki.fi/~rkosken/gt> [Viittauspäivä 7.10.2013]

Peiponen, Pasi & de Fresnes, Tulikukka (2014) Lastensuojelutyöntekijät 8-vuotiaan tapauksen virkarikossyytteistä: Saman ratkaisun olisin voinut tehdä itse. Yleisradio. Uutiset 7.7.2014 http://yle.fi/uutiset/lastensuojelutyontekijat_8-vuoti-aan_tapauksen_virkarikossyytteista_saman_ratkaisun_olisin_voinut_tehda_itse/7342921 [Viittauspäivä 18.7.2014]

Pienperheyhdistys ry. Perhepaikka Punahilkka. <http://www.punahilkka.fi/> [Viittauspäivä 29.7.2014]

Sosiaaliviraston toimintakertomus 2012. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto 19.3.2013. http://www.hel.fi/static/sote/tiedotteet/toimintakertomukset/Sosv_toimintakertomus_2012.pdf [Viittauspäivä 29.7.2014]

STM:n Tiedote 262/2013 12.12.2013 13:55 [Viittauspäivä 10.1.2014]

Lapsen ja sosiaalityöntekijän tapaamiset kirjattava asiakassuunnitelmaan. <http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/-/view/1870494> [Viittauspäivä 22.4.2014]

Tilastokeskus 2012 Lapsiperhetyypit vaihtelevat eri alueilla. http://www.stat.fi/til/perh/2012/02/perh_2012_02_2013-11-22_kat_004_fi.html [Viittauspäivä 26.3.2014]

<http://www.tyttojentalo.fi/> [Viittauspäivä 26.7.2014]

Viralliset lähteet:

Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta 60/1991

Hallintolaki 6.6.2003/434

HE 252/2006 Hallituksen esitys Eduskunnalle lastensuojelulaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 137/2010 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812

Lastensuojelulaki 5.8.1983/683

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 (astui voimaan 1.1.2008)

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731

Julkaisemattomat lähteet:

Helsingin kaupungin sosiaalivirasto 2009 Pysyväisohje 1.0.12. Hallinto ja kehittäminen. Organisaatio, päätöksenteko ja johtaminen 3.2.2009.

Helsingin kaupungin sosiaalivirasto 2010 Pysyväisohje 3.0.5. Lastensuojelutarpeen selvitykseen perustuva asiakassuunnitelman laatiminen ja arviointi 2010 Pysyväisohje 3.0.5. 22.9.2010. Lapsiperheiden palvelut. Sosiaalivirasto. Helsingin kaupunki.

Helsingin kaupunki Sosiaali- ja terveyslautakunta 2013 Esityslista.

LIITTEET**Liite 1. Tutkimuslupa**

Helsingin kaupunki
Sosiaali- ja terveystieteiden virasto
 Perhe- ja sosiaalipalvelut
 Lastensuojelun johtaja

Pöytäkirjanote

3/2013

1 (1)

30.7.2013

Anitta Jokinen
 Oolannintie 10 E 20
 01520 Vantaa

4 §**Päätös tutkimuslupahakemuksesta HEL 2013-007432 T 13 02 01**

HEL 2013-007432 T 13 02 01

Päätös

Lastensuojelun johtaja päätti myöntää tutkimusluvan Anitta Jokisen hakemukselle "Lastensuojelun sosiaalityön asiakassuunnitelma. Lapsen olosuhteiden näkyväksi tekemisen väline." Yhteyshenkilönä toimii johtava sosiaalityöntekijä Anneli Laurila.

Aineistonkeruuaikaa on pidennetty 30.9.2013 asti.

Valmis tutkimusraportti tai sen sähköinen osoite toimitetaan sosiaali- ja terveystieteiden viraston käyttöön osoitteella Helsingin kaupungin kirjaamo, Sosiaali- ja terveystoimi, PL 10, 00099 Helsingin kaupunki, sähköposti: helsinki.kirjaamo@hel.fi

Lisätiedot

Taina Hussi, kehittämissuunnittelija, puhelin: 310 43830
 taina.hussi(a)hel.fi

t

Ote
 Hakija
 Yhteyshenkilö
 Päätäjä
 Valmistelija

Otteen liitteet

Liite 1

Riitta Vartio
 vs. lastensuojelun johtaja

Postiosoite
 PL 6000
 00099 Helsingin kaupunki
 sosiaalijaterveys@hel.fi

Käyntiosoite
 Toinen linja 4 A
 Helsinki 53
 www.hel.fi/sote

Puhelin
 +358 9 310 5015
Faksi
 +358 9 310 42504

Y-tunnus
 0201256-6

Tilinro
 FI1880001200052430
Alv.nro
 FI02012566

Liite 2. Sähköpostikirje johtaville sosiaalityöntekijöille

Hei,

Olen sosiaalityöntekijä Anitta Jokinen Lassilan lastensuojelusta.

Viimeistelen opintojani ja teen pro gradu -tutkielmaani, jota varten olen saanut tutkimusluvan 30.7.2013 päivätyn pöytäkirjaotteen mukaisesti.

Pro graduni työnimi on Lastensuojelun sosiaalityön asiakassuunnitelma. Lapsen olosuhteiden näkyväksi tekemisen väline. Aineistonani ovat Helsingin lastensuojelun avohuollon asiakassuunnitelmat. Kerään Effica tietojärjestelmästä, jokaiselta avohuollon sosiaalityön sosiaalityöntekijältä yhden satunnaisesti valitun asiakassuunnitelman.

Suunnitelman tulostuksen jälkeen poistan ylätunnisteen, jossa näkyvät lapsen tiedot. Aineiston keruuvaiheessa kirjaan ylös sosiaalityöntekijän asiakasmäärän, poimintaan osuneen asiakkaan asiakkuuden alkamisajankohdan ja lapsen iän. Sosiaalityöntekijät eivät ole tunnistettavissa aineistosta eikä aineistoon osunutta asiakassuunnitelmaan ja sen tehnyttä sosiaalityöntekijää ole mahdollista yhdistää.

Kerätessäni aineistoa törmäsin siihen tosiasiaan, että organisaatiohauulla näkyvät tiimeissä myös esim. vanhempainlomalla olevat sosiaalityöntekijät, joten joudun soittamaan kaikille johtaville sosiaalityöntekijöille ja varmistamaan, että aineiston poiminta kohdistuu työssä oleviin henkilöihin.

Aineiston keruun suoritan syyskuun loppuun mennessä, joten soitan teille varmistakseni tiiminne tosiasiallisen miehityksen aineistonkeruun aikana.

Tutkimuseettisesti on vähintäänkin perusteltua, että niin te, johtavat sosiaalityöntekijät, kuin aineiston tuottavat sosiaalityöntekijät ovat tietoisia hankkeesta.

Tutkimusaineistoon valikoituneiden asiakkaiden anonymiteetin pyrin varmistamaan tunnistetietojen hävittämisellä. Tutkimusraportissa käytettävät mahdolliset lainaukset valitaan siten, ettei lasten ja heidän perheidensä yksilöiminen ole mahdollista.

Elokuisin terveisin,

Anitta Jokinen

sosiaalityöntekijä

Sosiaali- ja terveystyö

Perhe- ja sosiaalipalvelut

Lastensuojelun avohuollon sosiaalityö

Lännen lastensuojelu Lassila 1 toimipiste:

Kaupintie 11 A 6 kerros 00410 Helsinki

PL 8200 Helsingin kaupunki

09-310 41315 050-3652039 fax

09-310 41255